

teológia

A TARTALOMBÓL

A NŐK KULDETÉSE AZ EGYHÁZBAN

FELELŐSSÉGUNK A GYERMEKÉRT
UDVARDY JÓZSEF CSANÁDI PÜSPÖK:
GONDOLATOK A GYERMEKÉVBEN

A megáldott emberiség — Nők az evangéliumban — A nőiség misztériumáról — A nők papsága — Elvek és a gyakorlat a nők egyház szolgálatában — A védettségről és a gyermeki boldogságról — A nők a történelem útjain — „... az üdvösséget az asszony kezébe adtad ...” — A nők talentumai — Nők az ősegyházban — Egyház és nőiség — Női vonások az istenképben és az egyházban — Korunk kenethozó asszonyai — Férfi és nő a Bibliában és az Egyházban — Akik valóban a „Lélekből születtek” — Szemléletváltozás a nőkről az egyházban — Kismamák, nagymamák

Udvardy József püspök — Belon Gellért — Bozóky Éva — Böröcz Enikő — Cselényi István Gábor — Gál Ferenc — Goják János — Kéri Jolán — Kiss László — Lehotay Mária — Muntag Ildikó — Paleta Éva — Soly mos Szilveszter — Széll Margit — Vasadi Péter — Zelk Zoltán írásai

XIII. évf. 1979. 3. sz.

Teológia

NEGYEDÉVI FOLYÓIRAT

XIII. ÉVFOLYAM 3. SZÁM

1979. SZEPTEMBER

Felelősségünk a gyermekért (Szennay András) – – – – – 130

TANULMÁNYOK

UDVARDY JÓZSEF csanádi püspök: Gondolatok a Gyermekekben – 132
BORÓCZ ENIKŐ: A megáldott emberiség – – – – – 135
BELON GELLÉRT: A női kérdés evangéliumi szemlélete – – – – – 141
SZÉLL MARGIT: A nőiség misztériumáról – – – – – 145
GÁL FERENC: A nők papságának kérdéséhez – – – – – 150

A TEOLÓGIA BESZÉLGETÉSE ZELK ZOLTÁNNAL

„Az ágak boldogsága” (Sz. M.) – – – – – 155
(Néhány gondolat a védettségről és a gyermeki boldogságról)

TÁVLATOK

Írányelvek és gyakorlati kérdések a nők egyházzolgálatában (Sz. M.) 160

KÖRKÉP

A nők a történelem útjain (Bozóky Éva) – – – – – 165
„... az üdvösséget az asszony kezébe adta...” (Sólymos Szilveszter) 168
Ami csak a nőre vár (Muntag Ildikó) – – – – – 172
Nők az ősegyházban (Kiss László) – – – – – 174
Egyház és nőiség (Vasadi Péter) – – – – – 179
Mennyei Atya – Anyaszentegyház (Góják János) – – – – – 181
Korunk kenethozó asszonyai (Cselényi István Gábor) – – – – – 184

TEOLÓGIAI-LELKIPÁSZTORI KÉRDÉSEK

Férfi és nő a Bibliában és az Egyházban (D. K.) – – – – – 189
... akik valóban „a Lélekből születtek” (Kéri Jolán) – – – – – 190
Szemléletváltozás a nőkről, – egyházunkban (Lehotay Mária) – – – – – 192
Kismamák, nagymamák (Paleta Éva) – – – – – 194

„Szívből szeretett testvéreim, örömöm és koronám; így álljatok helyt az Urban, szeretteim!”

(Szent Pál így köszönti női és férfi munkatársait: Fil 4,1.)

Számunk tervezésekor az alaptéma első megfogalmazásában így hangzott: a nők az egyházban. Amint azonban lassan elmélyültem a téma kibontásában, amint — részben felkérésünkre, részben önkéntesen vállalkozva — egyre több közreműködő írását tanulmányoztam, fel kellett ismernem, hogy másról, helyesebben többről van szó. A nők nem csupán „jelen vannak” (és nem is kis számban!) egyházunkban, de küldetésük is van abban. Szűz Mária „fiat”-ja, legyen-je óta milliányi nő vállalta és vállalja ma is alázattal, de egyre tudatosabban, hogy Isten tervének, akaratának legyen áldozatos és készséges munkása. Ezt a munkát olykor az egész egyház egységének, lelki megújulásának érdekében végezték és végzik — gondoljunk csak néhány kiemelkedő példára, Sziénai Szent Katalinra,

Avilai Szent Terézre, Lisieuxi Szent Terézre, vagy kortársainkra, Kalkuttai Teréz anyára, Chiara Lubichra, — máskor rejtett névtelenségben és szerényen, egy-egy kisebb család vagy egyházközség szolgálatában. — Amióta a 2. Vatikáni zsinat tanítása nyomán egyházi vezetők és teológusok egyre többet szóltak az emberi méltóságról és emancipációról, azóta egyre inkább vállaltak szolidaritást az emberiséggel, egyszersmind — szükségszerűen — behatódobban kezdtek foglalkozni a nők helyzetének vizsgálatával is, — mindenek előtt egyházunkon belül. Komoly biblikus elmélyülés nyomán kezdtek felülvizsgálni az egyház gondolkodását és gyakorlatát a „nőkérdésről” és — mint fentebb már említettem — egyre inkább „átfogalmazódott” a probléma. Isten kinyilatkoztatott üzenetének, Jézus szavainak és életvitelének mélyebb vizsgálata nyomán oly kép kezdett lassan kialakulni a mai egyházi életben „a mai teológiában”, amely lényegesen többet tár fel és kíván a nőkkal kapcsolatban, mint „emancipációt”. Többet, mivel a bibliai tanításból egyre világosabb számunkra, hogy nemcsak a férfiben, de a nőben is — a kettő egységében — áll előttünk az EMBER, lett valóban „megáldott az emberiség”. Mintegy nyolc-tíz évtized óta aligha van még egy téma, melyet annyira „agyonbeszéltek” volna, mely annyira érzelmektől fűtött és telített lett volna, mint a női emancipáció kérdése. És mégis — bármennyire sokat szóltak és írtak róla — a probléma élni fog, amíg világszerte fel nem számolják azt a túlzó paternális szemléletet, azt a nőket oly sok vonatkozásban hátrányba részesítő jogrendet, amely nem csupán a világi törvényhozásban (bár e vonatkozásban számos országban egyre kevésbé), hanem az egyházban is kodifikáltan él és hat. — Általánosságban elmondhatjuk, hogy napjainkban valóban kezd már „beérni” a kérdés, egyre inkább látnak napvilágot helyes megoldási kísérletek és válaszok. Ehhez az érési folyamathoz kétségtelenül nagy segítséget nyújtott, hogy a föld számos országában a nőknek hivatásbeli és közéleti szereplését nemcsak tudomásul vették, de egyre inkább elismerik és méltányolják.

Az egyház — bár végső célja nem evilági — mégis a világban él, ezért nem zárkozhat el számos, első látásra csakis eviláginak tűnő probléma tudomásulvétele elől. Így történt ez és történik ma is a „nőkérdéssel” kapcsolatban. Az elítéléteket egyre inkább kezdjük felszámolni.

Számunk írói sok oldalról közelítették meg az adott témát. Érthető módon általában a Bibliára építettek, annak tanításából indultak ki, azt fejtegették. E körülmény szinte elkerülhetetlenné tette, hogy ne forduljanak elő bizonyos „átfedések”, sőt ismétlések. De — úgy vélem — ez nem is baj. A régi mondás szerint „ha ketten végzik ugyanazt, az sohasem egészen ugyanaz”. Így inkább bizonyos nyomatékok, aláhúzás nyert egyik-másik alapkérdés, fontos probléma. Szívből kívánom, hogy olvasóink számára minden újszerűnek tűnő gondolat és minden ismétlődő „aláhúzás” egyre világosabbá tegye a kinyilatkoztatásból ismert tényt: férfiak és nők e g y ü t t Isten teremtményei, EMBEREK vagyunk.

Sz. A.

FELELŐSÉGUNK A GYERMEKÉRT

Közismert, hogy az 1979. évet az Egyesült Nemzetek Szövetsége „A gyermekek évének” nyilvánította. Erthető tehát, hogy világszerte a legkülönbözőbb beallitottságú és szintű sajtótermékek is foglalkoznak az aktuális „nagy témával”, a GYERMEKKEL. Nekünk, katolikus szakfolyóiratnak feladatunk, hogy „katolikus szemmel”, néhány hitünkéből forrásozó szempontra utalva szóljunk a gyermekkérdésről.

Vajon kik és mik is a gyermekek? Talán mindenekelőtt úgy határozhatnánk meg őket, hogy részesei, megajándékozottai annak az életnek, melynek értelmét szüleik épp abban látták, hogy ezt az életet a jövő számára is fenntartsák, továbbadják. A felelősen döntő szülők oly nagyra értékelték az életet, annyira bíztak és reméltek annak értelmében és kiteljesedésében, hogy szeretetben fogant vállalásukkal, áldozatkészségükkel utódaikban, gyermekeikben kívánták anak folytatását látni. — E reményben fogant és szeretetben érlelődő élet öröm a szülők, öröm a társadalom és öröm a világ számára. Ennek az örömnél kell gyarapodnia a gyermekek lelkében is az egymásközi, a szülőkkal, a felnőttekkel, a társadalommal, az emberi közösséggel való találkozások során. És ugyanennek az örömnél kell elmélyülnie bennük az Isten megismerésében és megtapasztalásában, a jövő, az abszolút jövő felé forduló reménységben és a jövő evilági kiteljesedését előmozdító minden értékes munkában.

Vajon lenne-e annak értelme, származnék-e abból a gyermek számára bármiféle előny vagy épp „haszon”, hogy elhalmozzák minden földi jóval, anyagi értékkel, hogy emlegetik, sőt védik jogait, de ugyanakkor nem értetik meg vele: nagy és jó dolog, hogy vagy, hogy élsz, hogy köztünk és velünk építed a szebb, boldogabb, szeretetben gazdagodó és békésebb világot?! — És vajon tudjuk-e, vállaljuk-e mi, keresztény felnőttek, mindenekelőtt szülők, ezt az alapvetően fontos élményt mélyíteni, és az ehhez nélkülözhetetlen tapasztalásokat gyarapítani gyermekeink számára? Tud-e a hívő keresztény többet mondani és többre rámutatni, amikor gyermeke elé áll annál, hogy: a mennyei Atya szereti őt és szeret minket. Igen, tudjuk és tanítjuk, hogy a földön élünk, itt kell dolgoznunk, de azt sem feledtethetjük, hogy mindannyian „haza”, a végső otthonba, az Atya házába készülünk. Hogy épp ezért van számunkra értelme még a problémákkal és szenvedéssel terhelt életnek is, mert az egész földi élet során haza készülünk, oda, ahol „Isten velünk lesz, letöröl szemünkről minden könnyet, ahol nem lesz többé halál, sem gyász, sem jajgatás... ahol Isten újjá teremt mindent” (Jel 21,3—4). Ha mi, keresztény hívők, keresztény szülők ezt a célt és értelmet nem tudjuk feltárni gyermekeink előtt, akkor az „értelmetlenség logikája”, a „halállal véget vehetnek mindennek” gonolata szinte törvényszerűen fogja az „értelem és cél nélküli élet” elvetését, a fiatakorúaknak — sajnos világszerte növekvő — öngyilkossági hullámát fokozni. Többek között ebben jelölhető meg a keresztény ember „evilági hivatása” és szolgálata.

A „gyermek évének” nem lehet célja, hogy az anyagiakban egyre többet kapó (és lassan ezt már nem is igénylő, sőt visszautasító) gyermekeket ajándékokkal halmozzuk el, ilyen vagy olyan módon „kényeztessük”. A gyermekek jogainak hangoztatása rendkívül jelentős feladat, de nem elégséges. Meggyőződésem, hogy mi, hívő keresztények sokkal többet segítenék gyermekeinknek, a holnap felnövekvő nemzedékének, ha egyre világosabbá tennénk előttünk, hogy az életnek — minden gond és fiaskó ellenére — igenis van értelme, és hogy ez végső fokon semmiféle evilági értékben nem lehető fel. Feladatunk lenne továbbá, hogy rámutassunk: az emberi kapcsolatok, találkozások fontosabbak, mint az anyagi értékek, a szeretet nemesebb, jelentősebb minden jognál (iszen aki valóban szeret, az nem kerülhet összeütközésbe a jogrenddel), a bizakodás többet ér a felelőtlen bizalmatlanságnál és rezignációnál, a rendezett bensőségesség és meghittség értékesebb, mint a túlzó szabadság-igény, az önzetlen életigenlés előbbre való a követelő igényességénél, a felelős szabadság nagyobb érték, mint bármiféle újdonság keresése, mint a nihilizmusba torkolló szertelen vágyak hajhászása.

Ha mi, felelős keresztények ilyen szellemben élénk a „gyermek évében”, de azt követően is, akkor — úgy vélem — a társadalomnak is nagy szolgálatot tehetnénk. Közreműködésünkkel egyre inkább gyermek-tisztelő és gyermek-szerető emberi közösség alakulna ki körülöttünk. S ehhez bár szükséges —, de nem egyetlen — bázis az anyagi áldozatkészség, és még kevésbé szolgálná az ügyet a „jóléti társadalom” importált téves szemléletének átültetése a mi gyermekeink lelki világába. Mindennél fontosabb lesz és marad, hogy a gyermekkel felfedeztessük az életnek azt az értelmét, amelyet — voltaképp — már az anyaméhből magukkal hoztak. Hiszen szüleik — anyjuk, apjuk — már látták, tudták, érezték és megélték ezt az „értelmet”, szolgálták a nagy és szent „cél”, amikor vállalkoztak rá, hogy új élet születésé a világra.

A gyermek „nehéz” partner. Kérdéseket tesz fel. Számítalan „hová”-ja, „miért”-je, „honnan”-ja van. És őszinte, felelős válaszokat vár, — elsősorban szüleitől, de általában minden felnőtől. Vajon akarjuk-e, merjük-e mi, felnőtt keresztények — elsősorban az édesanyók és édesapák —, válaszukat felelet nélkül hagyni, vagy félrevezető féligazságokkal, „gyermekded naivságokkal” kérdéseiket nem őszintén, sőt — mondjuk ki bátran — olykor hazug módon „elűtni”. Nem feledhetjük Jézus szavát: „Aki megbotránkoztat csak egyet is... a kicsik közül, kik hisznek bennem, jobban járna, ha malomkövet kötnének a nyakára, és a tenger fenekére vetnék” (Mt 18,6). — Azt hiszem, nekünk felnőtteknek nem szükséges önmagunk számára „megmagyarázni”, hogy hamis, félrevezető válaszok épp úgy megbotránkoztatják a gyermeket, mint a hamis, bűnös tettek. És még egyet ne feledjünk: a mai gyermekek, a mi gyermekeink hivatottak rá, hogy — ezt természetesen hitünk mondatja velünk — a Szentlélek erejében jobba tegyék, megváltoztassák, szebbé, igazabbá tegyék világunkat.

Szennay András

A keresztények vegyék komolyan a gyermeket! Lássák meg a gyermekben Krisztust! Részeseítsék a gyermeket valódi és megkülönböztetett szeretetben. Igyekezzenek hasonlóknak lenni a gyermekekhez!... A gyermek iránti tisztelet teljes és valóságos értelemben vett vallásos tisztelet. A gyermekkel való igazi találkozás váljék istentalálkozásá. A gyermekért végzett minden fáradozás legyen Krisztus-szolgálat: „Aki befogad egy gyermeket, az magát az Urat fogadja bel!”

... Jézus legkeményebb jaj-kiáltása azoknak szól, akik a gyermekeket bántalmazták, veszélyeztetik, megrontják. Az ifjúság védelme Jézus legnyomatékosabb követelményei közé tartozik... Nem érvényes-e Jézus jaj-kiáltása mindazokra, akik ma elhanyagolják az ifjúság védelmét, akik a gyermeket és a fiatalt védtelenül kiszolgáltatják az erkölcsi gátlástalanságnak és korunk brutalitásának? — Nem égbe kiáltó-e az anyaméhben megölt gyermekek vére? — Hogyan várhatja egy nemzet Isten oltalmát és áldását, ha tagjai hidegvérrel túlteszik magukat Isten parancsain?...

Ma nincsenek tekintettel a gyermekekre, nem törődnek a gyermeki lét tiszteletével, szeretetével. És éppen a mi századunk nevezi magát a „gyermek századának”?... A mai gyermek rendkívüli veszélyeknek, sőt pusztulásnak van kitéve..., mert nem teljesedik be Krisztus ígéje: Olyanok legyünk mint a gyermekek! — Gyermeki magatartásunk elvesztése Isten előtt — ez korunk egyik jellemző vonása... Gyakoroljuk magunkat Isten előtti gyermekségünk lelkületében!

Részletek Franz Zak Sankt Pölten-i püspök 1979. évi nagyböjti pásztorleveléből

***

- 1,2 milliárd embernek nincs biztosítva az ivóvíze vagy nem jut egészséges életkörülményekhez.
  - 700 millió súlyosan alultáplált,
  - 550 millió nem tud sem írni, sem olvasni,
  - 250 millió városlakónak nincs megfelelő hajléka,
  - 100 milliónak nincs biztos megélhetése.
  - Itt nem csupán felkerekített nagy számokról van szó, hanem emberi egyedekről!
- És ami a letragikusabb: nagyon sok közöttük a KISGYERMEK:
2 milliárd ember él a fejlődő országokban, ahol 860 millió nem éri el a 15. életévét!

Robert S. Mac Namara

TANULMÁNYOK

Udvardy József
csanádi püspök

GONDOLATOK A GYERMEKÉVBEN

Rómában a Capitolium ókori látványosságai közé tartozik a Rupe Tarpea, vagy ahogyan a latinok mondták Saxum Tarpeium. Az útról hirtelen egy 15—20 méteres szikla meredezik a domb gyepes lejtője felé. Az alatta lévő kettrecben egy farkas unatkozik annak a regének az emlékére, hogy Róma alapítóit, Romulust és Remust egy anyafarkas táplálta, amikor csecsemőkorukban pusztulásra kitétték őket. Nem minden elvetett csecsemő volt ilyen szerencsés, mint a regebeli ikerpár. Az őskorban innen a Saxum Tarpeiumról dobták le azokat az újszülötteket, akiket a „patria potestas” a pogány római jogban elismert atyai hatalom részét alkotó „ius vitae et necis” alapján nem tartották felnevelendőnek. Az ilyen patria potestas-nak a tizenkét-táblás törvénybe való foglalása után kb. 600 évvel, Kr. u. 150 körül egy keresztény szerző azonban azt írta Diogneteshez intézett levelében: „A keresztények, mint a többi emberek, házasságot kötnek, gyermekeket nemzenek, de az újszülötteket nem dobják el”.¹ Ez az első tanúságtétel arról, hogy a mi európai civilizációnkban a kereszténység az Evangélium szellemében megkezdte a küzdelmet a gyermek jogaiért.

A III. században nemcsak egyházi írók, hanem zsinati rendeletek is tiltják a magzatelhajtást, vagy az újszülöttek kitételét.² A keresztény etika követelménye e téren szemben állt a pogány szabadossággal, vagy azzal a római jogi felfogással, mely csak a megszületett gyermeket értékelte mint embert, de születése után is az apa bizonyos körülmények között gyermekét megölhette vagy rabszolgának eladhatta.³ Az elvi védelmen túl a III. században értesülésünk van már arról is, hogy az egyházi közösség az elárvult, vagy teljes szegény szülők gyermekeit segítette.⁴ — Amint az egyház szabadságot nyert a római birodalomban, még szervezettebben működött a gyermekvédelem terén, befolyását érvényesítette a polgári törvényhozásban is.

Sokan a szegénység miatt, vagy azért, hogy ne kelljen a vagyont a sok utód közt elosztani, eladták gyermekeiket és így megfosztották őket szabadságuktól. Az egyház befolyásával elérte, hogy 391-ben és 541-ben császári rendelet tiltalmazta ezt. Az egyházi szónokok továbbra is ostorozták azok bűneit, akik újszülötteiket kitétték. Ezen elhagyott teremtéseket, ha nem haltak meg, megtalálójuk rabszolgának, vagy prostitúcióra nevelte fel. Az egyház befolyása a törvényhozásban elérte, hogy Honorius császár 412-ben büntetést szabott ki azokra, akik gyermekeiket kitétték. Persze a rendelkezés nem szüntette meg teljesen ezt a vétkes gyakorlatot, azért az egyház azon volt, hogy a szerencsétleneket megmentse a haláltól, vagy attól, hogy szívtelen emberek rabszolgának, vagy kéjeik kielégítésére neveljék fel őket. Szent Ágoston értesít bennünket, hogy a kitett gyermekeket „virgines sacrae”, mai fogalmaink szerint szerzetesnők összegyűjtötték, megkeresztelték és felnevelték. — Partikuláris zsinatok az egyes keresztény híveket szólították fel, hogy a kitett gyermekeket fogadják föl mint nevelőszülők. Pl. a Vaison-i és Arles-i zsinatok úgy rendelkeztek, hogy ha valaki talál kitett gyermeket, azt fogadja magához, de jelentse az egyháznak. Ha tíz nap elteltével nem jelentkezik a szülője, akkor örökre a nevelőszülőknél maradhat. — Egyidejűleg az egyház mint testület is kezd árvaházakat (orphanotrophium) és lencházakat (brephtrophium) létesíteni. Ilyenekről tesz említést Iustinianus császár (527—565).⁵

A középkorban Nyugaton, 787-ben létesült Milánóban egy árvaház. Híres volt Rómában a III. Ince pápa (1198—1216) által alapított lencház, mely hatszáz gyerek befogadására volt alkalmas. — Ha már a történelmi visszapillantásnál tartunk, vessünk egy rövid tekintetet a jelen század első felében létező magyar katolikus egyházi gyermekvédelmi intézményekre.

Árpádházi Szent Erzsébet születésének 700. éves évfordulójára alakult meg 1907-ben, Pozsonyban a Gyermekotthon Egyesület. Székhelyét később Budapestre tette át. Gyermekotthonok és napközi otthonok fenntartását tűzte ki célul. Egy évvel később keletkezett a Keresztény Szeretet Országos Gyermekvédő Műve. Célja volt: elhagyott és erkölcsileg veszélyeztetett gyermekek megmentése és nevelése saját intézeteiben, illetve katolikus családokban való elhelyezése által. Napközi otthonokat is létesített. 1920-ban jött létre

a Katolikus Gyermekvédelmi Központ. Gondoskodott arról, hogy elhagyott gyermekek megfelelő intézetben helyeztessenek el. Segélyezett továbbá szegény gyermekeket; egyes csoportok számára nyaralást szervezett és vasárnap délutáni megfelelő játékról, szórakozásról gondoskodott. Egy 1929-ből való kimutatás szerint a katolikus egyház 30 gyermekvédelmi intézményt: árva- és lelencházat, bölcsődét tartott fenn.⁶ Ma a különféle szervek által fenntartott és jól ellátott napközi otthonok és bölcsődék állnak a dolgozók rendelkezésére. 1945 előtt nagy hiány volt az ilyen intézetekben. Ezért — ha kezdetlegesen is — a Katolikus Karitászparkodott szerény keretek között segélyt nyújtani. Akkor az ország lakóinak nagyobb része a mezőgazdaságban dolgozott. Hogy az édesanyák a munka főszezonjában nyugodtabban dolgozhassanak a szántóföldeken, a nyáron úgyszólván üresen álló egyházi iskolatermekben rendezték be ideiglenes bölcsődéket és napközi otthonokat.⁷

E néhány kép a múltból rávilágít arra a hosszú útra, mely eltelt, amíg a modern államok legtöbbie törvényhozással igyekeznek biztosítani a gyermek jogait. Erre szólította fel őket az ENSZ 1959. évi Nyilatkozata a Gyermek Jogaira vonatkozóan.⁸ Húsz év után az idei esztendő az ENSZ gyermekének hirdette meg azért, hogy az egyesek és a népek tartsanak vizsgálatot, mennyire valósították meg a Nyilatkozat elveit.

A Nyilatkozat áll egy bevezetőből és tíz elvből. Felhívást intéz a szülőkhöz, férfiakhoz, nőkhöz, egyénekhez, valamint az önkéntes szervezetekhez és legfőképpen a hatóságokhoz és kormányokhoz. Arra kéri őket, hogy a törvényhozásban és egyéb intézkedéseikben olyan javaslatokat alkossanak, melyek összhangban vannak a Nyilatkozat elveivel. — Az önkéntes szervezetek alatt érti ama nemzeti és nemzetközi szervezeteket, melyek a gyermekvédelemmel foglalkoznak, vagy kizárólagosan, vagy egyéb célkitűzéseik mellett. Ez utóbbiakhoz tartoznak az egyházak is.⁹ Vessünk egy tekintetet a Nyilatkozat elveire.

1. Eszerint a gyermek különleges gondozást igényel. „beleértve a megfelelő jogi védelmet mind a születése előtt, mind a születése után”. — Nem részletezi, mit ért a születés előtti jogvédelem alatt, de minthogy az élet a legelső és legfontosabb, jelenti azt is, hogy a magzatnak joga van az élethez. Mint ismeretes ilyen értelemben foalt állást VI. Pál pápa a *Humanae vitae* kezdetű enciklikájában és ezt az elvet sürgette a Magyar Katolikus Püspöki Kar is az 1956-ban és 1978-ban kiadott körleveleiben. Elég széleskörű megállapítás az, hogy az abortusz legtöbb esetben nem egészségi vagy szociális indokok miatt kéri, hanem erkölcsi hiánvosságból: kényelemből, az áldozatkészség hiányából, a gyermek iránti ellenszenvből. Ezt igazolja az a tény, hogy a jólétben élénjáró országokban a legelterjedtebb ez a gyakorlat. — Vajon felrzza-e a gyermekét az emberiség lelkiismeretét, hogy a gyermeknek joga van az élethez születése előtt is? Időnként itt-ott az ábekiáltó esetek néhány napra iszalomba hozzák a közvéleményt, de utána minden elcsendesedik és tovább folytatódik. A londoni Wandstead-Hospitalban egy eltávolított magzat kiáltozni kezdett. A kórház női beteget sírásra fakadtak... — A liverpooli Whiston-Hospitalban méo tovább élt és lélezett az eltávolított magzat. Eavik nővér lelkeszt hívott, névszerint Thomas Colton-t, aki megkeresztelte, saját nevét adva neki keresztnevéül. Ő fiavelte meg, mint ver a kis Tamás szíve egy óra neaven percia!¹⁰ Úgy látszik a mi századunknak van fönnartva, hogy embermilliárk „a kéménven keresztül” távozzanak az élők sorából: egykor a foalvok a koncentrációs-táborok ázkamráinak kéménvein keresztül. most az „elparentált” magzatok a kórház kéménvein keresztül. — Az idej nagyhéten különös tünetetés volt a németországai Lindenfelsben. A Tötunaszfabrik-nak ányvult abortus-kliniká előtt férfiak és asszonyok, továbbá katolikus cserkészek állva és ülve eltorlaszolták az utat, hogy senki be ne mehessen. A rendőrség próbálta meányitni a foagalmat. Eav fiatal házaspár, mely gyermek után vánavakozott, fölrírást tartott: hozzá világra gyermekét, örökbefogadom! De az egyik klinikára jávekvő nő azt mondta: maquknak nem adom.¹¹

2. A Nyilatkozat 2., 4. és 5. elvei szerinti jogi és egyéb eszközökkel biztosítani kell, hogy a gyermek *fizikailag egészségesen fejlődjék*; élvezze a társadalombiztosítást. Ebből a célból különleges védelmet kell biztosítani mind a gyermek, mind az anya számára, betartva a megfelelő szülés előtti és szülés utáni gondoskodást. A gyermeknek joga van megfelelő táplálkozásra, lakásra, szórakozásra, orvosi szolgáltatásokra. — Ezenkívül kiemeli, hogy a fizikailag, szellemileg vagy társadalmilag hátrányos helyzetben lévő gyermeknek különleges kezelést kell biztosítani.

Ezeket az elveket olvasva megelégedéssel állapíthatjuk meg, hogy nemcsak a fejlett tőkés társadalmak, hanem a mi társadalmunk is nem csupán törvényekben írja elő ezeket, hanem messzenemően gondoskodik azok megvalósításáról. — A gyermekét azonban eszünkbe juttatja a földkerekség minden gyermekét, és akkor a kép már komorabb lesz. Az egészségügyi és élelmezésügyi világszervek megállapításai szerint a földön élő két milliárd gyermekből ötszáz millió éhezik, mert a szülők nincsenek olyan helyzetben, hogy őket megfelelően táplálni tudják. A fejlődésben elmaradt országokban kb. másfél milliárd

biztonságban". Csak ahol ezek nem biztosíthatók a szülők részéről, szólítja fel az államokat, hogy fordítsanak gondot a család nélkül felnövekvő gyermekekre. Ezzel kapcsolatban hol mutatkoznak hiányosságok?

Elvált szülők gyermekei sokszor nem kapják meg a Nyilatkozat által megkívánt szeretetteljes, harmonikus nevelést. Ki tudná felsorolni a lelki sebeket, melyeket az ilyen szülők gyermekei hordoznak. Hazánkban a válások számának emelkedése rámutat a probléma gyakoriságára. 1960-ban 16 590; 1970-ben 22 841; 1977-ben 27 167; 1978-ban 27 900 családi kötelek szakadt szét.¹⁷

Tetesemes ama gyermekek száma, akiket a szülők rendezetlen, erkölcstelen élete, nem-törődősége rossz irányban befolyásol, s ennek eredményeképpen már kisebb-nagyobb vétéségeket (lopások, betörések, garázdaságok) követtek el. Ezek az ún. veszélyeztetettek; számukat nálunk százezerre becsülik.

Megint más kategória azoké, akik nem tapasztalják a családi élet melegét, szülői szeretetet, a családi együttlét nem pótolható nevelői hatását. Kb. 33 000-re rúg az államilag gondozott gyermekek száma, akiket tehát szülei elhagytak. Az itt mutatkozó erkölcsi válság akkor lesz nyilvánvaló, ha szem előtt tartjuk, hogy e nagyszámú gyermekcsoportban mindössze 542 az olyan, akinek szülei nem élnek.

Allamunk hatalmas összegeket költ arra, hogy a megfelelő eltartás hiányában szenvedő gyermeknek otthont és segílyt nyújtson. Nagyon elismerésre méltó az is, hogy a nevelő otthonokat többszáz különféle üzem, szövetség, intézmény, szocialista brigád patronálja. Mindez a gondoskodás és emberiség alapvető és dicséretes, de szükség van arra is, hogy a gyermekév felrizza a lelkiismereteket és az egész társadalom, benne az egyház az evangéliumi üzenet hathatós közvetítésével segítsen megvalósítani azt, hogy ne pótlódjanak minden évben az állami gondozásra átadott gyermekek, hanem szülőkben nagyobb felelősség lakozzék.

Jegyzetek: 1. *Kirch Enchiridion Fontium historiae ecclesiasticae.* Ed IV. nr. 151. — 2. *Const. Ap.* 14, 17, 64, 70, 78. — *Tertullianus;* *Apologeticus* 9; 8. — 3. *Kajuch M.;* *A római jog institutioi.* Budapest, 1896. 342. l. — 4. *H. Jedin,* *Handbuch der Kirchengeschichte.* I. 351. — 5. l. m. II/1. 416—7 l. — 6. *Magyar Katolikus Almanach.* 1929. 700 skk., 280 skk. — 7. *Mihalovics Zs.,* *A világi apostolkodás.* Budapest, 1942. 181 skk. — 8. *Kiadva magyarul: Kovács I.,— Szabó I.,* *Az emberi jogok dokumentumokban.* Budapest, 1976. 542. l. — 9. *G. Abram,* *La collaborazione delle Chiese per la difesa dei diritti dell'uomo.* Padova, 1975; *L'Eglise et les droits de l'homme, Iustitia et Pax közleménye,* 1975. — 10. *Neue Bildpost,* 6. V. 1979. S. 8. — 11. *Neue Bildpost,* 29. IV. 1979. S. 8. — 12. *Scientific American,* 1976. máj. — 13. *La Santa Sede e il disarmo. Iustitia et Pax kiadv.* 1977. — 14. *Magyar Közlöny,* 1976. évf. 32. sz. 406. l. — 15. *Citta Nuova,* 1917. febr. 14,16. — 16. *Magyar Közlöny i. h.* — 17. *Statistikai Zsebkönyv* 1979. 40. l.

Böröcz Enikő

A MEGÁLDOTT EMBERISÉG

„Amikor Isten embert teremtett — Istenhez hasonlónak alkotta Őt. Férfivá és Nővé teremtette, megáldotta és EMBER-nek nevezte Őket teremtésük napján.”

PAPI IRAT

A Biblia legelső fejezeteiben a teremtéstörténet hatodik napján megjelenik az EMBER-nek nevezett lény. A PAPI IRAT által kétségtelenül katechetikus célzattal megfogalmazott teremtéstörténetben ezen a ponton jutunk el a tulajdonképpeni csúcshoz. Minden, ami az „előző öt napon” történt, itt nyeri el végső értelmét és lényegét. A Genézis 1,26-ban jelenik meg először az EMBER kifejezés. A teológiai kommentárok helyesen világítanak rá, hogy az ember teremtése és a szárazföldi állatok teremtése ugyanazon a napon történik. A PAPI IRAT szerzője ezzel az egymásmellé helyezéssel akarja jelképezni azt, hogy az EMBER és az állat között, legalábbis a testi felépítésüket illetően bizonyos hasonlóságok vannak. Ugyanakkor azonban e hasonlóságok felmutatása mellett is alapvető határvonal húzódik

EMBER és állat között. A héber szöveg ezt a határvonalat azzal is érzékelteti, hogy az állatokot az Úr „csinálja”, az EMBER-t pedig „teremti”. Az EMBER több; mint egy állat; mert olyan tulajdonságai vannak, melyek az állatoknak nincsenek.

A legújabb Magyar Értelmező Kéziszótár az EMBER-t a következőképpen határozza meg: „Termelőeszközök készítésére, kultúra teremtésére való képességével az állatvilágból kiemelkedő, legfelső rendű lény (Homo sapiens). E faj egyedeinek az összessége az emberiség”.¹ — Amikor a Biblia az EMBER szót először használja, akkor ez a kifejezés a szó kollektív értelmében jelenik meg. Így van ez annak ellenére, hogy a Biblia olvasója előtt egy perccig sem kétséges, hogy az első EMBER egyben FÉRFI is. A hangsúly azonban a JAHVISTA által, de a PAPI IRAT által is előadott teremtéstörténetben az EMBER „ember”-váltára esik. Az ADAM szó így nem csupán egy személy nevévé válik, hanem egy, a teremtés csúcspán álló élőlénycsoportt összefoglaló elnevezésévé is. A Biblia tehát az EMBER szót kollektív értelemben alkalmazza először, és ez a kollektív EMBER-értelmezés végigkövethető az egész Szentírásán. Ebben a szóhasználatban az EMBER ember-válta válik hangsúlyossá. Az ember nemű hovatarozása itt még nem válik hangsúlyossá. A Bibliának az egyes számú megjelenése az EMBER-t illetően kollektívumot takar, a kifejezés nem csupán egy személyt jelöl meg, hanem a teremtés koronájaként megjelenő lények összefoglaló elnevezésévé is válik. Amikor a PAPI IRAT arról beszél, hogy „Akkor azt mondta az Isten: „Alkossunk EMBERT képmásunkra, hozzánk hasonlítóvá”² vagy a JAHVISTA elbeszélő azt írja: „EMBER sem volt, aki a termőföldet megművelje”³, akkor ezeken a helyeken az EMBER szó nem az élőlény NEMÉT hivatott jelölni, hanem az elnevezés ennek az élőlénynek a többi élőlénytől való alapvető megkülönböztetését jelöli meg. — Az Óstörténetnek ez a különbségtétele nem pusztán elméletieskedés, hanem annak a ténynek az aláhúzása, hogy az EMBER az ALKOTÓJA előtt, elsősorban mint EMBER jelenik meg. Az emberi méltóság megbecsülése és magasrahelezése szerepel már ebben a bibliai alapvetésben.

Az EMBER szónak ez a kollektív értelmezése végighúzódik az egész Szentírásán. Pozitív és pejoratív értelemben egyaránt használja a Biblia az EMBER szót. Használja így maga az ÚR és használják az Isten hangját közvetítő képviselők, de használja büszkén és önkritikusan is maga az EMBER. Benne van ebben a kettős használatban a büszkeség és a bűnbánat hangja. Büszkeség amiatt, hogy az EMBER Isten képmására lett teremtve: ez jelenti az EMBER számára a legmagasabb elismerést. Ugyanakkor ott az ellenkezője is, amikor Genézis 6,6—7-ben arról van szó, hogy „megbánta az ÚR, hogy EMBERT teremtett a Földön; — és megszorodott a szívében. Azért azt mondta az ÚR: Eltörlöm a Föld színéről az embert, akit teremtettem.” E két véglet — mely a teremtő Isten, de a teremtmény véleményét is tükrözi — a legkülönbözőbb árnyalatok hangján is megszólal. Isten személyekre és közösségekre tesz dicsérvő vagy elmarasztaló megjegyzést. Ugyanez a kettősség mutatható ki akkor is, amikor az EMBER önmagáról beszél, legyen ez a beszéd az Istenhez való viszonylatot tükröző, vagy embernek emberrel szembeni, esetleg az embernek más teremtményekkel kapcsolatos véleménye. Az őszinte csodálkozástól a mélységes bűnbánatig nyilatkozik meg az EMBER saját emberségéről, és saját gyarlóságairól. Amikor a Biblia az EMBER-t csodának fogja fel, akkor tulajdonképpen az Isten dicsérei, amikor pedig az EMBER törekénységéről elmélkedik, akkor a saját életének gyarlóságáról szól, a saját bűneiről vall keresetlenül és őszintén. A zsoltárosnak „micsoda a HALANDÓ, hogy törődsz vele, és az EMBERFIA, hogy gondod van reá” gondolata mellett ott van szinte párhuzamként Jób vallomása, hogy „mezítelenül jöttem ki anyám méhéből, mezítelen is megyek el. Az Úr adta, az Úr vette el, áldott legyen az ÚR nevel!” Jóbnek ezek a mondatai különösképpen is hangsúlyosak, mert magukba foglalják a Biblia által mindig felmutatott kettősséget az EMBER-t illetően. A kijelentés első fele nagy emberi felismerést tár fel: az EMBER oldaláról nézve az ügyet az EMBER-re jellemző a mezítelenségnek az állapota. Törvényszerű, hogy a kezdet az ÉLET mezítelensége, a VÉG pedig a HALÁL mezítelensége. Jövünk az anyaméhből, és megyünk a föld méhe felé. Az EMBER tehetetlen az általa le nem győzhető törvényszerűségek súlya alatt. Jób ezt állapítja meg rögtön a fájdalom első pillanataiban, amikor az egymást követő csapásoktól eltompultak az érzékei, eltompult a szíve: az EMBER semmi — az ÉLET semmi! És ha itt megállt volna, akkor a modern életfilozófiák, az élet értelmetlenségét hirdető létfilozófiák és filozófusok előfutára lehetett volna. De ez felismerésének csak első része volt; jött reá a felelet, az ti, hogy bár az EMBER semmi, az emberi LÉT önmagában semmi, de az ISTEN — az EMBER alkotója — örök. Jób a saját törekény mezítelenségére is az Isten felől tekint, ezért tudja a saját emberségét is, az egyetlen lehetséges módon szemlélni; úgy, hogy ezt a törekénységét és mezítelenségét az Isten is számontartja.

Az EMBERREL kapcsolatos ilyen kettősség végigvonul a Szentírás lapjain. Arról vall ez, hogy az EMBER olykor a történelem alakulásától függően, máskor a saját személyes sorsának zajlását alakítva és figyelve nem tud mást tenni, mint egyszerre dicséri az Isten és megalázkodik előtte. Az EMBER-lét az EMBER-ség ilyen formában — a Biblia leírása sze-

rint — egyszerre jelenti megtisztelő tartalmak birtoklását, de hordoz magában veszélyeket is. Az egész Szentírás elének tárja ezt a kettősséget: az EMBER magasra emelését, értékeinek felmutatását, de ugyanakkor gyarlóságainak kendőzetlen ábrázolását is. Mindezt a kettősség azonban sosem öncélú. Az EMBER-t nem önmagában tekintjük, mert a Biblia nem antropocentrikus, hanem teocentrikus és krisztocentrikus.

Az őstörténeti hagyományanyagot átkutai, különös tekintettel a Jahvista elbeszélő és a Papi Írat tanító mondanivalójára, összefoglalóan elmondhatjuk, hogy az egész Szentírás itt foglalja össze az EMBER-rel kapcsolatos véleményének alaphangját. Ebben az esetben igaza van Gerhardt von Radnak, aki a Mózes első könyvéhez írt magyarázó kommentárjában a következőket írja: „A héberben az ADAM (ember) szó gyűjtőnév, ezért nincs többes száma, je lentése valójában, emberiség... Luther jól visszaadta jelentését az ösztönszerűen használt Menschen, emberek kifejezéssel”.⁴

A két nem

Az ember teremtésének elmondásával párhuzamosan mind a Papi Írat, mind a Jahvista elbeszélő azonnal közli, hogy az EMBER — amellet, hogy mint EMBER jelenik meg a világban — megjelenési formáját illetően mint *férfi* vagy *nő* szerepel. A Jahvista elbeszélő rendkívül szemléletesen húzza alá ennek a ténynek a fontosságát, amikor elmondja, hogy az Úr felsorakoztatta az EMBER előtt, minden teremtményét, hogy elnevezze azokat, de az EMBER-nek még a névadások megtörténte után sem sikerült „hozzáillő” segítőtársat találnia. A héber szöveg megfelelő szava a „KÖNEGD” kifejezés rendkívül képesen fogalmazza meg, hogy mit ért a „hozzáillő” kifejezés alatt. E kifejezés ugyanis azt jelenti, hogy vele értékileg azonos, ugyanakkor „más” valaki vagy valami. Jelen esetben azt jelenti, amit ma a „partner” szóval szoktunk jelölni. Megfigyelve a bibliai helyzetet, ez a jelenet még egy emberre, egy „másik” emberre utal, aki éppen ettől a „másság”-tól válik „hozzáillóvá”. A hangsúly elsősorban azon van, hogy mindketten emberek és mégis mások!

A Papi Írat és a Jahvista elbeszélő között különbség található a két nem teremtésének leírásában. A Papi Írat rendkívül egyszerűen, katechetikus jelleggel mondja el az EMBER teremtését, és rögtön ahhoz kapcsolódóan a NEM-ek születését. Ezt a gondolatörát összefoglaló jelleggel meg is ismétli Mózes első könyvének 5. fejezetében, amikor elmondja az EMBER—ADÁM nemzetségtáblázatát, és ebben összefoglalja a teremtés csúcspontját jelentő ember-teremtését, rögtön ehhez kapcsolódóan a nemek teremtését, és az ennek nyomán elmondott isteni áldást. Emil Brunner munkájában („Der Mensch im Widerspruch”) a Papi Írat rendkívüli egyszerűségére utalva írja le a következő mondatot: „Ez a két nagy horderejű mondat lapidárisan egyszerű, ezért alig vesszük észre, hogy általa szétfoszlik a mítosz és a gnosztikus spekuláció, a cinizmus és aszketizmus, a szexualitás istenítése és a szexualitástól való félelem egész világa”.⁵

A Jahvista elbeszélő az emberi egyedüllét nehézségeit írja le. Az egyedüllét a segítség nélkülséget jelenti az ember számára. Ezt az egyedüllétet és segítség nélkülséget kívánja feloldani a Papi Írat szerint az asszony „megteremtésének”, a Jahvista szerint pedig az asszony „felépítésének” az aktusa. A Papi Írat ugyanis a héber „BARA” kifejezést használja; mely köztudomásúan a semmiből való teremtés megjelölésére szolgál, a Jahvista pedig a „BANA”H” igét, mely a meglévő anyagból valami újnak, másnak az alkotását jelenti; tehát ismerős elemek más rend szerinti egyberakását. A kétféle hagyomány minden különbözősége ellenére ugyanazt a lényegyet mondja ki; azt ti., hogy a két NEM tagjai minden látható és láthatatlan különbözőségük ellenére is a lényegüket illetően EMBEREK! Ember a férfi és ember a nő! A Jahvista elbeszélő külön hangsúlyozza, hogy a teremtés következtében kialakult helyzet, a FÉRFI és a NŐ megjelenése, a kezdet kezdetén még semmiféle feszültséget nem okozott az első emberpár kapcsolatában. „Mindketten mezítelenek voltak, az ember és a felesége, és nem szégyellték magukat”. Ugyanakkor azonban mégiscsak történt valami lényeges változás az asszony belépésével a világba. Erre utal, hogy szerepel már a nemeket jelentő két kifejezés az IS és az ISA, az egyik a FÉRFI, a másik a NŐ jelölésére. A közös gyökkel a Biblia a közös isteni eredetet és az emberi egybetartozást kívánja jelezni. Sem a Papi Írat, sem a Jahvista elbeszélő nem beszél még a kezdet kezdetén a NEM-ek alá-, vagy fölérendeléséről. A két NEM tagjai, az első férfi és az első nő, minden különbözőségük ellenére emberi egymásmellettségben jelennek meg. A hangsúly ebben az egymás mellé állításban a közös eredetre, az isteni eredetre, a közös embervoltra, és az egymásmellé való rendelésre esik. Az Ószövetség e legrégebbi hagyományaiban nincsen szó „egyenjóságáról”, hiszen az egyenjogúság a közös isteni eredet, és a közös emberlét jogán adott, és természetes dolog. A Bibliának egyszerűsége a lényegyet illetően ezen a ponton is felülmúlhatatlan. Megint csak Gerhardt von Rad szavait idézzük, már említett kommentárjából: „A nemek szerinti különbözőség is megfelel a teremtés gondolatának. A 27. versben a többes szám

(„férfivá és nővé teremtette őket”) szándékos ellentétben áll az egyes számmal („Isten képmására teremtette őt”), így elesik az a feltételezés, hogy a teremtés eredetileg „androgyn” embert hozott létre. Isten akarata az embert nem magányra teremtette, hanem arra hivatta, hogy a másik nem számára TE legyen”.⁶ Rad ezt a Genézis 1,27-re utalva írta le. Szavai megerősítik azt a lényegyet, amit a hagyományanyag olyan egyszerűen mond el: az EMBER a teremtés isteni aktusa révén elsősorban mint ember jelenik meg, és csak azután, megjeleneési formáját illetően, mint férfi vagy nő. Mind az EMBER-mivolt, mind pedig a nemiségnek ténye isteni, teremtői elhatározás és cselekedet következménye. A Nő megteremtése valami hiányt pótol a teremtés egyébként tökéletes rendjében. Az első emberpár megteremtése egyszerre jelentette az EMBER embervoltának a kiteljesedését, ugyanakkor aláhúzta azt az igazságot, hogy az EMBER közösségre teremtett lény.

A bűneset jelentősége a nemek viszonyában

A Jahvista elbeszélő — rögtön azután, hogy szemléletes módon leírja: az első emberpár kapcsolatára a természetesség volt a jellemző, közli a bűneset történetét is, aláhúzza, hogy az milyen mélyreható törést idézett elő az első emberpárnak a világgal, de egymással szembeni viszonyában is. A kezdeti, szinte idilli, békés egymás mellett élelt, melyben az emberség vonalán azonos, de a megjelenési formájukat tekintve különböző személyek — férfi és nő — vettek részt, alapvető módon törté meg a bűneset bekövetkezése. Kevesen figyelnek fel azonban arra, hogy ebben a történetben rendkívül élesen rajzolódik ki a hármasság felelősségnek gondolata, ti. a Személyes Rossznak, a Nőnek és a Férfinak felelőssége, — még akkor is, ha ez a felelősség nem azonos értékű és súlyú. A büntetés kiosztásakor alkalmazott sorrend szemlélteti a felelősség mértékét, a büntetés súlya pedig megosztódik a „három bűnös” között. A teológusok is általában „bűnbeesésről”; Éva és Ádám „engedetlenségéről” szoktak beszélni. Kollektív felelősségrevonás történik itt kollektív módon elkövetett bűnért. A személyes bűn és a kollektív bűn fogalma itt kapcsolódik, és jelzi, hogy sokszor a személyes bűnök mögött kollektív bűnök, mások a kollektív bűnök mögött személyes bűnök húzódnak meg. Az embernek még a bűnben „sem jó egyedül”. Karl Heinz Rabast Genézis kommentárjában helyesen jegyzi meg: „Hátborzongatóan érvényes Isten szava a megkísértés poklában is: nem jó az embernek egyedül lennie. Az ember a bűnben sem akar egyedül lenni. Ezért csábítja el a nő a férfit”.⁷ A Személyes Rossz először az Asszonyhoz fordul, — ezt a tényt Rabast így magyarázza: „Az a tény, hogy a kígyó előbb az asszonyhoz fordul, arra utal, hogy a nő érzékisége hamarabb fejlődött ki, mint a férfié”.⁸ (E vélemény azonban nem általános a szaktudományban. — szerk.) — A büntetés ezért elsősorban az lesz, hogy a két bűntárs, a Személyes Rossz és az Asszony között egészen az utódokig mérőnően is örök harc fog folyni. Ők ketten a „jövőben” többé nem mint szövetségesek, hanem mint ellenfelek állnak egymással szemben. A Személyes Rossz átkot kap, a Férfi és a Nő nem átkot, hanem büntetést, mely utódaikban is öröklődik. Bár ők nem lettek megátkozva, életük azonban alapvető módon megváltozik: az Istenhez fűződő kapcsolatuk, egymás iránti kapcsolatuk is, de a teremtett világgal való kapcsolatuk is mássá lesz. Az Isten „messzebb” lesz tőlük, és személyes kapcsolatuk is, de a világban való viszonyuk is „problémásabb” lesz, mint addig volt. Isten azonban még a büntetésben is kegyelmet rejt el, erre utal Radnak a magyarázata: „A férfinak és nőnek egymással testi közösségre való rendeltetése beleillett már Isten paradicsomi teremtési rendjébe. Szerzőnk finom ítélete nyilvánul meg abban, hogy a testi érintkezés tényleges megtörténtét mégis a paradicsomon kívülre helyezi”.⁹

Az Ótestámentum hangja ezután az isteni büntetés-kihirdetés után alapvető módon megváltozik. Mintha hiába lenne adott a jó alap az EMBER teremtéséről, a NEMEK helyes értelmezéséről, a közös isteni áldásról, aztán a közös bűnről és a közös felelősségről, — az Ótestámentumon szemlélete mégis megváltozik. Egyrészt felváltja ezt a derűs hangot egy másik, ellenségesebb hang, melyben a nemek már inkább állnak egymással szemben, mint egymás mellett. Az EMBERISÉG tagjai, akik megjelenési formájukat illetően Férfiak és Nők, ettől kezdve már nem állnak azonos szinten az Öszövetségnek — legalább is — egyik fajta ábrázolásában. Az Asszony sem az áldás, sem a felelősség dolgában nem kap egyenlő elbírálást. Az áldást mintha nem kapta volna meg, a felelősséget mintha egyedül viselné. A paradicsom elvesztése a nemek egymáshoz való viszonyában is veszteséget okozott, mert a bűneset története az Ótestámentum egyes íróinak az értelmezésében a nő szerepét egyáltalán pejoratív tartalommal töltötte meg. Ettől kezdve az Ótestámentum lapjain sajátos kettősség érvényesül. Marad ugyan a régi hagyományanyag, mely a közös eredetről, a közös áldásról, a közös bűnbeesésről és a bűnök közös vállalásáról beszél. Ugyanakkor azonban felbukkan az ellenhang is, és — bár koronként más-más hangerővel — mindennek az ellenkezőjét mondja. Ennek a hangnemnek lett aztán az „eredménye” az, hogy az öszövetségi korok Nője jogi, szociális, és vallásos vonatkozásban is alárendelt helyzetbe kerül. Egyet-

len vonatkozásban marad meg a NŐ iránti tisztelet: A Nőnek családon belüli szerepénél. Természetesen a környező népeknek és kultúráknak a nőekkel kapcsolatos nézetei is belejártak ebbe a magatartásba, de maga az ószövetségi hagyomány is elegendő alapnak bizonyult ahhoz, hogy ez az alárendelt helyzet kialakuljon. Az Ótestamentumban csak kuriózumként kerülnek elő azok a NŐK, akik a családi életen kívül a kultuszban, a politikai vagy vallásos életben szerephez jutottak. A századok folyamán pedig külön irodalma lett a nőellenes kijelentéseknek, példa erre számos rabbinista mondás: „Egy fiú születésekor mindenki örül, egy lány születésekor mindenki levert” vagy: „ha egy fiú jön a világba, béke jön a világba, ha egy lány akkor semmi jó”. Inda ben Elai rabbi hálát adott az Istennek, hogy nem teremtette nőnek. Biztatja a zsidó férfiakat, ők is adjanak hálát ezért.

Az Ószövetség tehát — eltérve a hagyományokban lefektetett igazságtól — a maga módján „lépeshátrányba” kényszerítette az asszonyokat. A történeti és a teológiai igazságnak megfelelően azonban beszámol a kivételekről is. Beszámol asszonyokról, akik részt vettek a kultuszban. Főleg a diaszpórákban volt szabadabb a helyzet, ahol lehetséges volt a nők templomkörülű szolgálata is. Igaz, ez csak valamiféle kiegészítőjellegű szolgálat volt, elfogadott jelenlét, melyet azonban nem szabályozott törvény. Voltak viszont prófétanők, főleg Izrael történetének kezdeti szakaszában. Ezek a nők aktív módon kapcsolódtak be népük sorsába, igaz és hamis próféták voltak közöttük. Ezek a prófétanők is — legalábbis a valódiak — isteni kinyilatkoztatások hordozóivá lettek. — Ezek a tények is mutatják, hogy az Ószövetségen belül kettős hang érvényesült. Az egyik a hagyományra támaszkodva megpróbálta eltüntetni a különböző korok és helyzetek okozta negatív jelenségeket, a másik viszont a hagyomány félreértelmezése alapján erősen eltért a kezdeti idők loyális és igaz hangnemtől, és megpróbálta a Nőtől az áldást elvenni és a bűn felelősségét teljesen ráhelyezni. Ez a kettős hang eredményezte aztán a kettős gyakorlatot is egészen Jézus megjelenéséig. A nemeknek az egymásmelletti, egymás alá- és fölérendeltségi viszonyát akarták ezzel a kettősséggel aláhúzni. Végeredményben ez a kettősség azt mutatja, hogy bár jelen volt a kezdeti igazságéhoz ragaszkodó és azt a gyakorlatban is érvényesíteni akaró felfogás, de ugyanakkor érvényesült, sőt idővel fokozódott az eltávolodás a hagyományban lefektetett jó normáktól és gyakorlattól.

Azért időztünk többet az Ószövetség Jahvista hagyományánál, és a Papi Íratban lefektetett tanítások mellett, mert ez az alap, amelyre épített az Ószövetségnek mind az EMBER-SÉG-ről, mind a NEMEK kérdéséről vallott tanítása. Ezekben a hagyományanyagokban egyszerre található meg a pozitív vonás a közös isteni eredetről, a közös isteni áldásról, a bűn kollektív értelmezéséről és a közös felelősségről. De — különös módon — ezek a teológiai-lag tiszta hagyományanyagok váltak később a negatívumok alapjává is, akkor ti., amikor az egyes mozzanatok eltűnözve, kinyaiyva, kialakították az ellenkező véleményeket is a Nő másodrendűségéről, a Nő áldásnélküliségéről és a Nő felelősségének túlhangsúlyozásáról.

Végeredményben azonban, ha egymás mellé helyeznénk az Ószövetség által pozitív és negatív módon hangsúlyozott véleményeket, akkor mégis bizonyos kiegyenlítődéssel találkozhatnánk. Figyelembevétel azonban az eredeti igazságokat az EMBER kérdésében és a NEMEK kérdésében, — ezzel a „döntetlennel” a Biblia szakértői nem elégedhetnek meg. Az igazság világos felmutatása ezekben a kérdésekben is rendkívül fontos, mert ezekből az igazságokból nem kevesebb következik, mint a Szentírás „hivatalos” véleményének megfogalmazása, mégpedig alapvető dolgokban. Alapvető tanítások figyelmen kívül hagyása viszont rossz teológiához és szektássághoz vezethet.

A jézusi fordulat

Az Ószövetség mellett ezekben a kérdésekben is döntő számunkra az újszövetségi hagyományagnak átvizsgálása. Itt elsősorban Jézusnak tanítását és útmutatását kell szemügyre venni. Összefoglaló teológiai munka e témakörben még nem született, de magának az Újszövetségnek gondos átolvasása némi támpontot adhat. Azt ti., hogy Jézus is ott indult el, ahol az ószövetségi hagyomány: az EMBER-t tekintette kiindulópontnak, az EMBER-t, aki Isten gyermeke, és ugyanakkor az ő segítségére szoruló, gyarló teremtmény. Jézus itt sem tévedett. Hajszányira sem tért el az ősi bibliai hagyománytól és azt a gyakorlat terén tökéletes biztonsággal alkalmazta. Egy mai vélemény ezzel a kérdéssel kapcsolatban: „Jézus nem csupán állította a férfi és a nő elvi egyenlőségét, nem is csak megpróbálta azt megvalósítani, — hanem cselekedeteiben tudatosan a társadalmi szokások ellen is irányult és a nőkhöz magától értetődően, mint egyenértékű emberi személyekhez viszonyult”.¹⁰ Tehát Jézus is onnan indult el, ahonnan az ószövetségi hagyomány, az EMBER-től, akit Ő kettős módon értelmezett, — szintén a hagyományhoz csatlakozva. Láta az EMBER Istenképességét, és ugyanakkor ismerte gyarló voltát is. Elfogadta ezt az egységet és kettőssé-

get, es az egyetlen helyes módon értelmezte akkor, amikor azonos „emberi” viselkedést tanúsított az emberiség kétféle nemének tagjaival szemben. Az Újszövetség íróinak az állásfoglalásában Jézus elméleti és gyakorlati tanítása érvényesült. Ahogyan az áldást az emberiség kollektív módon örökölte, ugyanúgy „kollektíve”, azaz mindenki — férfi és nő — számára hangzott el az evangélium, és hangzik ma is minden ember felé. Jézus e téren is áthágtá korának a törvény által megszabott követeléseit. Ezek a követelések a későbbi hagyományanyaghoz tartoztak, az idők során formálódtak és kiegészültek, eltulzán csatlakozva az ótestamentumi hagyomány negatív szemléletű ágához. Ezért volt bennük több, a kor által még csak fokozott „ellen-nézet”, mint az ősi, teológiaiilag is helyesebb hagyományban. Jézus sokszor és sokféleképpen hágtá át ezeket a negatív hagyományokat az asszonyok kedvéért, pontosabban az EMBER kedvéért, az EMBER-ért, aki számára természetesen módon volt FÉRFI vagy NŐ. *Jézusnak nem volt kétféle „könyvelése”, neki az EMBER-re méretezett küldetése volt, és ezt a küldetést Ő a férfiakból és nőkből álló emberiség érdekében vállalta és végezte el.*

Van azonban ezeknek a kérdéseknek, mint majdnem minden jelentősebb teológiai kérdésnek, egy *esztakologikus vetülete* is. Ezen a ponton kapcsolódik egybe, sőt fejlődik tovább a legrégebbi ótestamentumi hagyományokban lefektetett igazság és Jézus igazsága, melyet Ő egyszerre hirdetett és gyakorolt. És itt nyúlik át a kérdés esztakologikus távlatba. Mindhárom synoptikusnál olvasható a jelenet, hogy a feltámadásban nem hívő sadduceusok megkérdezik Jézust a házasságról az eljövendő világ viszonylatában. E kérdés előtt pedig az adógaras problémájáról olvashatunk, ahol felmerül a történetiségnek kérdése is, hogy ti. a történeti körülmények mire kényszeríthetik az embert, és ezeket mennyiben kell vállalni. Jézus válasza mindkét kérdésben az, hogy a történeti körülmények épp úgy, mint a házasság intézménye is, tehát a nemiségből következő emberi kapcsolódások is, ennek a világnak, földi világunknak adottságai. Jézus ezzel nem kicsinyelte le sem egyiket, sem a másikat, sőt rendkívül jelentősnek tartotta őket. Jézusnak a történetiséggel kapcsolatos ilyenfajta nézeteire utal KARL RAHNER is, amikor a történetiséget a következőképpen határozza meg: „A történetiség az embernek azt a különös alapmeghatározottságát jelenti, amely által az idő koordinátái közé helyeztetett és rábízott a mindenkori világ, amelyet szabadságban kell elfogadnia”.¹¹ — Amilyen felfogása volt Jézusnak az időbeni, történeti helyzetekkel kapcsolatban — az eljövendő világ oldaláról szemlélve a kérdést —, ugyanilyen világosan fogalmazta meg választát az EMBERSÉG—NEMISÉG kérdéseiben is. Világosan kimondta, hogy ezek a kérdések a földi világ normái szerint adott, bár nagyon fontos kérdések, de az eljövendő világ felől nézve azokat, csak másodlagos jelentőségűek. Erről jegyzi meg Adolf Schlatter kommentárjában: „Amit a feltámadás nyújt számunkra, az az ISTENFIÚSÁG, olyan élet, amit Isten ad nekünk, és ez több és valami más, mint az, amit most számunkra a természet biztosít”.¹² Világos beszéd ez, világos különbségtétellel a földi világ isteni, de olykor az ember által is formáló normái és az eljövendő világ örök isteni normái között. Jézus számára azok a kérdések, melyek az embernek valóban nehézséget okozhatnak, valójában nem is kérdések. Világosan szögezi le, hogy az eljövendő világban a házasságnak a jelenlegi értelme nem lesz meg. A férfinak akkor már nem lesz szüksége nőre és fordítva. Az eljövendő világra egy magasabb életrend lesz a jellemző. Hangsúlyozzuk azonban, hogy Jézus a történetiséggel kapcsolatos ilyen véleményét is, és a házassággal kapcsolatos véleményét is az eljövendő világ felől tekintve mondta el. Ebből azt a következtetést levonni, hogy Jézus a földi rendet, mint értéktelent elvetette volna, teljesen téves lenne.

Vizsgálódásunk során oly összefüggésekre igyekeztünk rámutatni, melyek nyomán a földi világ isteni eredetű, értékes „rendjei” új megvilágításba kerülhetnek. Az ellentétek, feszültségek mintegy természetes módon tűnnek el, alakulnak át. Az EMBER-ség, a NEM-ek kérdése, a bűn és a büntetés kérdése, a felelősség kérdése itt már háttérbe szorul, és ami megmarad, az az Isten áldó cselekedetének teljes megvalósulása. Ezen a ponton válik a EMBERISÉG valóban „megáldott emberiséggé” és kap az EMBER — férfi és nő — eljövendő új „világban” más jellegű beosztásokat és feladatokat.

Jegyzetek: 1. Magyar Értelmező Kéziszótár, Akadémia 1972. — 2. Genézis 1,26. — 3. Genézis 2,5b. — 4. Gerhardt von Rad. Das erste Buch Mose. Genézis, Evang. Verl. Berlin, 1974.⁴ 37. — 5. Emil Brunner: Der Mensch im Widerspruch 357. o. (Idézi Rad i. m.-ben. 39. o.) — 6. Gerhardt von Rad: i. m. 39. old. — 7. Karl Heinz Rabast: Genézis. Ev. Verl. Berlin, 1951. 92. — 8. uo. 91. o. — 9. Rad. i. m. 75. o. — 10. Leonhardt Schweidler: Jesu Begegnung mit Frauen, Diakonia, 972. 230. — 11. Karl Rahner—Herbert Vorgrimler: Kleines theologisches Wörterbuch, 1971.⁸ 126. — 12. Adolf Schlatter: Die Evangelien nach Markus und Lukas. Ev. Verl. Berlin, 1961. 367.

A NŐI KÉRDÉS EVANGÉLIUMI SZEMLÉLETE

Jézus azt mondta: „A mennyek országa hasonlít a kovászhoz, amelyet fogott az asszony, belekeverte három mérő lisztbe, s az egész megkelt tőle” (Mt 13,33). Ezt a példabeszédet hajlandók vagyunk elsősorban számszerűleg és földrajzilag értelmezni, vagyis hogy a judeai kised nyáj elterjed az egész világon. Nevezhetnénk ezt fölszíni (horizontális) szemléletnek, és így igaz az értelmezés. De adhatunk egy mélységi (vertikális) szemléletet is, amikor problémák és problémakörök lisztömegébe keveredik el az evangélium kovásza, és azokat próbálja átjárni. A kovással való átjárás a világ végéig tart, és mert egy fejlődő folyamatról van szó, mindig vannak és lesznek területek, ahová nem ért el vagy nem egészen ért el az evangélium kovásza. De útban van ahhoz, hogy elérjen.

Jézus szava nem földrengésszerűen lépett be a világba és nem törésszerűen hozott új világot, hanem belerejtette a megoldások magvát a készen talált életbe, és rábízta az időre, mignem — mint kovász — elvégzi mindent átjáró munkáját. Az emberek egyenlőségét senki nem képviselte az evangéliumnál radikálisabban, és mégis mennyi ideig megmaradt a rabszolgaság. Az osztálykülönbségek csak most vannak fölszámolás alatt. A gazdagság és a hatalom birtokosai még mindig privilegizált helyzetben érzik magukat embertársaik fölött egyházon belül és kívül egyaránt, noha erőteljes lépések történtek a szegénység el-tüntetésére és a hatalomnak a szolgálat szellemében való gyakorlására.

Ebben az optikában lehet és kell néznünk a nőkérdést is. Az evangéliumban tisztán áll előtűnk a nők Isten-akarta szemlélete, de ez a szemlélet nem törésszerűen, forradalmian lépett be a világba, hanem kovász módján, vagyis az adott társadalmi szemléletek közé elkeveredve. Így ahogy szemrehányás érte az egyházat, hogy miért nem szüntette meg a vagyoni különbségeket, a rabszolgaságot stb., ugyanúgy szeméret vetik, hogy miért tette el a nők másodrendű szerepét, és miért adott intézkedéseivel és berendezkedéseivel tápot a férfi felsőbbrendűségének a nők rovására.

Nem árt tehát utánanézni, hogy a Bibliában hozzánk szóló Isten miként nézi és miként akarja, hogy nézzük a „női kérdést”.

ÖSZÖVETSÉGI NYOMOKON. Az evangélium az Ószövetség világában fogant, ez pedig — miként a környező kultúrák jórésze is —, férfijogú szemléleten volt. E férfi elsőbbségű szemlélet nagyon megérződik az Újszövetségen. Már mindjárt az a tény, hogy Jézus leszármazását József családfáján keresztül vezeti le mindkét evangélista, noha mindkettő világosan állítja, hogy Józsefnek semmi köze nem volt Jézus földre születésében (Mt 1,20; Lk 1,31). A csodás kenyérszaporításoknál „az asszonyokat és gyermekeket nem számítva” (Mt 14,21; 16,30) jelzik a megjelent tömeg létszámát, amint Mózes is (Szám 1,2), Dávid is (2Sám 24,9) a népszámláláskor. Legélesebben Szent Pál beszél az asszonyok hallgatási kötelezettségéről: „Nincs megengedve, hogy beszéljenek, nekik engedelmessékedniük kell, ahogy a törvény is mondja” (1Kor 14,34). Sőt az Ószövetség prófétái igehirdetésben kialakult bűnbeesés-történetet alapul véve így rendelkezik: „Nem engedem, hogy az asszony tanítson, sem azt, hogy a férfin uralkodjék, hanem maradjon csendben. A teremtésben is Ádám volt az első, Éva utána következett; Ádámot nem vezették félre, de az asszony hagyta, hogy félrevezessék, s bűnbe esett” (1Tim 2,11). Szent Pált e kijelentései miatt Beverley Nichols nőgyűlölőnek mondja. És ha Jézus nem is illetjük e váddal, azon sokan főnnakadtak, hogy csak férfiakat választott apostolainak (pedig még az Ószövetség is ismert prófétaasszonyokat!). Nem is beszélve hideg szavairól anyjához a kánai mennyegzőn (Jn 2,4), vagy az anyját dicsérő asszony letorkolásáról (Lk 11,28), vagy amikor tanítványait nevezte anyjának Mária helyett (Mt 12,49). — Mindez — sajnos — mély benyomást tett a későbbi keresztény korok nő-értékelésére, noha jelen volt a világos krisztusi tanítás.

KEZDET BEN NEM IGY VOLT. A kis kovász a házasság liszt-hegyeivel lassan bánt el, noha Jézus bekiáltotta a fülekbe: „Kezdetben nem így volt!” (Mt 19,8) Ezt akkor jelenti ki, amikor Mózes törvényére hivatkoznak a zsidók, mely a házasság fölbontását a férfi jogkörébe utalta. Eredeti formájában idézi a Teremtés könyvének kijelentését: „A Teremtő kezdetben férfinak és nőnek teremtette az embert, ... és egy test lesz a kettő ... Amit Isten egybe kötött, azt ember ne válassza szét” (uo. 4.). E legalapvetőbb kapcsolatban Jézus a *nők egyenjogúságát mondta ki a férfival*. És ezt annyira képviselte, hogy a házassáletben bekövetkezett tragédiákban (házasságtörés) rendre utasította azt a farizeusi fölfogást, mely — noha a törvény mindkét felet sújtotta — csak a vétkező nőt tette felelőssé és fogta perbe. „Az vesse rá az első követ, aki bűntelen közületek” (Jn 8,7). Nem volt hajlandó elmarasztalni csak a vétkező

nőt. Hogy ebben milyen magas volt a szemlélete az kiderül abból, hogy most kétezer év után, és az évszázadok óta laicizálódó kultúra idején is a nőt marasztalja el a közfelfogás, mintha a férfit nem terhelné ugyanaz a felelősség.

Hogy mennyire egyenjogúsítja a Biblia a nőt a férfival, azt a legkényesebb területen, a nemi kapcsolatok terén éppen az a Szent Pál fejezi ki legvilágosabban, akit nőellenességgel vádolnak. Azt írja: „A férfi teljesítse házastársi kötelességét feleségével szemben, hasonlóképpen az asszony is férjével szemben. Az asszony testével nem maga rendelkezik, hanem a férje, éppígy a férfi testével sem ő rendelkezik, hanem a felesége” (1Kor 7,4). Pedig a sexualitás terén érvényesül, mióta a világ világ, a Teremtés könyvének átokszerű megállapítása: „Férjed uralkodni fog rajtad” (3,16). Nem használja ki a bűnbeesés e mozzanatát a férfi nagyobb jogállására — mint más mozzanatokat kisebb vonatkozásban fölhasznál — és szembeáll az atavisztikusan még ma is továbbélő fölfogással, mely a házastársi nemi kapcsolatban a kezdeményező jogot csupán a férfinak adja, a nő kezdeményezését pedig dlszentül elítéli.

ASSZONYTÓL SZÜLETETT. Ezt a rövid tömondatot Szent Pál írja le a Galatáknak írt levelében (4,4), mely a maga egyszerűségében is úgy hat, mint az augusztusi éjben felizzó meteorkő. Jelentőséget kell ennek tulajdonítanunk, mert annak tollából kerül ki, aki az asszony bizonyos fokú háttérbeállításának igazolásául ezt hozza fel: „Nem a férfi lett ugyanis az asszonyból, hanem az asszony a férfiból. S nem a férfit teremtette Isten az asszonyért, hanem az asszonyt a férfiéért” (1Kor 11,8).

A Messiás asszonytól való születésének hangsúlyozása Szent Pálnál egyértelműen azt jelenti, hogy milyen helyen áll az asszony az üdvrendben. Volt ugyanis olyan fölfogás a zsidóságban a Messiásról, hogy „ha eljön, senki sem fogja tudni, honnan való” (Jn 7,27). Azt gondolták, kész emberként fog leszállni a templom ormáról. Ezzel kísérti Jézust a sátán második kísértése alkalmával (Mt 4,6). Bár a mindent megtervező és megtehető Isten kész emberként is küldhette volna Fiaát a földre, nem tette. Sőt annak sem lett volna semmi hitelvi nehézsége, hogy férfi és nő kapcsolatából szülessék. Ezt sem tette. De azt megtette, hogy asszonytól születve lépjen a földre a férfi kikapcsolásával. Bizonyára így derült ki az isteni szándék, hogy a teremtés koronájaként szereplő férfi túlsúlya megszűnjön, a megváltás koronájaként szereplő asszony e döntő szereplése által egyensúlyt teremtsen az üdvösség rendjében. Erre az egyensúlyra kifejezetten is utal Szent Pál éppen ott, ahol — másodrendű dolgokban — a nő alárendeltségét hangsúlyozza: „Igaz ugyan, hogy az Úrban sem férfi nincs asszony nélkül, sem asszony nincs férfi nélkül, mert bár az asszony férfiból lett, a férfit az asszony szüli, így végül is minden Istentől van” (1Kor 7,11). Érdekes megfigyelnünk, hogyan viaskodik Szent Pálban — ha szabad így kifejeznünk magunkat — a férfijogú szemlélet érzelmi túlsúlya az isteni igazság világos fogalmazásaival!

Az asszonytól való születés minden bizonnyal nagyobb hangsúlyt nyer a férfi nélküli, szüzi fogadás által. Ezzel Isten nem csupán Mária üdvrendi szerepére akar utalni s nem csupán az asszony szerepének egyensúlyát akarja megteremteni, hanem jelezni is akar valamit. Isten tettei ugyanis nemcsak csodák, de jelzések is. Az Úr nyilván azt akarta, hogy az embernek legelső, és így legalapvetőbb kapcsolata Istennel az Újszövetségben az asszonnal kezdődjék, és mindazzal, amit az asszonyiség jelent. A teremtéstörténet utolérhetetlen szépséggel és finomsággal fejezi ki az ember teljes képét alkotó férfiúságot és nőiséget, amikor Ádámot „uralkodásra”, és „az asszonyt a férfiéért” teremtette. Jelzi ezzel, hogy az emberségnek jobbadán a férfiben meglévő vonásai: a külvilágra irányultság, a célok és eszmék szolgálása, a személyfölöttiség és távlatosság, amit a modern pszichológia extrovertáltságnak nevez (vagy mi-közösségnek), — szemben a jobbadán nőkben meglévő személyre-irányultsággal, bensőséggel, érzelmességgel, ami az introvertáltságban ill. én-te közösségben fejtőzik ki.

Azzal, hogy Isten az Újszövetséget a férfi kikapcsolásával asszonnal indítja el, nyilván azt akarta hangsúlyozni, hogy amit a nő, mint leány, jegyes és anya tud legjobban az emberségből megélni, az legyen a legelső és legalapvetőbb kapcsolat minden ember számára az Isten felé: a személyesség. Isten nem valami, hanem Valaki. Az Öszövetség tárgyiasult vallásosságával szemben a bensőség kell, hogy első lépés legyen az Isten felé. A személyre irányultságot pedig elsősorban a nőiség képviseli. Ezt látszik megerősíteni Jézus, amikor azt mondja (nemekre való tekintet nélkül!): „Aki teljesíti mennyei Atyám akaratát, az nekem mind testvérem, nővérem, és anyám” (Mt 12,50).

A SZAMARIAI ASSZONY. Érdekes megfigyelnünk a Jézus közelébe kerülő nőket: személyes szolgálatukat elfogadja (Lk 8,3), ha nincs is közelebbi történés följegyezve róluk. A Biblia szavai bensőséges, személyes kapcsolatot áruznak el. Miű kell gondolnunk a samariai asszonnal kapcsolatban, akinek legintimebb dolgait veszi beszülgetés tárgyául, és akinek legelőször tárja fel belső valóját: messiási küldetését. Ilyen világosan csakis neki mondotta

meg: „Én vagyok az, aki veled beszélek” (Jn 4,26). És a vallásosság szellemibbé válásának nagy titkát is neki jelentette ki: „Elérkezik az óra, s már itt is van, amikor igazi imádói lélekben és igazságban imádják az Atyát” (Jn 4,26). És ha a formatörténetek szerint ez egy ősegyházi katekézis keretbeszélése lenne is, akkor is tudnunk kell, hogy a kinyilatkoztató Isten, ki sugalmazásával azt akarja, hogy ez a történet így kerüljön az evangéliumba, nyilván úgy akarta Jézust beállítani, mint aki elfogadja beszélgető partnernek az asszonyt — tanítványai csodálkozására (uo. 27.). De nem csak elfogadja, hanem titkait is közli vele. És ha abba a látószögbe állítjuk ezt az eseményt, amit később mond főpapi beszédekben, akkor egész teljességében föltáruul előttünk Jézus eljárásának értelme. Azt mondja ugyanis: „Aki szeret engem, azt Atyám is szeretni fogja. S én is szeretni fogom, és kinyilatkoztatom magam neki” (Jn 14,21).

Nem lehet megilletődés nélkül végiggondolni ezt az evangéliumi jelenetet. Nyomat sem látjuk itt a kisebbségűség éreztetésének, sőt mintha Jézus apostolainál is többre méltatná közléseiben ezt az ismeretlen asszonyt.

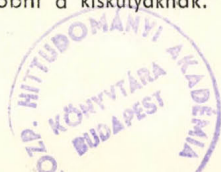
MÁRIA ÉS MÁRTA. Még jobban megfigyelhetjük a közvetlenség mértékét Lázár nővéreivel kapcsolatban. Annyira közvetlen közelébe engedte őket, hogy a szeretett tanítvány állapíthatták meg róla: „Szerette Jézus Mártát és nővérét Máriát” (Jn 11,5). És ez a szeretet oly bensős és bizalmas volt, hogy Márta felbátorítva érezhette magát, hogy szemrehányást tegyen Jézusnak: „Uram — méltatlankodott — nem törődöl vele, hogy húgom elnézi, hogy egyedül szolgáljalak ki?” (Lk 10,40) Vagy mikor Lázár meghalt: „Uram — szólította meg Márta Jézust — ha itt lettél volna, nem halt volna meg testvérem” (Jn 11,21). Mária hasonlóképp szól később Jézushoz (32. v.). — És Jézus nemcsak a bizalmasabb hangot tűri el, de elfogadja, sőt megvédi a szeretet túlzásainak látszó dolgokat is, mint a kenettel való megkenést (Mk 14,6).

Az ismeretlen szamariai asszony és a barátság körén belül lévők is egyként bensőséges szeretetének intim világába kerülnek: Jézus anélkül érezteti nagyságát, hogy éreztetné kicsiségüket.

A PÉLDABESZÉDEK. Hogy mennyire egyenrangúan ítélte meg a női világot Jézus, arra fényt vetnek példabeszédei is. Igaz, az Isten országának ábrázolására jobbra férfi munkákból veszi hasonlatait. De ugyanilyen elfogulatlanul nyúl a női munkákhoz, hogy megvilágosítsa üzenetét. A ruhafoltozás (Mt 9,16), a kovász keverése csak úgy szerepel, mint a drachmáját elvesztő asszony konyhasöprése (Lk 15,8). Legszebb és szinte legenditöbb hasonlata pedig az asszonyi sors gyönyörűsége fájdalma, a gyermekszülés (Jn 16,21): „Az asszony is szomorú, aki szül, mert elérkezett az órája. Amikor azonban megszületik a gyermeke, azon való örömeiben, hogy ember született a világra, nem gondol többé gyötrelmeire.”

ÉS A GOROMBASÁGOK... Mindezeket az eszmélődéseket épülésel olvassuk. De mégis megmarad bennünk a kérdőjel: miért bánt olyan ridegen Anyjával, és miért tartotta nagyobb távolságban magától az üdv közvetlen szolgálatában a nőket?

Ami az elsőt illeti, azt abból a szemszögből kell néznünk, hogy Jézus nagyon szerette Anyját. Ez nem csupán föltételezés és jámbor beleérzés, hanem Jézus döntő órájában mutatott viselkedéséből sugárzó valóság. Az a tény, hogy a kereszt rettenetes emberi, fájdalmi között, de meg a rásúlyosodó büntenger áradásában, sőt az Istenlét való elhagyatás tragikus gyötrelmében is módot talált arra, hogy gondoskodjék anyjáról: „A tanítványhoz fordult: Nézd, az anyád!” Ennek a mondásnak van misztikus értelmezése, de első sorban a fizikai gondoskodást foglalta magában. Így értelmezte János is, mert írja: „Attól az órától fogva házába fogadta a tanítványt” (Jn 19,27). Jézusnak ez a gondoskodása, ami végül is feltámadása után is megtörténhetett volna, azt jelenti, hogy szenvedéseinél nagyobb volt a szeretete anyja iránt. És ha ez meggyőz bennünket, akkor egész más optikát kapnak azok a hideg megszólítások, hogy anyját csak egyszerűen Asszony-nak szólítja; hogy nem lehet állandóan vele, hisz időnként jelentik neki: „Anyád és rokonaid kint állnak és beszélni szeretnének veled. De ő megkérdezte: Ki az anyám, s kik a rokonaim?” (Mt 12,47) Ez a fizikai és lelki távortartása Máriának üdvtörténeti jellegű. „Megfenyíti az Ur, akit szeret” — idézi a Zsidókhoz írt levél szerzője (Zsid 12,5) az Oszövétséget, jelezve azt, hogy Isten nem kényezteti el azokat, akik hozzá közel állnak. Hogy ez így van, arról a misztikusok sötét éjszakában megélt gyötrelmei tanúskodhatnak. És hogy Jézus sem dédelgette azokat, akikben a lelki nagyságot látta, arra bizonyosság a kánaáni asszony története. Érdemes apróra venni Jézus bánásmódját azzal az asszonnyal, akiről tudja már, hogy milyen nagy lélek. Hiszen maga állapítja meg: „Asszony, nagy a hited” (Mt 16,28). Ezt a nagy hitű asszonyt előbb „szóra sem méltatja”. A tanítványok már megsokallják az asszony könyörgését és ők járnak érte közbe, de ezt is „visszautasította — azzal a kemény mondással, hogy —: „Nem helyes elvenni a gyermekek kenyerét s odadobni a kiskutyáknak.”

Nem kis vigasztalására szolgálhat a kései korok keresztényeinek, hogy akit legjobban szeretett, anyját sem részesítette kivételes bánásmódban. És aki úgy érzi, hogy „kinn áll és beszélni szeretne” Jézussal, vagyis kegyelmeinek látható és kézzel fogható megtapasztalását nem érzi, nincs az elvetettek között, sőt közelebb áll hozzá.

A NŐK MÁSOK. Az igaz, hogy Jézus apostolait nem választotta nők közül, és nyoma sincs annak, hogy az Újszövetség intézményes kegyelemszolgáltatásában a nők szolgálatára igényt tartott volna. Szűz Máriaát megtehetette volna prófétaasszonynak, mint Hulda volt, akinek a nevéhez a Joziás király alatti nagy vallási megújulás fűződik (2Kí 22,14). Vagy szánnhatott volna neki olyan kimagasló szerepet, mint Mirjannak, Mózes nővérének (Szám 26,59), ha Deborának, a nőbírának szerepét nem is követeljük számára (Bir 5,7). A názáretiek éppen azzal fejezik ki hitetlenségüket Jézussal szemben, hogy Mária, Jézus anyján semmi rendkívülit nem tapasztaltak: „Nem Mária az anyja?... Honnét vette hát mindezeket?” (Mt 13,55)

De nem adott Máriaának és más asszonynak sem az egyházban vezető szerepet, nem azért mert kisebbségnek tartotta a nőket vagy nem értékelte őket, hanem mert más szerepet szánt nekik. A feminizmus által követelt egyenjogúságot nem azért kell követelni, mert a nők a férfival egyenlők, hanem mert *mások* — mondotta a nagy feminista filozófus, Dienes Valéria. Isten így is gondolta el az embert, hogy „csajd képmására alkotta, férfinak és nőnek teremtette” (Ter 1,27). Azt mondhatnánk, Isten képe sztereo-változatban, kettős tükrözésben lesz teljessé. És ahogy a térisített látásmódhoz mind a két lencse kell, és nem lehet rangkülönbséget tenni az egyik és másik között, de lényeges az, hogy a térnek ne ugyanarról a pontjáról történjen a felvétel és a látás, így az Isten képe is úgy ragyog be az emberiségbe, ha a férfi és nő a maga természetének megfelelő munkát végez. Nem mintha nem tudná elvégezni a másikat, hiszen vannak férfias nők és nőies férfiak; törekedni is kell rá, hogy a másik nem tulajdonságait bizonyos mértékben mindegyik nem elsajátítsa, mert így közelíti meg mindenki egyénenként is az Isten képét, aki magában foglalja a két nemre elosztott tulajdonságokat. — Az apostoli szolgálatot Jézus a férfiaknak szánta, a léleképítés személyes kiépítését a nőknek.

ÉS SZENT PÁL? Ilyenformán lehet megítélni Szent Pál magatartását is. Már fentebb láttuk, hogy a leglényegesebb dolgokban Szent Pál nem teszi alacsonyabbra a nők helyzetét (a szexualitásban). A párválasztásban sem ad több jogot a férfinak, mint a nőnek: „A feleség ne hagyja el a férjét... A férfi se bocsássa el a feleségét” (1Kor 7,10). Akkor sem tesz különbséget, amikor a hitetlen féllal való viszonyt tárgyalja az ún. páli kiváltságban: „Ha a nemhívó fél elválk, hadd váljk el. Ilyen esetben a testvér vagy nővér nincs lekötve” (1Kor 7,13). És még szinte bátorítja azokat, akik talán vallásos buzgóságtól vezetve a hitetlen mellett végsköig kitaranni gondolták: „Honnan tudod, te asszony, hogy a férfit üdvösségre vezetheted? Vagy honnan tudod, te férfi, hogy feleségedet megmentheted” (uo. 16.). Nem győzünk csodálkozni azon, hogy az a Szent Pál, aki bekötötte az asszony fejét „annak jelét, hogy hatalom alatt áll” (1Kor 11,10), a lényeges dolgokban teljes egyenjogúság álláspontján van.

Ez a főfogás jellemzi viselkedését is. Ő, az állítólagos nögyűlölő, ugyanabban a Korintusiakhoz írt levelében indulatosan és a tőle szokott heveséggel sikraszáll a női szolgálat igénybevételére. Szinte élesen pattognak egymásután kérdései: „Vajon nem vagyok szabad ember? Nem vagyok apostol? Nem vagytok-e az én művem?... Nincs jogunk az evéshez és iváshoz? Nincs jogunk ahhoz, hogy asszony nővért magunkkal vigyünk, mint a többi apostol?” (1Kor 9,1—5). És a Rómaiaknak írt leveléből látjuk, hogy az üdvözlések között legalább annyi férfinak szóló üzenet és köszöntés van, mint a nőknek. „Priskát, Máriaát, Juniát... Köszöntsétek Trifénát és Trifozát, akik az Úrért fáradnak. Köszöntsétek a szeretett Perziszt, akik sokat fáradozott az Úrért. Köszöntsétek az Úr választottját, Rufuszt és anyját, aki nekem is anyám... Köszöntsétek... Júliát, Nereuszt és nővérét, meg Olimpiát...” (Róm 16.). Nem kerülheti el figyelmünket az a finomság, ahogy ezeket fölemlíti, az a nagybecsülés, amivel munkájukat és szereplésüket méltatja. Még az is nagyon sokat árul el Pál finomságából, ahogy a Filippieknek írt levelében Evádiát és Szintihét békére inti. Egyáltalán nem parancsolólag förmed rájuk, amin nem csodálkozhatnánk, de az összekuszálódot pszichikai helyzet megkövetelte tapintattal kéri munkatársa segítségét „azoknak, akik velem együtt fáradtak az evangélium hirdetésében” (Fil 4,3).

Hogy ez a Pál által igénybevett női munka meddig terjedt, azt pontosan nehéz meghatározni, mert ugyanabban a Korintusiaknak írt levelében írja: „Az asszonyok hallgassanak összejöveteleiteken” (1Kor 14,34). Viszont korábban ezt írja: „Minden asszony, aki földetlen fölvel *imádkozik vagy prófétál*, szeggyent hoz fejére” (uo. 11,5). És mert „aki prófétál, a közösséget építi” (uo. 14,4), és „az emberek épülésére, buzdítására és vigasztalására beszél” (uo.), a fenti tilalom — úgy látszik — csak a szolgálati szereplést foglalja magában, és nem zárja ki az igehirdetésnek és imádkozásnak közvetlenebb formáit (családi hitoktatás, kisebb közösségek, karitász keretében).

Látjuk tehát, hogy a nők helyzetének evangéliumi fölfogása teljes megoldású, mint más kérdésekben is. A Biblia a teljes humánumot tartalmazza. Amint azonban más kérdésekben láthatjuk, a kovász még nem járta át az emberi gondolkodás minden rétegét, és sok még a férfijogú kultúrákból visszamaradt értelmezés. De amint más téren a fölgyorsult fejlődés az egyéniség, a személyesség, a bensőségesség felé mutat, nem csoda, ha ez a fejlődés magával hozza a nőiség kibontakozását a férfivilág elsőbbségét biztosító szemléletből. A megoldás kulcsa csak abban van ezen a téren is, mint minden más vonatkozásban: „Nincs többé zsidó vagy görög, rabszolga vagy szabad, férfi vagy nő, mert mindannyian eggyé lettetek Krisztus Jézusban” (Gal 3,28).

Széll Margit

A NŐISÉG MISZTÉRIUMÁRÓL

Nihil vagy Otthon? — Nietzsche problémája ma létkérdés lett. Úgy érezzük, hogy mindannyian felelősek vagyunk — Váci Mihály szavaival élve —, a „világnyi otthonteremtésért”. Az ember ősidőktől harcolt az otthonért, végül magát a harcot, a győzelmet tette dicsősége koronájává —, ami a férfit illette. A bátorság, a célratörés, az akarat, a felelősségérzet „férfias erényei” mellett azonban a mai társadalmunkban egyre inkább a jóság, a részvét, a bizalom, a szeretet, a megértő emberség „közelre tekintése” válik jelentőssé. Az egy csepp víz, a falat kenyér megbecsülésével kezdődik, hogy mindenki „otthont leljen e hontalan világban”. Az „óra parancsa” egyre inkább „nőies”, „anyai” magatartást kíván. Mit jelent ez a „nőies”? Milyen nagy összefüggéseket kell feltárnunk megsejtéséhez? Válaszul korunk szociológiai és lélektani látásmódjában vázoljuk a nőies, anyai küldetés keresztény értelmét.

I. János Pál pápa egyik utolsó, vasárnapi katekézisében ezt mondta: „Isten Atyánk, de még inkább Anyánk!” — Sokan felügyeltek kijelentésére, melyben a békére, védelemre és otthonra törekvő főpásztori terveit foglalta össze. — *Karlfried Graf Dürckheim*, a feketeerdőbeli Meditációs központ vezetője korunk lelkeségének hanyatlását abban látja, hogy a „nyugati kultúrában egyoldalúan a férfias adottságokat fejlesztették ki: a küzdést, a tevékenységre és teljesítményre törést. A személyt szinte kizárólag racionális és technikai szempontból értékelik és ennek a lelkeség vallja kárát. Még az emancipációs törekvés hívei is kezdetben azt akarták bizonyítani, hogy a nők a tekintélyelvű, atyauralmi világban is megállják helyüket (...). A világ „férfias megközelítése” mellett — ma mind fokozottabb igénynyé lesz a nő transzcendens élményeinek, az anyaság titkának kinyilvánítása, amely különösen alkalmas a *Létadóval való találkozásra* (...). A férfias és nőies jelleg felfedezése új színben tárja eléink a Teremtőt és a bennünk ható tevékenységeit” (Meditieren — wozu und wie? Herder, 1976. 36k.).

EMBERI SZEMLÉLETÜNK az élők természetéből kiindulva a *Létteljességet is férfias vagy nőies nézőpontba állítja*. Istent, a tiszta Szellemet, a teremtő, fenntartói tevékenységében megtapasztalva a nemek szívárványába öltöztetjük. Az egyoldalú szemléletre utalva *Cyryllus von Korvin-Krasinski* bencés valláskutató hangsúlyozza, hogy „fel kell adnunk a pusztán férfias Istenről alkotott fölfogásunkat. (...) Igaz, az Atya az, aki Fiában, az örök Igében teremtette a világot — mindkettőjüket azonban a Lélek (a Héberben a nőnemű Ruah) fogja össze —, és így lesz az élet Ajándékozójává. Az őszövétségi bölcsességi könyvekben az örök isteni Bölcsesség (Szófia) — (nőnemű görög szó a hellenista zsidó irodalomban), — éppen úgy, mint a keresztény szentháromsági képben, a *Szentlélek* egyaránt a női vonások hordozója” (vö. Christ in der Gegenwart, 1978/8. 24.). — A Teremtés könyve Isten Lelkét úgy ábrázolja, mint egy gigantikus madárnyát, amint a kőosz fölött lebeg és kikölti a „kozmosz tojást”, a rendezett világot (vö. 1,1). Ideillik az apokrif Héber-evangélium egyik töredéke, amely Jézus szavait idézi: „Éppen most ragadt meg Anyám, a *Szentlélek* hajmánál fogva és felvisz a magas Tábor hegyére” (J. Edgar Bruns, God as Woman, Woman as God, New York 1973. 40.).

Az atyai és anyai módon kifejezhető *életerőből* és a *teremtőmennynek a nőies befogadásából* fakad a közös gyümölcs: a folyamatos teremtés, a mindig megújuló teremtőmennyiség. Az *Upaniszádok istenhimnusa* a kettőt bölcs harmóniába hozza: „Te vagy a Tűz, te vagy a Nap, a Levegő, a Hold, a Víz: mindenek Teremtője! Nő vagy, férfi vagy! Te vagy az ifjú, a fiatal leány! (...) Dicsőséges a Te nagy Neved, nincs Párod, nincs Másod. Es te nem vagy se férfi, se nő, se semleges nemű (...) Elég érezni jelenlétedet és máris béke honol a szív-

ben, örök béke". A *Teremtő és a teremtményiség ilyen kifejező himnuszának* nevezhetjük a „Mindenség Balladáját” Mécs Lászlótól. „Éb-red, moc-can a tojásban a sejt: / Is-ten, Is-ten, huszonöt napi ritmus. / Titkon dob-ban anyaméhben a lét: / Is-ten, Is-ten, — kilenchravi ritmus. / Ó jaj, ha kihagyna!! — De él az Erő, de él az Ütem: / Is-ten, Is-ten; Is-ten; Is-ten. / (...) Lobogón jön a Nap, megy a Hold, megy a Nap, jön a Hold / Is-ten, Is-ten, háromszázhatvanötzör! (...) Ragyogón menetelnek a csillagok a naprendszernek egyre / Is-ten, Is-ten, fény-év, fény-század, fény-ezred / Ó jaj, ha kihagyna a ritmus! / De él az Erő, de él az Ütem: / Dobog és csobog és lobog és erjed az Idő a Tojásban. / A Tojásnak a héja: az Örökkévalóság, / Mely áll a Tenyéren, áll, tartja az Istent!”

Ha az ember valamiként is megsejti az életadó Teljességet és teremtményi módján utánozni kezdi, akkor a *nemi ellentéteket kölcsönösségi kapcsolattá, közösségi szolgálattá nemesíti*, és a férfias és nőies értékeket a szeretet felszabadító erejében tapasztalja meg. A nő feladata, hogy az induló életnek megadja az első szeretetet, ő az *empátia forrása* akkor is, amikor tudatosan elfogadja az emberi léte és együttél gyermekével —, de akkor is, ha *anyai hivatását kiterjeszti a társadalomra*, az emberiség szolgálatára. Ezért sürgeti Karl Rahner: „A kereszténység és teológia sajátos feladata elősegíteni, hogy a nő rátaláljon *igazi értékére* — ehhez azonban mélyebb vallási képzésre, több teológiai ismeretre és a Szentírással való élő, közvetlen kapcsolatra van szüksége —, valamint arra, hogy tudjon önálló lelkiismerettel dönteni az erkölcsi kérdésekben” (Die Frau im Aufbruch der Kirchen, 1964. 129.).

A „nőies” és a „férfias” mélységeinél

LÉTEZÉSÜNK TERMÉSZETES ALAPJÁT Freud az „apai elemben” fogalmazza meg. A „Die Zukunft einer Illusion” című, vallásról szóló könyvében kifejti, hogy apa-kötődésünk megtapasztalása elvezet vallásos igényünk forrásához. Romain Rollandnak küldött levelében pedig ezt írja: „A vallás a személyes Atyaistenhez való viszonyunk újra felismerése. Életünk minden gyermeki gyámoltalanságában az Atya iránti örök vágyunkat fejezzük ki” (Das Unbehagen in der Kultur, 1930. Ges. W. XIV. 421.).

C. G. Jung a lét keresését az „*anyai tényezőre*”, az anya-gyermek viszony egész életre szóló kihatására vezeti vissza, ebben jellemzi istenkeresésünket is. — „Az anyakép megmaradása a lélekben (...) a keresés és a rátalálás vágyát jelenti. A lélek mélyén rejtőző *gyermek-anya* viszony emléke megőrzi az érzelmi egyesültséget, és az első pszichikai élmények újból és újból visszatérnek bennünk, mint a *védelmeső Teljesség boldog megtapasztalásai*” — így értelmezi Jungot Antoine Vergote, a neves keresztény valláspszichológus (vö. Religionspsychologie, Mütterliche Werte című fejezetében, Olten, 1970. 208kk.). — A nőiség úgy fonódik össze az anyaképpel, mint a befogadó termékenység, a rejtett ajándékozás, a meleg gyöngédség és az élet tápláló forrása. — Jung ezeket az emlékképeket (archetípusokat) az *emberiség őstapasztalatára*, a továbbzármaztatott „*kollektív tudatalanra*” vetíti vissza. Ebben az uralkodó jelkép: a *Magna Mater* — a léteit védelmeső Nagy Anya. Őt szimbolizálja, tükrözi a Föld, a Természet, a víz, a tenger, a fák ölelő ágai, a tűzhely, az első emberek védelméül szolgáló barlangok mélye-méhe. A fejlődés során tisztuló emberi tudatunk a kezdeti vallásokban az élet kozmikus titkait kultikusan egyesíti az Alkotó képével —, és elsődlegesen az anyakapcsolatban sejti meg az isteni Misztériumot. Mindannyiunk *személyes megtapasztalásában* is az anya lesz a mindent átfogó harmóniának, a megújulásnak és a csillapíthatatlan boldogságvágyunknak a szimbóluma és forrása. Átfogóbb értelemben az anya jelenti az *evilági otthont éppen úgy*, mint az *örök Országot*, ahová minden vallásos vágy irányul (vö. i. m. 212.).

Kölcsönös szolgálat módján

A lélektani felismeréseket, a nemi élet személyes átéléseit Louis Bouyer az Isten nekünk szánt tereptői megbízatásával hozza összefüggésbe. Belső kapcsolatot talál *Krisztus megváltói működése, az egyház anyai feladata és a teremtés eszkatologikus beteljesedésének ígérete között*. (Művei számos újabb teológiai megfontolásnak váltak alapjává: La Trône de la Sagesse, Paris, 1957. és Mystère et ministère de la femme. 1976. Paris.)

„Amikor megkíséreljük dadogva elmondani a kétneműség mítoszáit, tudatában vagyunk, hogy ez csak tökéletlen vázlata annak a kozmikus *horizontnak*, amiből feltárhatjuk a *nőiség titkát* úgy, amint azt az *isteni kinyilatkoztatásból, a keresztény misztériumból, Krisztusból és az egyházból* megsejthetjük” — így kezdi Bouyer a „férfi és nő kiegészítő hivatásáról” írt fejezetét (Mystère..., Vocation complémentaire de l'homme et de la femme-fejezete, 45.).

A TEREMTŐ MINDENT FELÜLMÚLÓ EREJÉT A FÉRFI KÉPVISELI — amit önmagában és önmagától csak tökéletlenül tükrözhet. *Isten társul* fogadja az élet továbbadásában, de neki csak az a „pillanatnyi élménye” jut az apaságról, hogy átvívője, átváltója és közvetítője legyen az életadó, teremtő erőnek. Atyaságát „ad extra”, önmagán kívül, a nő ölében tapasztalja meg. A férfi a *Teremtő erejét* tehát mint *közvetítő, re-prezentálja*, így lesz több, mint önmaga, de kevesebb is, mert mindig érzi, hogy ráutalt a nőre, a rejtekező otthonra. Szellemi és lelki szinten egyaránt átéli ezt a függést és a folytonos másokra-utaltságban tapasztalja meg, hogy nem „saját jogán” lesz apává; *atyai küldetés* — mint Jézus mondja — *abból az igazi atyaságból fakad*, ahonnan minden emberi eredet kezdetét veszi (vö. Ef 3,15).

A férfi küldetése tehát *intermedier* jellegű, meghatározatlanul sokféle, hangulatában, tevékenységében folytonosan kereső-változó, mert csak önmagán kívül leli meg emberi teljességét: „A férfinak a nő nemcsak ‚megálmodott társa’, nemcsak a ‚beteljesülés színhelye’, ahol énjével találkozhat hanem — nem habozunk kimondani: *A férfinak szüksége van a nőre ahhoz, hogy találkozzék Istennel*” — ebben foglalja össze a „férfias” jellegét Bouyer (i. m. 57.).

A NŐ A TEREMTMÉNYT KÉPVISELI — és mint ilyen, lesz Isten megfelelő partnere: az élet folytonos újratelemzésében mint befogadó együttműködik Vele. Már szüzességében magában *hozítja* az élet teljessértékű *magvát*, hogy anyaságában bontakoztassa önálló életté. A nő anyaságában, saját magában átéli és egyben szimbolizálja a Teremtő és teremtett lét közötti tökéletes egyesülést — hasonlóan, amint a Lélek életerejével a Fiú személye emberré testesült. Így minden nő *jelképszerűen megisméli* Isten teremtett jegyesének: *Máriának életét*, — valamint Krisztus jegyesének, az *egyháznak az idők végén való találkozását az isteni Völegénnyel*. Ezekből a megfontolásokból kitűnik, hogy a teremtés eredeti rendjében a nő anyaságának beteljesedése nem korlátozta volna szűzi teljességét. A jelenben azonban az eléterő befogadásának és az új élet világra hozatalának fájdalmas törése jelképezi emberi létünk töredékességét és időlegességét. Egyedül az isteni Ige eljegyzése az emberi természettel, Mária ölné, és a születő isteni Gyermekek volt képes Mária szüzességét úgy megszentelni, hogy azt istenanyaságában is sértetlenül megőrizze és teljessé tegye. *A világba lépő Megváltó mintegy előre jelezte*, miként teljesül be az *emberiségnek násza az eszkatologikus egyházban*, amikor a végtelen Isten végső találkozásában az egész teremtést újjászüli eredeti állapotában-szüzességében, és a kegyelmi anyaság véglegesen beteljesedik benne. E képből is kitűnik, hogy az emberségünk női adottság módján válik teljessé, amint befogadja Krisztust, a Főt, aki tökéletes emberségét egy asszonyban nyerte el: *Szűz Mária-ban*. — A megváltott emberiség pedig Krisztusban nyeri el teljességét, amikor betagozódik az eszkatologikus Menyasszony és Anya közösségébe, „az elsőszülöttek egyházában, akiknek nevét feljegyezték az égben” (Zsid 12,23).

Összefoglalva L. Bouyer meglátását: *A nő már önmagában is teremtményi teljesség*, mert nem a külsőben, hanem befelé, „ad intra” bontakozik ki. Magában hordja az új életet, önmagából táplálja, benne növekedik, miközben önmaga is kibontakozik. Tudatosan egyesül a Teremtő akaratával, amikor „igen”-jével, szabad beleegyezésével ajándékozza az új életet. — Mindannyian elmondhatjuk, hogy először a nőben, az anyában tapasztaljuk meg, hogy „Isten fiainak hívnak és azok is vagyunk” (1Jn 3,1).

A nőies adottságok közösségi vetülete

Nemcsak az egyén, hanem a *közösség életében* is létfontosságú a férfias és nőies kölcsönös egyensúlya. Ha ez a harmónia eltolódik, rendszerint a „nőies” érték vallja kárát.

AZ EGYHÁZ KÜLDETESE ANYAI JELLEGŰ; alapját ennek az újszövetségi kijelentésekben és az élő hagyományban találjuk. Jézus az apostoli egyházat férfiakra ruházta ugyan, — (még ma is teológiai vita tárgya, hogy ez Jézus „belső döntése” volt-e, vagy a kor szokása miatt tette, mivel akkor a nőnek nem volt semmi közéleti létjogosultsága) —, de a hatalmi uralom túlzásaitól óva intette tanítványait: „Ti ne hívassátok magatokat rabbinak (...) Atyának ne szólítsatok senkit a földön (...) tanítónak se hívassátok magatokat (...) ti *mindnyájan testvérek vagytok*. A legnagyobb köztetek legyen a szolgátok (...) Aki megalázza magát, azt felmagasztalják” (vö. Mt 23,8—12). A *Krisztustól alapított egyház alapformája* tehát nem az uralkodás, hanem a *szolgálat*. Csak ebben az önzetlen szolgálatban tapasztalhatja meg minden ember, az Anya-szentegyházat.

A TORTÉNELEM FOLYAMÁN az egyház mindig tudatában élt anyaságának. A középkori templomok timpanonjain az Egyház ott áll, mint főséges Asszony, mellette meghajoltan a Zsinagóga alakja. A kódexek számtalan miniatúráján felismerhető a kereszt alatt álló Egyház-anya alakja, amint kehelybe fogja fel kegyelmi kincsét: Krisztus kifolyó szent véré.

— A keleti egyház ábrázolásában női alakban, az isteni Szófia tartja ölében az Ige magvait és széthinti az egész teremtésbe. — Sajnos, az is történeti tény, hogy az intézményes egyház a „patriárkális társadalmi rend” férfiuralmát és hatalmi törekvéseit mintegy „az égbe vetítette”. Istent a „nagy Patriarka” képében formálta meg, a klérus a hitigazságokat és a kegyelmet „onnan felülről” folyósította, a hívő nép pedig az „alárendelt” és a „kiskorú gyermek” módján passzívan-engedelmesen befogadta. *Rosemary R. Ruether* a történeti teológia professzornője ilyen szavakkal bírálja az egyház mai helyzetét: „Korunkban már csak az egyház az egyetlen olyan működő intézmény, amelyben még funkcionálnak a patriárkális szimbólumok. Az egyház számos tagja történelmietlen értékszemléletével még sokban gátolja a nő eleven részvételét, ami fokozottan elősegítené az egyház eredeti- anyai rendeltetésének helyre állítását” (vö. *Frau und kirchliches Amt in historischer und gesellschaftlicher Sicht, Concilium 1976/1. 17—23*). Ehhez a helyzethez még hozzájárul a már említett racionálisan technizált társadalom, ahol az egyenjogúsítás leple alatt gyakran a hatalomra törő, a káros férfias adottságok, a háborús agresszivitás felszítása kerül előtérbe. Ahogy korunkban a nemi szférát is megnyitották a különféle mesterséges manipulációknak, a nőies jelleg fokozatosan veszíti el sajátos értékét. Lassan minden emberi tevékenység azonos szintre hozható, így a nemi szerepek is felcserélődnek és elszíntelenednek.

A történelem fejlődése azonban ezt a megtorpanást is kiegyenlíti. A 2. Vatikáni zsinat óta Isten népe egyre inkább közösségnek tekinti magát — olyan közösségnek, melynek tagjai a keresztségi kegyelemből eredően egyenértékűeknek érzik magukat *Krisztus testében*, — olyannak, mint akik egymásnak is közvetítik a kegyelmet, és egymást taníthatják. *R. Ruether* a jövőbe nézően így folytatja: „Az egyháztagok — a protestáns és bibliai közösségek módján majd Isten nevében egymásnak megbocsátanak és papi szolgálatra nőket is ordinálnak” (i. m. 21.). Ez a meglátás összhangba hozható *Suenens* bíborosnak a zsinaton mondott, püspöki kollegialitással kapcsolatos kijelentésével: „Egyre jobban terjed a világiak egyetemes papságra szóló elhivatottságának tudata, és létfontosságúvá vált az intézményes egyház valamennyi szintjén a tagok közös felelősségének kiterjesztése. Mivel tehát az egyház minden tagja részesedik Krisztus papságában, szívesen kell fogadnunk a nők részvételét a egyházban. A keresztény nők általában áldozatosabbak, hűségesebbek, mint a férfiak. És éppen maguk a nők szorgalmazták szóval, önzetlen tevékenységükkel belső részvételüket az egyházi szolgálatokban. Ez a Szentlélek különös indítása arra, hogy korunk szükségletének megfelelően új munkatársakat küldjön az egyházba (vö. *Jose de Broucker, The Suenens Dossier, The Case of Collegiality, Fides, Notre Dame 1970.*). Ide kívánczok *Paul Evdokimov* közismert mondása: „A férfias és nőies elem együtt alkotják a királyi papság testét” (*Frau und das Heil der Welt, München, 1960. 16.*). Ezt az igazságot már a régi talmudi bölcsesség is tanította: Egyetlen alakulat sem lehet tökéletes, amelyben nem található meg együtt a férfias és a nőies. A Szent csak ott üti fel sátrát, ahol a két princípium egyesült.

Mária az anya-szentegyházban

A nőies elem eszméjét a keresztényeknek, egy konkrét nőnek, Máriának, Jézus Krisztus anyjának alakja testesíti meg. Szűz Mária a megtestesülésnek, Jézus szenvedésének, a feltámadásának és az egyház első eseményeinek történeti tanúja volt — az egyház kibontakozásában pedig mindig jobban felismerjük istenanyai küldetését. A keresztények Nagy Anyja, Mária nem válik mítosszá, mert Ő gondolkodásuk és cselekvésük ösképe — típusa —, de egyben eleven erőforrás ahhoz, hogy a nők mindig önmagukra találjanak az egyházban. Mária emberi példaképe, védelemzője híveinek, az üdvösségi kegyelem közvetítője Jézustól, és közvetítők Jézus felé. — Előttünk áll az induló egyház képe:

Jézus Krisztus menyemenetele után az apostoli közösség visszatért Jeruzsálembe az utolsó vacsora termébe és együtt maradtak „az asszonyokkal, Máriával, Jézus anyjával (...) és egy szívvel-lélekkel állhatatosan imádkoztak (...) Mikor elérkezett pünkösöd ünnepe, egyszerre mintha heves szélvész közeledt volna (...) zaj támadt az égből és egészen betöltötte a házat (...) Majd pedig szétoszló tüzes nyelvek lobbantak fel előttük és leereszkedtek mindegyikükre...” (ApCsel 1,12-4; 2,1,2). Mária első találkozása a lélekkel az Angyali üdvözlétkor történt, amikor beleegyező igenjére a „Szentlélek szállt rá és méhében fogant” (Lk 1,35; — Mt 1,18), hogy világra hozza Megváltónkat. Ungancsokra a Szentlélek erejével lett Mária a születő egyház anyja, amint a többi aszszonnyal együtt szervesen az első egyház testéhez tartozott. Ez kitűnik Péter beszédéből is, amikor Joel prófétát idézve már a végső idők előképét is bemutatja: „Az utolsó napokban kiárasztom Lelkemet minden emberbe. Fiaitok és leányaitok jövedőlni fognak, az ifjak

látomásokat látnak, az öregek álmodnak álmodnak. Még szolgálóimra és szolgálóitokra is kiterjesztem Lelkemet ezekben a napokban, hogy prófétáljanak" (ApCsel 2,16kk).

Máriával együtt fogadj be minden hívő az egyház Lelkét az első pünkösöd és az eszkatologikus Úr érkezése közötti üdvörtörténet idején. A zsidó hagyományban gyakran visszatér Isten anyai módon vigasztaló képe: „Azt mondotta az Úr (...) mint fiút, kit anyja vigasztal, úgy vigasztallak meg én is titeket" (Iz 66,16). A kereszténységben azonban Mária, a Krisztussal titokzatosan együtt működő Istenanya lett a védelmező, közvetítő „menedékhely”.

A KERESZTÉNY NŐI MINTAKÉP kutatója, Joan Arnold amerikai teológusnő új meglátásként a *Mária-kultuszban két különböző, de szervelesen együttfejlődő irányt mutat be* (Mária — Gottesmutter und Frau, Concilium, 1976/1. 18—24). — A hivatalos egyházi kijelentésektől szabályozott Mária-tisztelet az egyik —, amelyet a klérus, a szerzetesek a teológiában és liturgiában folyamatosan vezettek tovább. Itt Mária a makulátlan Szűz, az eszményi tisztaság alakja, akihez az egyháziak himnusokat, kis officiumot írtak, és a lovagok, mint az elérhetetlen női eszményt énekeltek meg. — A másik irány a keresztény népek lelkében és kultúrájában alakult ki, ahol lélektani és történeti folyamatossággal a korábbi vallások anyaiszten alakja fokozatosan egybeszővődött Mária arcával, míg végül tisztán kirajzolódtak Máriának, Jézus istenemberi anyjának keresztény vonásai. — *Efezusban* például feljegyezték, hogy 431-ben, Mária istenanyasága dogmája kihirdetésekor az egész városban táncos, zenés népünnepélyt rendeztek, mert a keresztény istenanya alakjában felismerték Dianának (Artemisz), a saját istennőjüknek megbecsülését. — *Angliában* a Mária tiszteletbe kezdetben beleszővődött az ősi kelta női istenségek tisztelete, akiknek nőpapjaink és ún. püspökeik is voltak. Ebben az országban ma is jelentős a nők tevékeny részvétele az egyházban. A francia *Chartres-i* Notre Dame katedrális helyén egykor Vénusz-oltár emelkedett — éppen úgy, amint Rómában még működött Vénusz kerek temploma, amikor a szomszédságban épített Sancta Maria in Cosmedin bazilikában a keresztények már Mária, az istenanyát tisztelték. A görög Hagia Szófia bazilika és az egyiptomi Szófia istenasszony szentélye, valamint a keleti Mária-tiszteleti formák között eszmei folytonosságot mutatott ki *Erich Neumann* vallástörténész (Ursprungsgeschichte des Bewusstseins, Kinder Taschenbuch, 325). A „Bölcsesség Széke” jelképe éppen úgy, mint a lorettói litánia többi díszítő jelzői még számos feltáratlan, ősi szimbólumot és történeti mélységet rejtnek. *Simone Watson* bencés apátnő közlése szerint a Guadalupe-i Szűz tisztelete magába olvasztotta az indiák továbbélő hódolatát ősanynak, Tonantzin iránt. Amikor a hagyomány szerint Mária 1546-ban megjelent Don Diegónak, ilyen jelentős szavakkal mutatkozott be: „Én vagyok az örökké Szűz, az igaz Isten szentsége Anyja, a Teremtőé, az ég és föld Uráé (...) én valóban a ti irtalmasszív anyátok vagyok!” (The Cult of Our Lady of Guadalupe, Collegeville, 1964.)

És még egy érdekes, új felfedezés Mária és a Szentlélek kapcsolatáról. Joan Arnold 1958-ban részt vett Diásban (San Domingo köztársaságban) egy olyan Szentlélek-körmeneten, ahol a körülhordozott Szentlélek-szobor Mária alakjával volt azonosítható.

Ebből a néhány történeti visszapiillantásból is nyilvánvaló, hogy a keresztény nép mindig megtalálta Móriában az emberszerető, megértő földi asszonyt és édesanyját is, azért fordultak hozzá bizalommal a szenvedők, az elhagyottak, az özvegyek és az árvák. Mária nevében és pártfogásával működtek évszázadokon át a menhelyek, a kórházak, az egyház különféle szociális intézményei, ahol Mária példájára kiváltképpen a nők gyakorolták az egyház anyai szolgálatát. A csaták és a párharok idején az egyház bevezette a „treuga Deit”, hogy a hét végén, Krisztus szenvedése szent napjaiban elhallgassanak a fegyverek, térjenek otthonukba az apák, és vasárnap az egész családot egybegyűjtötte az istenházában. Ezekben a napokban — főleg a nők —, táplálták a szegényeket, ápolták a betegeket, sebesülteket, tanították a gyermekeket. „Alkalmas idő” volt ez a krisztusi erények gyakorlására.

A mariológia és a „nőies” teológiája

Napjainkban még inkább tudatosává válik, hogy Mária, az egyház anyja (v. Lumen Gentium 8. fej.) Isten dicsőítő Magnificat-jával az egész emberiséget az Úr dicsőségébe vezeti, ahogy Petrus Chrysologus ábrázolja: Mária a „tenger Csillaga”, aki az embereknek, mint az áramló vizeknek (maria) megnyitja Isten szabadságának tengerét (vö. Sermo 146. Pl. 52.593). A keresztényeknek a lélektan nyelvén mondva — az oltalmazó Nagy Anya az egyház, benne az első közbenjáró: Mária. Mária tisztelete így egybeolvad Isten népe egyház-hűségével. — C. G. Jung többször elismerte az egyház korszerűségét, mert mindig kész mariológiájában a nőiség küldetését újszerűen kifejezni —, és napjainkban elég bátor volt ahhoz, hogy Móriáról szóló tanítását a csúcspontra emelje s ezzel Móriában „már most” a

megváltott emberiséget bemutassa. — Ezzel az elismeréssel fogadta a „nőiség nagy kutatója” 1950-ben Mária mennybevétele dogmájának kihirdetését (vö. Kurt Lüthi: Gottes neue Eva, — Selbsttranszendierung des Weiblichenfejezete, Stuttgart, 1978. 218).

VI. Pál pápa a „*Marialis Cultus*” kezdetű buzdításában a Mária-tisztelet elmélyítésével együtt a nők jogait akarta erősíteni az egyházban. Az egyház mindinkább felismeri anyai szerepét, amikor híveit a szentségi kenyérrel táplálja, meghallgatja őket és megtisztítja a gyónásban, oltalmat tanúsít a házasság szentségénél, és Isten erejét közvetíti a halál félelmében. Ugyanakkor minden keresztény anyai küldetést vállal a világ felé, amikor nem a hatalmasok, az erőszak útját egyengeti, hanem élen jár a gyengék felemelésében, akik tőle várják a mindenfajta megkülönböztetéstől mentes, igazi krisztusi szeretetet.

A kérdés ott dől el, mennyire vagyunk képesek Mária-tiszteletünkben feltárni a nő küldetését? Tudja-e a mai nő azonosítani magát a mennyei dimenziókba felemelt Máriával? — Az a nő, aki ma így határozza meg önmagát: „Én, mint nő akarok érték lenni! Vágyakozom az anyaságra, a testemből születő gyermekekre. Ezt az anyai adottságomat akarom mind teljesebb mértékben kamatoztatni az emberiség javára” (Karin Struck: Die Mutter, Frankfurt, 1975. 107.). — Az évek során gyarapodó teológiai kijelentésekből az egyházi élet lassú, de előre mutató kibontakozásából úgy látszik, a felelet: — igen!

MARIOLÓGIÁNKAT teljessé teszi a „nőies” teológiája. De ma még ehhez csak irányelveket adhatunk, amint Kurt Lüthi teszi (i. m. 218—223):

— Korunk kereszténye csak azokat a „máriás kifejezéseket” érti meg, amit valóságosan utánozhat, ami tényleges segítséget nyújt a nőnek.

— Ma „emberi” Mária van szükségünk — olyan eszményképre, melyben feltárul a nő teljes testi-lelki-társadalmi kibontakozásának útja. Úgy is mondhatjuk Karl Rahnerrel, *mariológiánkon belül is „antropológiai fordulatra” van szükségünk.*

— Hívők és nem hívők előtt legyen egyaránt nyilvánvaló, hogy Mária „igen”-jével példaként élte meg az anyaság elfogadásának szabadságát, ebben teljesedett ki istenanyasága.

— Mária élete és megdicsőülése ezért „elővételezi” a megváltott ember végső boldogságát, amit a magyar Boldogasszony kifejezés is tükröz (vö. K. Rahner: Die unbefleckte Empfängnis, SchzTh I. 1962. 223kk).

A NŐISÉG ALAKULÓ TEOLÓGIÁJA vegye számításba a nő adottságait, tehetségét, érzékenységét és szólítsa fel őket az egyházon belüli küldetésre is. Paul Tillich szavaival: „Legyen a nőnek bátorsága saját léte kibontakoztatásához!” Akkor remélhetjük, hogy a nőies értékeket kifejező és eredményekben megélt teológia képes lesz feloldani a szekularizált világ agresszivitását és a békét fenyegető krízisét.

Gál Ferenc

A NŐK PAPSÁGÁNAK KÉRDÉSÉHEZ

Az utóbbi években, főleg a zsinat óta egyre gyakrabban vetődik fel az egyházban is a nők pappaszentelésének kérdése. Az ok elsősorban az az emancipációs törekvés, amely benne van a levegőben. Az emancipációs gondolat képviselői igényt tartanak arra, hogy a nők előtt nyitva álljon minden olyan hivatal vagy hivatás, amelyet a férfiak betöltenek. A másik ok a paphiány, s amihez még hozzájárul az, hogy a nők szemmeláthatólag szorosabb kapcsolatot tartanak a vallási közösséggel, illetve talán nagyobbik részét ők teszik ki. Miért nem lehetnének akkor papok is? Természetesen a paphiány megoldásánál előbb még a nős emberek pappaszenteléséről kellene tárgyalni, hiszen annak dogmatikai nehézségei igazán nincsenek, de eddig még a legmagasabb egyházi vezetés ez elől az újítás elől elzárkózott. II. János Pál a papsághoz intézett nagycsütörtöki buzdításában szögezte le ebbeli álláspontját. Harmadik oknak vehetjük azt, hogy a zsinat óta a teológia tanulása a nők között is elterjedt, sőt divatba jött. A teológiai képzést szerzett nők könnyen gondolnak arra, hogy az oltár szolgálatában is megállnák helyüket. A jelszó általában az, hogy először a szöveket kell meghódítani, s utána helyet kaphatnak az oltárnál is.

Sok protestáns egyház már bevezette a női papságot. Európában az anglikán egyház és a finn evangélikus egyház ugyan még elzárkózott előle, de csak azért, mert az indítvány nem kapott szótöbbséget. A nyugatnémet evangélikus egyházban már 1968-ban több mint ötszáz női teológus állt egyházi szolgálatban.¹ Meg kell azonban jegyeznünk, hogy a pro-

testáns egyházak általában a papságban nem látnak olyan Krisztustól alapított intézményt, amelybe a beiktatást külön szentség, az egyházi rend biztosítja. Náluk a papság csak belső szociológiai képződés, s csak a közösségtől kapott küldetés fejeződik ki benne. Az apostoli utódlás kérdése legjobban az anglikán teológiában vetődik fel. Amikor 1977-ben ott tárgyaltak a nők papságáról, mind a pápa, mind a keleti ortodox egyház feje, a konstantinápolyi pátriárka levélben fordult a Canterbury-i érsekhez, és kifejezte véleményét, hogy a nők pappászentelése nagyon megnehezítené az ökumenikus közeledést. A keleti egyház ugyanis szintén szigorúan kitart amellett, hogy a férfiak pappászentelése apostoli hagyomány, s ezen nem lehet változtatni.

Dogmatikai, vagy egyházfegyelmi kérdés?

A nőknek az egyházban elfoglalt helyzetével természetesen a katolikus egyházban is foglalkoznak. Nem lehet tagadni, hogy az egyházi jogi nyelvzetben és a liturgikus formákban a férfiak bizonyos előjogokban részesülnek.² VI. Pál pápa 1973-ban létrehozott egy bizottságot, amelynek az a feladata, hogy a nőknek az egyházban betöltött szerepével foglalkozzék. Mindenesetre a bizottság szövegében a sajtó képviselője előtt már akkor kijelentette, hogy a nők papságának kérdése nincs programba véve, mert ezen a téren az egyház álláspontja közismert és nem változik.³ Később a Hittani Kongregáció hivatalos nyilatkozatot is adott erről a témáról.⁴ Hivatalos nyilatkozatra azért volt szükség, mert katolikus csoportok és szerzők különböző szemszögből vizsgálták a kérdést. Az amerikai szerzetesnők nemzeti szövetsége például 1975-ben határozatában követelte a nők felszentelésének megengedését, „amennyiben azt sem teológiai, sem szociológiai, sem biológiai okok nem ellenzik”. Karl Rahner a *Stimmen der Zeit*-ben szövegezte hozzá a kérdéshez,⁵ H. Küng és G. Lohfink pedig a *tübingeni Theologische Quartalschrift*-ben.⁶ A németországi egyházmegegyezés zsinata csak a nők diakónussá szentelésének lehetőségével foglalkozott, de nem papszenteléssel. Előzetesen elkészült Hünemann—Vorgriemer—Semmelroth—Congar tanulmánya arról, hogy esetleg a nők diakónussá szentelésének nem volna nehézsége, mert ennek a bizánci hagyományban vannak nyomai, mint ahogy azt Vagaggini kutatásai jelezték.⁷

Az egyház hivatalos gyakorlati állásfoglalását a Kódex 968. kánon 1. §-a tükrözi, amely szerint érvényesen csak megkeresztelt férfi szentelhető pappá. A kódex szövege ugyan nem hitbéli döntés, de a gyakorlati előírás éppen az „érvényesség” említésével erre céloz. Ma egyesek a modern életérzés oldaláról közelednek a témához, és feltételezik, hogy a régieket csupán a keleti embernek a nőkről vallott felfogása vezette, amikor a papi hivatás kapuját bezárták a nők előtt. Jellemző példája ennek Ida Raming könyve,⁸ amelyben azt keresi, hogy az egyházi tradíció valóban Jézus akaratát fejezi-e ki, vagy csak a nők hagyományos elmarasztalását. A dogmatikai kérdést ő is mostohán kezeli, s inkább jogtörténeti oldalról tárgyalja az egyházi törvényhozást. Viszont ezzel már eleve feltételezi, hogy a Szentírásban található kitételek is csak a kor szellemének a megnyilvánulásai.

Katolikus tanítás szerint a papságra az egyházi rend szentsége adja a felhatalmazást. A szentség pedig Krisztus rendelése, azért az egyháznak tartania kell magát az ő akaratához. Hogy mi volt az ő akarata, azt a Szentírásból és az egyház élő hagyományából ismerhetjük meg. Ma azonban a megismerési probléma abból adódik, hogy mind a Szentírás, a kezdeti hagyomány maga korának kulturális, és mítikus eszközeivel fejezte ki az isteni kinyilatkoztatást, azért mindkettőt mítoszalanítani kell. Viszont mind a Szentírás, mind a hagyomány mondanivalójának a végső értelmezését csak az egyházi tanítóhivatal adhatja meg. Mármost a nők pappászenteléséről sem a Szentírásban, sem a kétezeréves hagyományban nincs szó. Ez a hallgatás Krisztus kifejezett akaratának a jele, vagy csak folytatása egy korabeli felfogásnak? A tanítóhivatal a döntést csak olyan esetekben mondja ki, ahol meg lehet állapítani, hogy az egyház a szóbanforgó tételt valóban hitte és megvallotta, nem pedig csak mint az élet kísérő jelenségét kezelte. Például Mária mennybevétele, azaz teljes testi-lelki üdvössége sincs benne a Szentírásban, de az egyház évszázadokon át hitte és vallotta, s a tévedhetetlen egyházban ez az egyetemes meggyőződés csak isteni kinyilatkoztatásból eredhetett. A jelen esetben is az tehát a probléma, hogy az egyház kétezeréves gyakorlata a nők isteni jogon való kizárását jelenti-e, vagy nem? Más szóval így is feltehetjük-e a kérdést: Kimondhatná-e az egyház dogmaként, hogy az egyházi rend felvevői csak megkeresztelt férfiak lehetnek? Eddig még nem mondta ki, éppen azért folyik róla a vita.

A Szentírás adatai

Milyen adatokat találunk a Szentírásban? Kifejezett tilalom nincs a nők felszentelésére vonatkozólag. Az 1Kor 14,34-ben olvassuk az apostol intelmét: „Az asszonyok hallgassanak összejöveteleiken.” De itt Szent Pál a karizmatikus tanításról és a nyelvek adományáról

beszél, s ezek az adományok nem voltak a papsághoz kötve. A papsággal viszont egybe volt kötve a tanítás, az evangélium hirdetése. Ha tehát az apostol a kisebbet tiltja, a nagyobbat méginkább. A másik kérdés viszont az, hogy itt ő valóban kinyilatkoztatott isteni akaratot közöl-e, vagy pedig csak olyan kornak megfelelő utasítást ad, mint például az 1Kor 11,13—16-ban, ahol azt kívánja, hogy az asszonyok fedett fővel legyenek jelen az istentiszteleten? A megoldást az egyházi hagyomány adta. Az utóbbit mindig úgy kezelte, mint helyi és korabeli szokást, viszont a nők papi ténykedését mindig tilalmazta.

Mivel a papi szolgálat a tanításon kívül elsősorban az oltárhoz kapcsolódik, további eligazítást az ad, amit az eukarisztia szerzéséről olvasunk. Pál apostol szavai az 1Kor 11,23—26-ban csak magáról a szerzésről tudósítanak, és legföljebb arról, hogy az egyházi közösségekben ezt folytatni kell. Az evangéliumokból azonban kiolvashatjuk, hogy az utolsó vacsorán csak az apostolok voltak jelen. Lukács 22,14 kifejezetten mondja, hogy Jézus a tizenkettővel ült asztalhoz, s nekik adta a felhatalmazást, hogy „ezt tegyék az ő emlékezetére” (19. vers). Tehát sem a galileai asszonyok, sem mások nem voltak jelen. A hetvenkét tanítványt küldését, amelyről Lukács 10,1—12-ben hallunk, legföljebb csak előképnek foghatnánk fel, nem pedig végérvényes rendelkezésnek, de azok között is csak férfiak szerepelnek. Az úgynevezett pasztoórais levelek (1 Tim 5,3—10; Tit 2,3) említik ugyan az özvegyeket, akik bizonyos kiegészítő munkát végeznek az egyházi közösségekben, de sem felszentelésükről nincs szó, sem pedig arról, hogy szolgálatuk az oltárhoz kapcsolódott volna. A hallgatás itt azért bizonyíték, mert ilyen értelmű szereplésük később is ismeretlen.

Ma a Szentírás értelmezésénél előtérbe lépett a történetkritikai módszer. Ha meggondoljuk, hogy a szent könyvek más korban, más kulturális és vallási hagyományok között keletkeztek, akkor kétségtelenül jogos a törekvés, hogy a valódi kinyilatkoztatást kihámozzuk a korabeli beállításból. De azt sem szabad elfelejtenünk, hogy olyan kísértés is mindig előfordult, amely a kellemetlen szövegeket sajátos exegézissel akarta megkerülni. Ha a szövegeket csak önmagukban nézzük, és mai fogalmaink alapján fejtjük ki, akkor könnyen szembe lehet őket állítani az egyház hagyományával vagy tekintélyi kijelentéseivel. Az exegézis szabálya nem az, hogy ma mit mond nekünk egy szöveg, hanem az, hogy a sugalmazott szerző a maga korában mit akart kifejezni. Az egyházban nincs helye olyan szentírásmagyarázatnak, amely elszakad a hagyománytól és légtüres térben mozog. A szent szövegek nem a régi kultúrák emlékei, hanem isteni kinyilatkoztatást tartalmaznak, amelyet Isten az egyháznak adott, amelyet az egyházban írtak le, és amelyeket az egyház van hivatva értelmezni. Az egyház mindig a saját hitét olvasta ki belőlük, mint ahogy kezdetben is az egyház hitét rögzítették bennük, a Szentlélek vezetése alatt. Ezt a történetkritikai módszernek is tudomásul kell venni. Főleg azért, mert ennek az iránynak a képviselői sem érték el az egyöntetűséget a módszer alkalmazásában és követelményeiben. Megengedjük, hogy az egyházatyák nem dolgoztak olyan tudományos módszerrel az exegézisben, mint a mai tudósok. De az atyák inkább úgy akartak szerepelni, mint az egyház hitének tanúi, s ez a hit pedig egyes esetekben független attól, hogy egyik vagy másik szöveget történetkritikai módszerrel kimerítették-e vagy nem. Ezek alapján tehát óvatosnak kell lenni olyan történetkritikai kijelentéssel szemben, amely megállapítja, hogy a Szentírás csak azért hallgat a nők papságáról, mert akkor keleten a nők lélektani, biológiai és karakterológiai értékelése primitív volt.

A hagyomány tanúsága

A hagyomány adatainak felhasználásánál is adódnak problémák. Gondolni lehet arra, hogy az egyház követte az őszövetségi szokást, ahol a nők ki voltak zárva a papságból. Pál apostolnak valóban vannak olyan kijelentései, amelyek a férfi felsőbbrendűségére és a nő alárendeltségére utalnak. Pl. az asszony feje a férfi, a férfi feje Krisztus (1Kor 11,3) ... a férfi Isten képmása és dicsősége, az asszony a férfi díszé ... Isten az asszonyt a férfiert teremtette (uo. 7—10). Kérdés azonban, hogy itt az apostol a nő kisebb értékéről akar-e szólni, vagy egyszerűen a teremtés rendjét világítja meg, ahol a létezők egymásért vannak és sajátos szerepükben szolgálják az üdvrend egységét? Ennek a rendnek tükröződnie kell a családban és az egyházi közösségekben egyaránt. Hiszen éppen Szent Pálnál találhatók az egyenrangúságra vonatkozó utalások is. „Az Úrban sem férfi nincs asszony nélkül, sem asszony férfi nélkül” (u. o. 11). Nincs különbség „férfi és nő között, mert mind egy vagytok Jézus Krisztusban” (Gal 3,28). Pál apostol az Isten gyermekeinek szabadságát éppúgy vonatkoztatja a nőkre is, mint a férfiakra. Gondoljunk pl. az úgynevezett „páli kiváltságra” a keresztény-pogány házasságban (1Kor 7,24—14).

Igaz, hogy az őszövetségi hagyomány elképzelhetetlennek tartotta a nőknek az oltárnál való szolgálatát. De az apostoli egyház hivatalosan is kimondta az őszövetségi törvény megszüntetését. A nők az egyház életében kezdetől fogva jelentős szerepet visznek. Az igehir-

detés úgy emlegeti őket, mint Krisztus feltámadásának tanúit, pedig a zsidóknál a nők nem tanúskodhattak. Egyek pedig az egyház kitérte a pogány népek felé, ott új szokásokat és hagyományokat talált, amelyek befolyásolhatták berendezkedését. A pogány valóságokban papnők is szerepeltek: az Athene-kultuszban, az Izsák-kultuszban, a Dionüsziosz-kultuszban, vagy akár az eleuziumi misztériumokban. A szibillák pedig a nők próféta szerepét testesítik meg. Tehát a szociológiai környezet adhatott volna indítást a nők papi szolgálatának bevezetéséhez. Ha az egyház mégsem így járt el, annak bizonyára nyomós okai voltak.

Az első századokban az özvegyek mellett hallunk a *diakonisszák*ról, akiknek egyes helyeken kézzel adtak megbízást, főleg keleten. A IV. századból görög nyelven fennmaradt, úgynevezett Apostoli konstitúció említi ugyan a kézzeladást a diakonisszákknál, de azt is hozzáfűzi, hogy semmit nem vehetnek át abból, ami a papok és a diakónusok kötelessége. Liturgikus szerepüket abban jelöli meg, hogy az ajtónál őrködjenek, eligazítást adjanak az érkezőknek és a nők keresztesítésénél segítkezzenek. A niceai zsinat (325) 19. cikké szerint a diakonisszák beiktatásánál nincs kézzeladást, ezért őket a világi hívők közé kell sorolni, nem a klérushoz. Egyes eretnekek, pl. a montanisták és a quintillianusok bevezették ugyan a nők papságát, de ezt a praxist az egyház azonnal elítélte. Arról nincs szó, hogy a nőket nem tartották volna egyenrangúnak, vagy hogy lebecsülték volna. Ellenben arra rendszeresen hivatkoznak, hogy a hagyomány miatt nem lehetnek papok. Más viszonylatban a nők értékelésének nincs akadálya. A női vértanúk éppúgy tisztelik, mint a férfiakat. A Mária-tisztelet kifejlődése még csak segítette a nők megbecsülését. Ez a folyamat tovább tartott a középkorban is. Arpádházi Szent Erzsébetnek vagy Szienei Szent Katalinnak több mondanivalója volt az egyház élete szempontjából, mint akárhány papnak és püspöknek. A szerzetes apátnők befolyása is ismeretes. De arra nincs példa, hogy bárhol is egy nőt pappá szenteltek volna.

Az egyházatyák teológiai érvekkel csak az eretnekek eljárásának cáfolatában támasztják alá a nők kizárását a papságból. Epifánusz szalamiszi püspök (315–403) már fejtegeti, hogy Krisztus nőket nem hívott meg apostolai közé, s ha Mária, aki leaméltabb lett volna rá, nem kapott papi felszentelést, akkor más nő még kevésbé kaphat.⁹ Keleten a laodiceai tartományi zsinat (372) tiltja a nők felszentelését, nyugaton pedig a Nimes-i zsinat (394). A XI. századtól kezdve a rendszerező teológusok a szentségek tanában tárgyalják az egyházirendet. A Summa-k megalkotói, Petrus Lombardus, Nagy Albert, Bonaventura, Aquinói Tamás egyformán vallják, hogy az egyházirend szentségét érvényesen csak meakeresztelt férfi veheti fel. S náluk ez a *hit kérdése*, nem pedig annak eldöntése, hogy a nőben megvan-e a rátermettség vagy nem. A szentség érvényességénél Krisztus kifejezett akarata a döntő, azt pedig az egyházi hagyomány tükrözi. Az ellenvetések meoldásánál kitérnek arra, hogy az Isten előtti erkölcsi értékben és érdemszerzésben nincs különbség férfi és nő között, de a hivatalviselés terén Krisztus rendelkezéséhez kell igazodni. Duns Scotus még hozzáfűzi, hogy az Isten előtti egyenlőség alapvető újdonsága az evangéliumi tanításnak, s az apostoli egyház bizonyára nem is merete volna kizárni a nőket a papságból, ha nem Krisztus intézkedett volna így. Érthető, ha a teológusok álláspontját az egyházi jogalkotás is átvette a Decretum Gratiani-tól kezdve.

A nagy teológusok és jogászok hűek maradnak a teológiai módszerhez, és ezért nem beszélnek a nő alacsonyabbrendűségéről. Mellettük azonban mindig kísértett a népies felfogás, amely általános megjegyzésekkel igyekezett visszaszorítani a nőket a közéletből. Tamás és Bonaventura még úgy fejezik ki magukat, hogy a felszentelés a lelket érinti, lélek tekintetében pedig nincs különbség a férfi és a nő között. Azt is állítják, hogy szellemi képességei révén a nő is Isten képe, s érényivel elérheti a legnagyobb tökéletességet akár az evangéliumi tanácsok vonalán, akár a vértanúságban. Ennek ellenére nem szentelhetők pappá. Akik viszont népies elgondolás szerint ítélik meg a kérdést, azok visszanyúlnak az ószövetségi rendelkezésekhez vagy felületes szentírásmagyarázathoz. A legkirívóbb példája ennek az 1486-ban Strassburgban megjelent „Boszorkánykalapács” (Malleus maleficarum), amely úgy tudja, hogy a nő a teremtés rendjében is alacsonyabb fokon áll, aminek bizonyítéka a bűnbeesés. Továbbá mivel Jézus férfi volt, a férfiakat jobban kiváltotta a sátni szolgaságából. A nőknél a megváltás hatása kevésbé mutatkozik meg, rajtuk továbbra is megmaradt valamilyen démoni vonás. Ezért a boszorkányok is közülük kerülnek ki.¹⁰

Elvi szempontok

A helyzet tehát az, hogy a nőknek a papságból való kizárásáról nincs dogmatikai döntés, de van kötelező törvény, a Kódex 968-ik kánonja, amelyre hivatkoztunk. Igazuk van-e azoknak, akik állítják, hogy a törvény téves biológiai és lélektani felismerés alapján jött létre,

azért ma sürgősen felül kell vizsgálni? Hogy a dolog nem ilyen egyszerű, az már abból is kiviláglott, amit a probléma dogmatikai oldaláról mondtunk. De gondolni kell arra is, hogy egy törvény akkor is lehet igaz és fontos, ha a megokolása, főleg az utólagos megokolása nem elégséges. Az egyház álláspontja szerint a jelen esetben a törvényhozó maga Jézus Krisztus. Ő nem okolta meg semmivel eljárását, de csak férfiakat választott ki. Bizonyára neki is megvoltak a motívumai. S ha elfogadjuk, hogy ő mégis csak a megtestesült Ige, aki az Atyától jött, akkor nem lehetett mindenestül korának gyermeke. Ő minden időkre meghirdette az evangéliumot, s egyházát is minden időkre alapította. Amikor tehát a problémát feszegetjük, nem elég csak abból kiindulni, hogy a nők éppen olyan alkalmasak lennének a papi szolgálatra, mint a férfiak. Egyes esetekben lehetnek alkalmasabbak is, de ez még nem dönti el a dogmatikai kérdést, azaz Krisztus rendelkezését.

Érdemes-e tehát egyáltalán a problémát feszegetni? Az embernek, a hívőnek is joga van minden ésszerű kérdést felvetni, és mindenre magyarázatot várni. A teológia is csak akkor fejezi ki tudományos jellegét, ha szembenéz minden kérdéssel. Nézetünk tehát az, hogy mivel itt szentségtani tételről és apostolokig visszamenő hagyományról van szó, a vizsgálódásnak arra kell kiterjednie, hogy az egyház gyakorlata kétséget kizáróan Krisztus rendelkezésének jele-e, s akkor a hit megváltozhatatlan tételével állunk szemben, vagy pedig pusztán egyházi hagyomány állandósult, amelyet meg lehet változtatni. A döntést végső fokon csak az egyházi tanítóhivatal adhatja meg, akár elvi határozattal akár, úgy, hogy egyszerűen bevezeti a nők pappá szentelését. Nem valószínű, hogy ilyen változásra belátható időn belül sor kerül. Ez kitér a keleti egyház magatartásából és a pápai nyilatkozatokból. A teológia azonban közben sok problémát tisztázhat, elsősorban azt, hogy a múlt gyakorlatában valóban a hit fejeződik ki, vagy csak egy kor felfogása. Így a teológiai vita előkészítheti az egyház hivatalos döntését.

Emellett természetesen vitatkozni lehet a gyakorlati és a modern megokolásokról is. Ezekben a vitákban elsősorban arra kapunk választ, hogy melyek azok a munkakörök és feladatok az egyházban, amelyeket a nők több érzkkel elvégezhetnek. S ez sem utolsó dolog, főleg paphiány esetében. Nem is katolikus, hanem protestáns teológusnál találtam ilyen megjegyzést: A nők papságával nem jár-e együtt az a veszély, hogy a vallás előbb-utóbb a nők és a gyermekek ügyévé degradálódik?¹¹ Biztos, hogy a teremtés és a megváltás rendjében a férfi és a nő egyenrangú. De a teremtés feltételezi az élet dinamizmusát. Az egység a különbözőségek vonzásából adódik. Krisztus nem a teremtés rendjét akarta-e alapul venni, amikor a papságot rendelte? A két nem között vannak biológiai és lélektani különbségek, s a maga helyén mindkettő érték. Ha a különbségnek megvan a szerepe a családban, úgy megiehet a vallási közösségben is. Ki lehetne térni arra is, hogy az egyes népeknél miért alakult ki olyan felfogás és kulturális berendezkedés, amely a közéleti szerepet inkább a férfiaknak juttatta? Csak az erő jogán, vagy esetleg azért, mert mindenütt megsejtettek valamit a teremtésben benne levő dinamizmusból? Biztos, hogy az a misztérium, amit áteredő bűnnek nevezünk, befolyásolta a férfi és a nő kapcsolatát is, de a lényegét nem másította meg. Mindezek mutatják, hogy az egyház tisztán új antropológiai adatok alapján, vagy a szentírási helyek történetkritikai magyarázata alapján nem fogja a hagyományát felülvizsgálni. Ahhoz csak dogmatikai, dogmatörténeti és lelkipásztori érvek adhatják meg a lökést.

Jegyzetek: 1. Deutsche Tagespost, 1968. júl. 26. S. 9. — 2. Linzer theol.—prakt. Quartalschrift, 126, 1978. 349. — 3. Deutsche Tagespost, 1973. máj. 25. S. 7. — 4. 1976. okt. 15. AAS 69. 1977. 38. — 5. Stimmen der Zeit, 102. 1977. 291. — 6. Tübinger Theol. Quartalschrift, 157. 1977. 142. — 7. Gemeinsame Synode deutscher Diözesen, 1976. I. 595. — 8. *Ida Raming*, Der Ausschluss der Frau vom priesterlichen Amt, Köln, 1973. — 9. *Epiphanius*, Adv. Haer. 49,c 2. PG 41,879—82. — 10. *Heinrich Kramer—Jacob Sprenger*, Malleus maleficarum, Strassburg, 1486. — 11. *R. Prentner*, Die Ordination der Frauen, Lutherus—Heft 28, Berlin, 1967.

Sok mindenre van időnk, de a GYERMEK ügye sürgős. Most fejlődnek a csontjai, most alakul a vére, az érzékei most bontakoznak. Nem várhatunk „Holnapig”. „Ma” a gyermek neve!

Gabriela Mistral, chilei költő

A TEOLÓGIA BESZÉLGETÉSE ZELK ZOLTÁNNAL

„AZ ÁGAK BOLDOGSÁGA”

(Néhány gondolat a védettségéről és a gyermeki boldogságról)

Ki ne ismerné a mester már-már klasszikussá vált „kétsorosát”, amelyben az elmúlt évtizedekben hazai lírikusaink közül elsőnek vetette be a létkérdést:

*Szélfúttá levél a világ.
De hol az ág? de Ki az ág?*

A választ mindenki maga leli meg szíve mélyén. Már itt szembetűnik, hogy a fa, az ág milyen sokat szerepel személyes lírájában és gyermekverseiben. Hogy mélyebben megértsük ezt a szimbólumot, kérem, mondja el, mit jelent költészetében a fa, az ág?

— A fa jelenti mindenképp először a szépséget, mert élőlény; jelenti az életet. Ha közhely is, mondom: a kettő együtt jelenti az élet szépségét. Gyermekkoromat fák nélkül töltöttem, köves, kopár udvaron éltem, de a közeli utcákban sem láttam fát. Mikor kamaszkoromban, Szatmárnémetiben megismerkedtem a természettel, a legtöbbet a fáktól kaptam. Többet, mint akár a fák mentén úszó Szamostól és Homoród pataktól. A fánál nagyobb csodát aligha ismerünk. Amikor halotti ruhába öltözik — őszi rozsdába —, akkor a legszebb. S nyilván jutalmul kapja Istentől a főtámadást: a tavaszi zöldet, a nyári bőséget. Mozdulatlanul is mozgékonyabbak az embernél és az állatnál. Az istenhívő jelképnek is fogadhatja a fák sorsát-életét. Láthatja a novemberi halált — és láthatja a márciusi feltámadást.

A mester költészetében a fa „átlekesül”. A fához hozzátartozik a fészket féltő madár, együtt pedig a mai technizált világnak jelzi Isten anyai gondoskodását úgy, amint a Teremtéstörténet első lapján olvassuk: mint hatalmas anyamadár, úgy lebegett Isten lelke a vizek felett és kotlósként gyűjti szárnyai alá csibéit, a teremtményeket.

— Talán ez a bibliai kép tükröződik a „Mint kis csibék” című versemben: Kertek, lankák közt vitt utam, / tikkadtan pihogott a táj / s lebegett fönn az alkonyat, / mint óriásmadár. (...) Összebújtak, mint kis csibék / s mint kotlós védő szárnyait, / úgy emelte föléljük egy / öreg fa ágait. // Ámulva néztem a csodát: így él, így óv a szeretet — / s csipogva elaludtak a / virágok és fűvek. (részlet) — Hasonlót írtam felnőttkoromban is „Gyerekhangon”: Gyerekhangú rügyeket szól / a vadrózsa ága — / könnyű neki: „anyát”, „apát” / mondhat a világra! (...) De énszívem vonítását nem volt aki kérdi, / pedig anya a Mindenség, / felkendősi néni! (...) Ó, ha most fiának hívna / s ülnék ölben térdén! — / jaj / ne vegye még vénségnek / negyven gyermekévem! (részlet).

Ebben a Gyermekévben az ENSZ a Gyermek Jogaira vonatkozó Nyilatkozatának húszéves évfordulóját ünnepeljük. A Nyilatkozat többek között kijelenti: „A gyermeknek joga van arra, hogy boldog gyermekkorra legyen. (...) Személyisége teljes és harmonikus kifejlődése érdekében jóindulatra, szeretetre és megértésre van szüksége. (...) A gyermeknek minden alkalmat meg kell adni a játékra és szórakozásra.” — A mester már évtizedek óta ezt nyújtja verseiben gyermekeink számára. Úgy tudom, nem volt saját gyermeke, honnan fakad tehát ez a közvetlen megértése és vonzódása a gyermeki lélekhez?

— Az első kérdésre felelve elmondom, hogy gyermekkoromban nem ismertem a növényeket. Ez alatt nem azt kell érteni, hogy nem láttam soha fát és virágot, hanem, hogy fa nélküli, virág nélküli környezetben éltem. — Nem hiszek abban, hogy a felnőttek valóban emlékeznek gyermekkorukra. Csupán részletekre emlékeznek —, s azt fényesre sikkalva életük legtündöklőbb korszakának mondják. Én sivár gyermekkoromat telepítettem be később fákkal, folyóval, madarakkal. Ezért olyan sok a fa, s az éneklő madár gyermekverseimben.

Mi hoz közel a gyermekhez? kérdezte tovább. Én az elveszített gyermekkoromat alkottam meg felnőttkoromban. De ezt nemcsak magamnak tettem, minden gyermekhez szólok, hogy szeresse és vágyódjék a természet tiszta szépsége után... Igen, úgy, amint a versbéli gyer-

mek kéri anyjától: Anyu, végy egy hegyet nekem, olyan magasat, / ha elfárad, ráülhes-
sen / csúcsára a nap — / erdejében madár szálljon, / rókakölyök, őzfi játsszon — / olyan
hegy legyen! (..) Ha csak ez a kívánságod, / könnyen tehetem, / meg se veszem, amit
kérsz és / mégis megveszem: / tiéd már a Mátra, Börzsöny, / Balatont is néked őrzöm /
s mind a réteket! // Ha tavasz jó, hoz új zöldet, / a tél zúzmarát, / hogyha zöldbe, vagy
ezüstben, / tiéd minden ág — / tiéd mind a kert, a lanka, / cinke, rigó, búbosbanka / s
mennyi szép madár! (Anyu végy egy hegyet nekem — részlet).

Versem a gyermek nyelvén mondják el azt is, mennyire vágyódnak az anyai gondosko-
dásra, a szülői szerető együttlétre, ilyesformán: ... van nekem is egy kis almám, / szomorú,
nem bátor, / mint a kicsi kutya, hogyha / elveszik az anyjától. // Lehet, hogy csak gyerek-
alma / s vágyik még a fára: / ringatgassa, altatgassa / édesanyja ága. (Egyszer én a kira-
katban — részlet) — Vagy olvassa ezt a másikat: Anya, apa hazajöttek, / fáradtak, mert
este van. / Azt kérdezik: féltél, fáztál / idehaza kisfiam? // Anya simogat és csókol, / kér-
degetzi: hogy vagyok? / Én meg mondom: hogyha megint / elmentek, hát meghalok... // De
ha mégis tovább élek, / és én is felnőtt leszek, / hogyha én is gyárba járok / keresni a
kenyeret: // Magamhoz veszem a kulcsot, / és az ajtót becsukom, / akkor aztán másszanak
ki, / ha tudnak, a kulcslyukon! (Anya, apa hazajöttek — részlet).

Nem véletlen az sem, hogy egyik versemben kicsit tréfásan, de mégis nagyon komolyan
azt javasolom, hogy állatkeret a lakótelep gyerekeinek. Persze nem tevére, nem zebrára
gondolok — de gondolok pávára, mókusra —, olyan kisebb állatokra és madarakra,
amelyek megszoknak, megszeretik az emberi környezetet. — Milyen szegény az a gyer-
mek —, és mennyire hiányzik majd belőle az átélő képesség, a gyöngédség, a részvét —,
aki nem látott soha házából kibúvó és visszahúzó csigát —, aki nem látott surranó és
meglapuló gyíkot —, aki nem látja, hogy eteti a fecskénya a kicsinyeit... Én hiszem,
hogy a mai panelből és fémből készült világban is meg lehet őrizni az emlékeket! — Ez
persze nemcsak elhatározás dolga, sokkal inkább a gyöngédségé, a szereteté, a
természettel való szétbonthatatlan rokonságé.

*Igen, azé a gyöngédségé, szereteté, ami a nő dolga a világban, amit az anyai
szív ad a gyermeknek. A nő sajátos adottsága, hogy „a gyermeket a megértés, a türelem,
a népek közötti barátság, a béke és az általános testvériség szellemében nevelje — hogy
a jövő embere majd tudatosan szentelje energiáját és képességeit az embertársi szolgál-
latra.” — Ezt írja a Gyermek Jogaira Vonatkozó Nyilatkozat 10. alapelve. Kérem a mestert
szóljon itt édesanyjáról, az ő szeretetéről és gondoskodásáról!*

— Nem vagyok jó interjúalany. Az úgynevezett jó interjúalany hangot tud váltani —, s
elveszti szubjektivitását. Én, meginterjúvolt alanyként is csak szubjektív tudok lenni. S az
anya iránti szeretetről, az anyámhoz való viszonyról is csak úgy beszélhetek, hogy
nem változtatok semmit emlékeimben őrzött érzéseimen. — Gyermekkoromban a jobb- és
bal oldali szomszédságunkban is olyan anya élt, aki kicsike volt, koraöreg és fejkendőt vi-
selt. Az én anyám kalapot hordott, szeretett öltözködni s a város legszebb asszonyának
tartották. Nekem ez fáj. Én azt hittem, hogy az anya csak csúnyácska és fejkendő lehet.
Persze ezt az érzést kamaszkoromban már kinőttem, és az én gyönyörű édesanyám olyan
igazi édesanya volt, mint a szomszéd gyerekek fejkendő édesanyja. — Mondjam azt a
közhelyet, — édesanyát, édesapát, testvért csak szeretni lehet?! Mondom, mert hosszú éle-
temben de sok családot ismertem, ahol a magáramaradott szülőt tehernek érezték, s de
szívesen szabadultak volna tőle.

Gyermekekév? Igen! Legyen minden év az, de legyen a megöregedett szülők, az el-
fáradt édesanyák esztendeje is. Én nemcsak tagja vagyok a Nemzetközi Gyermekév Nem-
zeti Bizottságának —, hanem a mozgalom őszinte híve is. De ha azt a szót hallom; „gyer-
mek” —, akkor melléje mormolom azt a két szót is: „anya”, „apa”.

— Az apa és az anya védőkarjai — mint annyiszor leírtam már —, mint a fák ölelik a
gyermeket. A felnőtt életének harmóniája elválaszthatatlan a gyermekkori védettségétől és
boldogságtól, mert ezek az élet eljövendő szenvedéseiben erősítő emlékezéssé válnak:
Talpig gúzsbakötve szeretettel, / soha el nem oldott köteléssel. / Ki oldaná? csak én old-
hatnám el. / S ha eloldanám, szívem oltanám el // Csak a magány, csak a csend indája.
— / S átölel az erdő ezer ága, / átfognak a fák ezer gallyal: / ők ölelnek, akik otthon,
karral. // Az az asszony, ki huszonnégy éve / ő, ha tudtuk volna, milyen mélybe, milyen
kínok ásta mély verembe / hull alá majd, aki életembe (..) S az a másik, ki mindig dalolva
/ ment munkába-gyárba, tejesboltba / s úgy szállt a kis bérelt szombat este / mintha
madárfiókát etetve. / (...) És öcsém is. S vele a két gyermek. / Ágac fognak — tudom, ők
ölelnek. / Az a gyermek apám arcát hordja — / mintha ő is, ő is átkarolna. // Mert nemcsak
az élők, / de a holtak, / szét ne hulljon lelkünk —, átkarolnak. / Átkarolnak itt is és majd

túlhan: / akik voltunk, soha el ne múljon. (...) Mint én, kötve gúzsba szeretettel, / csontig fájó boldog köteléssel / Eloldhatnám? Miért oldanám el? / Szívem lángját miért oltanám el? (Karok erdejében, részlet.)

Az anya-gyermek kapcsolata tartja fenn az élet folytonosságát. A kisgyermek az anyja keblén ébred a lét tudatára. — És a gyermek az anyát élete végső lehetőségéig óvja-védi.

— Igen, az élet a szeretet nagy körfolyamata, a születéstől az első csepp anyatejtől a halálig. Ezt mondom el a „Madártej” című versemben: Néhány kanál madártejet — / egy hétig mást már nem evett. / Azt is csak akkor ette meg, / ha fia etette meg. / Kővé vált pillái megett / látta hajdan az éveket? / a lép alá elsüllyedt / udvart, az elszállt kerteket? (...) s benn, a gerendás mennyezet / alatt csivogó perceket, / mikor először lepte meg / madártejjel a gyermeket? / O, Istenem, ki mondja meg, / miért éppen madártejet / kért anyám a halál ölen / s azt itta-e, mit akkor én / létem tejszínű küszöbén: / a sohasem-lesz ízeket, a szót is, a madártejet, (...) Ki hét iszonyú éveket / bénán csüggté keresztedet / s ki immáron levétegett / legyen most édesgyermeked, s arra szomjúhozna meg: / adj néki ott madártejet.

Miközben a mester fenti verseit hallgatom, nem szabadulok attól a benyomástól, hogy a világra érkező gyermek az Istenre emlékezteti. Megkérdezem tehát, milyen viszonyban látja a gyermek és az Isten kapcsolatát.

— A gyermek virág — Isten a kertésze. A virág nem tudja, hogy a kertész biztosítja életét s megtisztítja a dudvától, visszanyesi, kiegyenesíti. A virág csak jól érzi magát, virít, szívét derít, mint az önfeledt gyermek.

Tudom, hogy banális ez a kép, de hát annyi igazság banális. Ezért merek én is banális lenni, amikor azt mondom az Isten és a gyermek viszonyáról, hogy az Isten kertészként ápolja, neveli a virágokat, a gyermekeket.

A fa és az ágak szimbólumaival a saját hivatását is megfogalmazza. „Az ágak boldogsága” versében arról vall, hogy az embertelen kiszolgáltatottság, a magára maradtottság útján is megőrzi az elkötelezettségét az emberi szeretetre, a bontakozó jövő nemzedék védelmére.

— Mikor nyolc hónapig tartó vándorlás után (...) megérkeztem a völgybe (...) megszá-
moltam a fákat, / a füveket, (...) nyolc hónap után először, / csak úgy álltomban, elalud-
tam. (...) csak nem tudtam, meddig aludtam, / egy napig, vagy egy esztendőig, / de oly
mindegy az. // S éppen mert mindegy, már készültem tovább vándorolni, / s ekkor / egy
pehely az öröm tollzatából! / Az ágak boldogsága az ember szívében is! / észrevettem, egy
sürgő, azott cinkepárt / fészket rakott a vállamon. (...) itt kell állanom, (...) míg a fiókák
csőre az első percet meg nem izleli / s azután is, / mindaddig / míg röptükkel hida nem
építenek / a levegő örvényei fölött. // És állván így a hegyek árnyékának dőlve / majd azt
is megtudom, / amit csak Ők tudhatnak odalenn, / mit érez az ember, mikor az eső / a
szívéig csorog. (Az ágak boldogsága, részletek.)

Ebben a versben — mint látja — minden szónak van mögöttes jelentése is. Persze hogy
nem szöszörint értendő a nyolc hónapig tartó állva alvás, hanem valaminek a jelképe, de
méginkább valaminek a tömörítése. Költő vagyok, megszoktam a tömörítő írásmódot, ezért
nehéz hosszan beszélnem egy versről. — Ebben a versben én nem kesergek, nem sirán-
kozom, ellenkezőleg, elmondom föltámadásomat is, a kínok, a gyötrelmek utáni feltáma-
dást. S talán nem véletlen, hogy olyan módon fejezem ki hátralévő dolgomat az életben,
hogy moccanom sem szabad addig, míg szárnyra nem kapnak a vállamon született cinke-
fiókák...

*Nemcsak a gyermek, az anya, hanem a feleség szeretete is mélységesen átszővi lírá-
ját. Mondja el nekünk, milyen küldetésük volt a nőknek életében.*

— Első feleségem, Irén tragikus módon, úgy halt meg, hogy én nem lehettem mellette.
Halála után másfél esztendőig olyan módon voltam temetőbe járó, mint egy falusi paraszt-
asszony. Voltak barátok, akikől pénzt kaptam a síremlék felállításához, s még egy padot
is vásároltam, hogy a sír mellett ülhessek. De költő lévén, nem éreztem igazi oszlopnak a
sírkövet, nem nyugodhattam addig, míg a „síroszlop” nem állt versben. Másfél évig írtam
azt az emlékoszlopot, a „Sirály” című, 328 soros versemet. Most, hogy ezt is kimondom,

szinte megdöbbenek ettől az időtől. — Két évig elzárva éltem, s Irén, szegény, csak másfél évig tudott rám várni. Fél év hiján, ezüstlakodalmunk lett volna. Huszonnégyszáz és fél éves házasság volt ez...

Néhány szakaszt idézzünk itt első felesége emlékére, a „Sirály”-ból: Vak szemgödör. Halott sirály. / Kiholt a tenger: medre már / vad szemgödör. Halott sirály / lelke vijjogva visszazáll. // Megyek az utcán sehova. / Megyek, se ide, se oda. / De jön talán a villamos, / mely téged visszahoz. (...) Sár voltam, mostan zuzmara. // Nem jössz haza? Nem jössz haza? / Hallok, rám szólnak: Kire vár? / már ezeréve itten áll! // Igen, százezer éve már. / Vak szemgödör. Halott sirály. / Villamosok és évszakok / És fű és sár és hó vagyok. (...) Mert alkonyul. Isten veled. / En is megyek. Hová megyek? / Megyek az utcán sehova. / Megyek se ide, se oda. (...) Barátaim, megértitek? / egy ember él köztetek, / van kulcsa és van ajtaja — / hazamegy, és nem megy haza. // Leteszik és nem alszik el, / egy néma istennel perel, / míg rákövül az éjszaka, / az álom kényszerzubbonya. (...) Mint cella falát a rabok, / kopogtatom e kőlapot, / verem, miként a fergeteg, / ráhullok, mint a levelek. (...) Miért vártad másfél éven át / kinyitni cellám ajtaját, / ha nem tudod, hogy nyitva már? / Vak szemgödör. Halott sirály...

— Látszólag nem tartozik ide, de mégis elmondom, hogy gyermekkoromtól Irén haláláig — halálfélelemmel megverten éltem. Az ő halála adta, hogy elhiggyem, hogy megértsem a halált. S mert nyolc éve ismét feleségem valaki, akitől mindazt a szépet és jót megkapom mint Iréntől — halálfélelemem megint jelen van. Nem szeretek botcsinálta filozófus lenni, de ez az ismétlődő halálfélelem magyarázza számomra: Nem magunkat féltjük a haláltól! Azokat féltjük saját halálunktól, akiket szeretünk — akik szeretnek minket. Erről irtam a „Kilenc sort a boldog rettegésről”: Sehol egy lélek, kong, kopog a csönd — / sehol egy lélek, szembejössz velem. / Sehol egy lélek, visszhangzik a csönd — / sehol egy lélek, bámulok utánad. / Oda magányom, szikes közönyöm —, / a boldog rettegés újra föltámad, / kihajt, ott zöldell minden percemen — / te hoztad, hogy megint jelen szívemben / a halálfélelem.

A férfi az alkotó, a nőben találja meg igazi arcát, nő közvetíti biztonságát. Ezt a titkot rejtik az alábbi sorok: Két asszony karján támolyogva: / kétfelől karol, / hogy járni ismét megtanuljak / az Élő s a Halott, / Zugló, Kelenvölgy, Jászberény, / Sárszentlőrinc, Gelej / ahány lépés, ahány vidék / velük, annyi föltámadás, ahány nap, annyi év. (Két asszony)

— A gondoskodó, az élet minden mozzanatában segítő nő képe engem valamiképp a gondviselésre emlékeztet. Ez olvasható ki az „Ahogy” című verséből: *Ahogy mesélt a jászberényi házról / a konyháról, mely suszterműhely is volt, / ahogy apjáról, aki faszögekkel / szájában is dúdolva kalapált, / ahogy Pestre jött árván, lánykorában, / ahogy egyszer Párizsba utazott, / ahogy reggel fölszállt a villamosra, / ahogy zöldborsót vett a piacon, / ahogy a színház előcsarnokában / a ruháját még megigazitotta, / ahogy fölébredt mellettem az ágyban, / ahogy a kádból gyönyörűen kilépett, / ahogy az ablakból utánam bámult, / ezernyolcszáz kilométer ködén, / ahogy rettegő lábaim ügyelte, / ha vándorogtam az aknamezőn, / ahogy hajával az arcom betakarta, / ne lássanak, s a mellére emelve / futott velem az égő éjszakában / égő falak, égő utcák fölött, / ahogy ha kellett, lángok között láng volt, / ahogy fűszál a fűben, ahogy árnyék, / ahogy csukott száj, ahogy surranás, / ahogyan Schubert Ave Máriaja, / ha éppen azt dalolta el nekem, / ahogy négy deszka közé gyömöszölte, / még átnyúlt hozzám a cella falán, / ahogy ma hajnalban szobámba lépett, / lábánál hűz éve halott kutyánkkal, // mert tudja, merre járok, hol lakom.*

A mesternek sajátos adottsága az is, hogy nemcsak a gyermekben, hanem a felnőtt olvasóiban is felkelti az azonosulási készséget, hogy beleéljék magukat a másik helyzetébe. Ebben a jóléti világban, sajnos a mi társadalmunkban is jellemzővé válik az önzés —, és bizony mindinkább hiánycikk lesz a részvét. Ezért sürgető, hogy a szenvedők, az öregek, a hátrányos helyzetűek, az elesettek iránt felébresszük a szivekben szunnyadó részvétet —, és hogy a gyöngédség ébresztésére — felligyeltessünk a természet szépségeire, hazánk, otthonunk, utcánk értékeire.

— Az „Amikor” című versemben erre találhat példát: Amikor beszögeztek / s rámgújtották a pajtát, / amikor, amikor / elszenesedett lábbal / égő hajjal futottam, / amikor, amikor álmaim hamuját a / szél utánam sodorta, / amikor, amikor / tankok dörögtek át rajtam / s zörögtek átokhajtó / szekerek, amikor / tarkómat golyó fúrta, / és dobtak gödörbe, / amikor, amikor / az útszéli keresztben / félkarú Krisztus csüngött, / jobb karja lenn a porban, / mint végtelen legyintés / amikor, amikor (...) voltam csodálkozó gyík, / s ha gyík, / akkor patak,

/ amikor vakmerően, / dögszagú földre búva / sziklák és gyökerek közt / Zuglóig elcsobogtam, / mert !! mert !! mert !! mert / csak itt lehetek ltthon! / Csak !! csak !! csak ltt!... (részlet)

El kell még mondanom azt is, hogy nem hiszek, részvét esetében sem, az ösztönösség nélküli tudatosságban. Hadd mondjak el egy példát. Kamaszkoromban láttam, hogy felborult az utcán egy emberhúzta kézikocsi — a rendőr megütötte a szerencsétlen férfit. — Eltörtött a részvét. Nyilván ösztönösen. Azután vált tudatossá, — különben oly nagyon emlékszem erre a jelenetre, hogy hiszek benne, — befolyásolta, egy életreszólóan befolyásolta a szegények iránti forró érzésemet, egész gondolkodási módomat.

Hadd említsem meg végül, — s ez egyre inkább ismertté lesz —, hogy mostanában sok szép „istenes” verse lát napvilágot.

— Hat éve beteg vagyok. Sokat fekszem. Így született — a legjobban szeretem — verses-könyvem. Címe: *Meszelt égbolt*. Hogy mi történik a meszelt égbolt alatt? Háton fekvé, a mennyezet nézése közben? ehhez befejezésül elmondom kurta versemet:

Barátaim azt hiszik, hogy fekszem,
nem tudják, már jární tanulok
megadóan Isten oldalán.

Sz. M.

AZ „ÚJ ASSZONY” ÉS A „BETELJESÜLT KERESZTÉNY”. VI. Pál pápa 1974. február 2-án kelt „*Marialis Cultus*” kezdetű apostoli iratában a Mária-hit ökumenikus szempontjait tartalmilag és tárgyilag sokkal inkább tekintetbe veszi, mint ahogy azt a külső szemlélő első tekintetre felismeri. H. Chavanne evangélikus teológus kifejezi reményét, hogy a Mária-tiszteletet a reformált egyházakban és a katolicizmussal való közösségben úgy fogjuk elősegíteni, ha Máriát új módon mint *a hívő, a szenvedő, az Isten kegyelmét befogadó ember* példáját értelmezzük. A pápai buzdítás 2. része ezt a kérdést fejtegeti. — Az ember csak úgy kerülhet eleven kapcsolatba Máriával, ha Mária alakja nem csak tárgyilag és teológiailag fonódik össze Krisztus és a megváltás titkával, hanem ha *Mária személyét felvesszük a keresztény élet szgízisztenciális erkölcsi dimenziójába* is, oda, ahol az embert személyként érinti meg Mária egyénisége és magatartása... *Fogadjuk el Máriát a keresztény élet példaképének!* — ez a felszólítás nem új a katolikus gondolkodásban. Minden nagy Mária-tisztelő hangsúlyozza..., így például Clairvaux-i Szent Bernát egyik beszédében óva intette hallgatóit: „Ha Máriára, a Szent Szűzre gondolunk, akkor ne csak jámbor életemeket indítsunk fel magunkban, hanem alakítsuk át magatartásunkat és haladjunk előre életünkben.”

A pápa a továbbiakban a Mária-tisztelet alapvető motívumát ragadja meg, amikor Máriát „új Asszonynak” és „tökéletes keresztény nőnek” nevezi. (36. pont) A pápa jelzi, hogy Mária mintakép jellegét új módon hangsúlyozzuk úgy, amint jobban megfelel korunk életérzésének: „Az egyház Szűz Máriát nem külső életvitelében ajánlja a híveknek utánzásra, még kevésbé azokban a társadalmi-kulturális körülményekben, amelyekben élnie kellett...”, hanem inkább azért, mert saját konkrét életkörülményeiben is *fenntartás nélkül és felelőssége tudatában teljesítette Isten akaratát.* (vö. Lk 1,18)” (35. pont) ... A példakép csak ott hat, és csak ott lehet törvényesnek elismert, ahol az egyik személy belső magatartásával a másikat mint személyt szólítja meg... Az ember személyes létét legmélyebben Isten-kapcsolata és Istennel való közvetlensége határozza meg. Mária a kegyelem Isten-kapcsolatát töretlenül és tökéletes módon úgy élte meg, hogy élete teljesen Istenre irányul, Isten töltötte be. Annak a nőnek, aki tökéletesen átadta magát az isteni kegyelem hívásának úgy, hogy a megtestesült Istenfiú test szerinti édesanyja lett, — abban a természet, a kegyelem, a teremtés és az isteni élet egységének létani tökéletessége a legmagasabb egységben valósult meg. Mária megmutatja, hogy az Isten minden embert a vele való kegyelmi közösségre teremtett és egész létének értelme az Isten-közösség megvalósításában van. A Máriaiban megvalósult marandó és egyetemes, személyes értékeket a pápai buzdítás a középpontba állítja: „Máriát Isten ezért adta példaképül a keresztényeknek, mert elfogadta Isten Igéjét, megvalósította a gyakorlatban, mivel cselekvését áttelekísítette a szeretet és a szolgálatkészség, így lett Krisztus első és legtökéletesebb tanítványa” (35. pont).

Leo Scheffczyk

TÁVLATOK

IRÁNYELVEK ÉS GYAKORLATI KÉRDÉSEK A NŐK EGYHÁZSZOLGÁLATÁBAN

Jó évtizede napirendi kérdés a nők helyzete az egyházban, amely különböző irányból a nők pappaszentelésének kérdéséhez torkollik. A vita nemcsak a teológusok zárt körében folyik, hanem a tömegközlelési eszközök segítségével — olykor kiélezve vagy túlzottan leegyszerűsítve — kerül a nagyközönség elé.

KORUNK SAJÁTOS JELENSÉGEI közé sorolta XXIII. János pápa a „Pacem in terris” enciklikájában (1973. ápr. 11.) a nők belépését a nyilvános életbe, ami a keresztény népeknél talán hamarabb és szélesebb körben következik be, mint a más hagyományú népeknél. — Ezekkel a szavakkal kezdődik a Hittani Kongregáció „Inter insigniores” kezdetű Határozata (megjelent 1977. január 27-én). — A *Gaudium et Spes* konstitúció elítéli az emberi megkülönböztetési formákat: „A megkülönböztetés ellenkezik Isten terveivel... Ez az eset akkor is, ha a nőt megfosztják az élettárs, — az életforma szabad megválasztásának lehetőségétől, vagy attól a neveléstől és kultúrától, amelyek a férfiak számára biztosítottak” (GS 29.). — Az egyház olyan társadalom megvalósulását kívánja, amely nem egyformává alakítja tagjait, hanem, amelyet a férfi és a nő adottsága és dinamizmusa tesz harmónikussá”, — olvashatjuk az „Inter insigniores” Határozat (továbbiakban II) bevezetőjében. A történelem tanúsítja, hogy az egyház életében a nők döntő műveket alkottak. Elég a nagy alapítónőkre Szent Klárára, Avilai Szent Terézre, Sziénai Szent Katalinra gondolnunk. Különösen a két utóbbi olyan lelki hagyatékot adott az utókorának, hogy VI. Pál pápa felvette az egyház ztanítóinak sorába. Azokról a nőkről is megemlékezik az egyház, akik az Úrnak szentelték magukat a felebarát szolgálatában, — valamint a keresztény anyák-ról, akik családjukra nagy hatást gyakorolnak és gyermekeiknek elsők közt közvetítik a hitet.

„Ma a nők egyre tevékenyebb szerepet kapnak a társadalom életében; ezért fontos, hogy növekvő módon kivegyék részüket az egyházi apostolkodás különböző területén is”. — A 2. Vatikáni zsinat ezen a területen is elindította a fejlődést, de a különböző kísérleteknek még meg kell találniuk életképes formájukat. Sok olyan keresztény közösség van, — írja a Határozat —, ahol az elkötelezett nők komoly szerepet játszanak és sokakat közülük behívtak a lelkipásztori területekre, plébániai és egyházmegyei szinten. A Szentszék is foglalkoztat nőket a különböző kuriai hivatalokban. — Az II. azonban figyelmeztet arra, hogy a nők egyházi szolgálatának kérdését nem szabad kiemelni abból a történeti összefüggésből, amibe beágyazódott. Nem lehet a túlzott ambíciózusok nézőpontjából sem elragadtatnunk magunkat, akik a nők küldetését a női papság elfogadására vagy elvetésére egyszerűsítik.

Mivel a nők bármiféle részvétele az egyházi szolgálatban gyakorlati kérdés is, — és amikor az aratnivaló sok, a munkás kevés —, az idők jelének tekinthető, hogy az Úr mindnagyon számban hív önként jelentkező női munkásokat egyházába. Andrew Greeley, a neves vallásszociológus nézete szerint a nők előbbretörése az egyházban a szekularizáció következménye. Régebben az istenszolgálatot kereső nők a szerzetekbe jelentkeztek, és nagyrészt ők tartották fenn az egyház szociális intézményeit. Ma a keresztény nők nagyrésze a világban akar élni, családot alapítani, társadalmi pozíciót elfoglalni; és önmaguk kibontakoztatott adottságait bocsátják az egyház szolgálatára: a szociális gondozástól, a pszichológiai és orvosi munkától kezdve a teológiai tanításig és a lelkipásztori szolgálatig terjedően. Napjainkban a reformáció számos keresztény közössége is megnyitja az utat a nők lelkipásztori szolgálata felé. A nőket papi hivatalra bocsátják Angliában, komoly törekvés mutatkozik erre az Amerikai Egyesült Államokban. 1974-ben itt az episzkopális egyházakban és a szabad egyházakban tizenegy nőt avattak pappá. A nők helyzete ma mindinkább ökömennyi kérdéséssé válik, nem kellene-e tehát — vetik fel sokan a kérdést — a katolikus egyháznak gyakorlatát megváltoztatnia?

„Az egyház érdeklődően, de óvatosan mérlegeli az előírt új helyzetet, és a korhoz való alkalmazkodás mellett a lényeges dolgokban még fenntartja hagyományos szokásait” — írja válaszul Greeley (vö. *Unsecular men, The persistence of Religion*, New York 1972).

A tanítóhivatal II-ben adott teológiai megközelítéseinek kötelező jellegűek és ma még közel sem lezártak, amint az alábbi mértéktartó magyarázók különböző felfogásaiból szeretnénk bemutatni.

A Határozat irányelvei

A nők pappászentelésének törekvésében nem csupán „egyházfegyelmi” kérdésről van szó, hanem a papi hivatalról szóló tanításról, és a nemek titka bibliai üzenetének feltárásáról, bemutatva, hogy „*az igazi egyenlőséget nem szükségszerűen a feladatok és a funkciók azonosságával érjük el...*” A kereszténységben a nő, — sokkal inkább, mint más vallásban — már kezdettől fogva megkapta méltóságának különleges elismerését” (li bevezető — Die Sendung der Frau in der Kirche, Kevelaer, 1978. 8.).

A HAGYOMÁNY TÉNYEINEK az ismeretében — írja a Határozat 1. pontjában — „*az egyház sohasem volt azon a véleményen, hogy a nők érvényesen elnyerhetik a pappá- és püspökké szentelést. A férfiak papi szolgálatának lényeges motívuma, hogy hűségesek akarnak maradni Krisztusnak akaratahoz, amint azt az apostolok is megőrizték (vö. Didascalia Apostolorum 15.; Constitutiones Apostolicae, Lib 3. c. 6.; Johannes Crisostomus: De sacerdotio, 2,2)*”.

Amikor a Határozat a nők értékelésének és nagybecsülésének újszövetségi tanúságtételeit — amint Jézusnak az apostoloknak és az első egyháznak az életében megnyilatkozik — bemutatja, megállapítja: „*A nő arra rendelt, hogy a kereszténységben tevékenyen vegye ki részét és ez a lehetőség még ma sincs kellően kimerítve... Amint az ősegyház a nő oldalára állt, úgy kell a mai egyháznak is a nő pártjára állnia, mindenekelőtt ott, ahol a nők önálló tevékenységű és felelősségű személyét passzív és jelentéktelen tárggyá lálták le...*” — Ha így áll a helyzet, miről magyarázható a negatív válasz a nők papságra bocsátásában? — veti fel a kérdést a határozat egyik hivatalos magyarázója, Raimondo Spiazzi, az Angelicum professzora.

KRISZTUS MAGATARTÁSÁBÓL először is azt látjuk, hogy nem hívott meg nőt a tizenkettő közé. Ez a tény nem magyarázható a kor szokásaihoz való alkalmazkodással, mert Jézus éppen a nők iránti viselkedésében világosan és bátran szakított környezetének szokásaival, hogy csak a samariai asszony (Jn 4,27), a vérfolyásos, tisztátalan asszony (Mt 9,20—22), a bűnös nő (Lk 3,37kk), a házasságtörő asszony (Jn 8,1—11) esetére utaljunk. A feltámadási események leírói a nők tanúságát bár megjegyzéssel kísérik, koruk felfogásától eltérően, mégis elfogadják (Mt 28,7—10; Lk 24,9—10; Jn 20,11—18). Ugyan az apostoli meghívás kérdésének eldöntésére pusztán a történeti egzegézis nem elegendő, azért mégis jól látható, hogy a szentírási tények egy pont felé konvergálnak: *Jézus a tizenkét apostolnak szánt hivatalt egy nőre sem ruházta, — még édesanyjára sem, — amint II. Ince pápa megírta: „Bár a Boldogságos Szűz Mária minden apostolt felülmúl méltóságban és fenségben, mégsem Őr bízta a mennyek országa kulcsait, hanem amazokra.”*

A PAPI HIVATAL KRISZTUS TITKÁNAK FÉNYÉBEN. A Határozat 5. pontja kiemeli, hogy a papságban mindenekelőtt „*jelet látunk*”, a szentség jelének kiszélesítését a hivatalhozó személyére. A 2. Vatikáni zsinat előadta, az 1971. évi Püspöki Szinódus és a Hittani Kongregáció 1973. évi Nyilatkozata megerősítette az egyház eddigi tanítását, hogy ugyanígy a pap nem a saját személyében, „*in persona propria*” cselekszik, hanem Krisztust képviseli, amit Szent Pál annyira hangsúlyoz apostolságában (vö. 2Kor 5,20; Gal 4,14). A pap kiemelkedően „*in persona Christi*” tevékenykedik az eukarisztia ünneplésében, ahol Isten népe Krisztus áldozatával egyesül. *A katolikus hivatali papság tehát szentségi természetű: a pap jel, akinek hatékonysága a befogadott szentelésből ered, olyan jel, amely látható, akít a hívek megértenek: „A szentségi jelek — írja Szent Tamás — képviselik azt, amit természetes hasonlóság útján jelentenek” (Sent. IV. Dist. 25. q. 2.). — Ez a természetes hasonlóság szembetűnőbb akkor, ha Krisztust egy férfi képviseli, hiszen így konkrétan látjuk benne Krisztus képmását.*

Már ezekből is arra következtetnek, hogy: *nem elhanyagolható tényező, hogy Krisztus aki a szentségi funkcióknak a szerzője, férfi, és mint az Újszövetség feje, az egyház völégénye.* A Határozat a továbbiakban felsorolja ezekkel a megfelelésekkel *ellentétes véleményeket is: — 1. Krisztusnak a mennyei létmódban teljesen közömbös, hogy férfi vagy nő reprezentálja, jeleníti meg, mivel a feltámadás állapotában nem házasodnak (vö. Mt 22,30). — Ellenvetésnek tekinthető, hogy a pap szentségi és liturgikus cselekményeknél az egyházat — a férfiak és nők hívő közösségét — is képviseli; ilyen értelemben mondták a középkori teológusok, hogy a pap „in persona ecclesiae” cselekszik.*

Josef Bommer luzerni pasztorálteológus a fenti ellenvetéseket már jóval előbb, a Nemzetközi Teológusbizottság Svájci Közös Szinódusa 6. ülésén (1975) felvetette és a konkrét lelkipásztori helyzetből így értékelte a nők pappászentelésének teológiai hagyományát: „*Mellékes szempontnak*” tekinthető, hogy „*Jézus férfiként jött a világra*”. A luzerni pasztorálteológus nem látja be, hogy miért ne reprezentálhatná a nő is Krisztust a szentségek kiosztásában? — „*Jézus nem mint férfi váltott meg minket, hanem azzal a ténnyel, hogy emberré lett, és keresztáltalában feláldozta magát. Az akkori idők eljárása szerint*

megfelelő és illő volt, hogy férfiként jöjjön el a Megváltó, de nem szükségszerű Isten üdvözítő szándéka beteljesítéséhez." Bommer arra is figyelmeztet, hogy ma a teológia más területén is óvatosabbak vagyunk, hogy a „reprézenciót” — az isteni dolgoknak megfelelő emberi képviselést —, döntő teológiai érvek használjuk. Krisztus mindig jelen van egyházában, a tulajdonképpen „helyettesítés” tehát nem döntő tényező. A pap ma kevésbé értelmezi magát „alter Christus”-ként! Hiszen mindenki hivatott Krisztus követésére, férfiak és nők egyaránt. Pál kijelentése mindkét nem számára érvényes: „Élek én, de már nem én, Krisztus él énbennem!” (Gal 2,20) (Die Frau in der Kirche — Frau Pfarrer, Diakonia 1976/2. 98—99.) — „Krisztus a vőlegény, az egyház a menyasszony” — szimbolikáját sem tekinti Bommer döntő érvek. Hiszen a papot tekinthetjük az egyházi közösség képviselőjének és akkor a „menyasszony” jelképeként tevékenykedik, életet közvetít és ajándékozik a kegyelmi és szentségi életben; így tevékenysége inkább nőies jellegűnek mutatkozik.

„Történetileg ugyan bizonyos, hogy Krisztus férfiakat választott apostolainak, de ebből nem lehet általános érveit kovácsolni; ami akkor volt, nem biztos, hogy úgy is kell lennie. Jézustól nincs egyetlen áthagyományozott ígénék sem, melynek alapján a nőt az egyházi hivatalból örökre kizárnánk” — hangsúlyozza Josef Bommer (i. m. 99).

A papi hivatal vagy hivatás?

„A nők pappászentelését sokan a Galata-levélre hivatkozva (3,28) igénylik, hogy ugyanis Krisztusban már nem áll fenn a férfi és nő közötti különbség. — Am ez a szöveg egyáltalán nem vonatkoztatható az egyház hivatalaira, hanem az istengyermekségre való általános elhivatottságra” — írja a Hittani Kongregáció Határozata 6. pontjában, majd így folytatja: A papság egy kifejezett, de meg nem érdemelt elhivatottságnak a gyümölcse: „Nem ti választottatok engem, hanem én választottalak titeket és arra rendellek...” (Jn 15,16). — Egyes nők mint mondják —, „papi hivatást érznek”. Egy ilyen érzés még nem jelent elhivatottságot —, az egyház felelős megerősítése elengedhetetlenül szükséges hozzá... Viszont minden megkereszteltnek egyetemes elhivatottsága van a „királyi papság” gyakorlására, amennyiben életüket Istennek áldozzák, és Isten dicsősége mellett tanúságot tesznek. Azokat a nőket, akik a papi hivatalt kérik, bizonyára az a kívánság lelkesíti, hogy Krisztusnak és az egyháznak szolgáljanak. Am a megkereszteltnek egyenlősége nem azonosság, mert az egyház sokalakú test, ahol minden kereszténynek megvan a maga feladata. A feladatok különbözőek, de ezek nem alapozhatják meg az egyik ember fölényét a másik felett, nem is szolgáltathatnak ürügyet a féltékenységre. Az egyetlen magasabb karizma: a szeretet (vö. 1Kor. 12. 13. fejj.). A mennyek országában nem a hivatalviselők a legnagyobbak, hanem a szentek.

Az egyház megkívánja — írja végezetül a Határozat —, hogy a keresztény nők legyenek küldetésük teljes nagyságának tudatában. Az egyházban a nő feladata ma nagyobb jelentőségű, mind a társadalom, mind a megújulás és az emberiség érdekében, mind pedig azért, hogy a hívek újra felfedezék az egyház igazi arcát (vö. li 6. pont vége, Sendung. 23.).

A Hittani Kongregáció megközelítései — mint említettük — nem kötelező jellegűek, a befejező rész pedig a nők küldetését az eddigieknél jobban feltárja. Érvényben van azonban a katolikus egyházban éppen úgy — mint a keleti egyházakban — az a rendelkezés, hogy csak férfiak lehetnek papok; (CIC 968. can. 1. §). Tovább vitatható az a kérdés, hogy a rendelkezés a dologi természeténél fogva vagy pozitív isteni rendelkezés alapján áthagyományosan —, vagy pedig valóban emberi, egyházi jogi előírásról van szó, amit történelmi és társadalmi előfeltételekből kell értelmezni. Sokan azzal érvelnek, hogy AZ EGYHÁZNAK SZÉLES JOGKÖRE van a szentségekre vonatkozóan. XII. Piusz magyarázata szerint azonban „az egyháznak nincs hatalma a szentségek szubsztanciája felett, — vagyis nem rendelkezhet afelől, amit a kinyilatkoztatás forrásai szerint Krisztus akart a szentségekbe befoglalni” (Sacramentum ordinis, 1947. — vö. VI. Pál, Divinae consortium naturae, 1971.). Albert Descamps, a Pápai Biblia Bizottság titkára erre hivatkozva mondja: „Megalapozottnak tűnik az a következtetés, hogy Jézus, akinek „szelleme messze kiemelkedik kora középszerű mentalitásából, amint ezt a nőekkel szembeni magatartása is tanúsítja” (vö. Jean Guittou: Le problème de Jésus, Paris, 191—197.) — és mégsem hívott meg nőket közvetlen munkatársának” — akkor a férfi apostolok kiválasztása egyéni akarata volt: „magához hívta, akiket kiválasztott” (Mk 3,13). — A szentségi jelek sem egyszerűen konvencionálisak, hanem hitünk folytonosságának közvetítői. Bizonyos civilizációhoz való alkalmazkodásban tehát — ami a lényeges elemeket illeti —, az egyház nem változathatja meg a szentségi vonatkozásokat Krisztus alapvető üdvösségi eseményeiben —, és nem is törölheti el azokat. Végző soron az egyház az, amely a tanító-hivatal szavával ezeken a területeken a változatható és változhatatlan megkülönböztetését elvégzi (vö. li 4. pont). A tartózkodó Descamps kommentálása végén mégis megkérdézi:

Jézus akarata tehát, hogy férfiak legyenek munkatársai —, de *következik-e ebből, hogy változatlanul érvényes ez minden kor keresztényére?* (Sendung. 51.)

A TÖRTÉNETI NÉZŐPONTOT adja magyarázatul *Joseph Ratzinger* bíboros: „Az Inter insigniores” hagyománybeli és teológiai érvei után továbbra is elhangzik az a bírálat, hogy felfogása szembekerül az Alapvető Emberi Jogokkal, melyet az Egyesült Államok az ember teremtésben nyert méltósága alapján fogalmaztak meg először (vö. Wertenbruch, Menschenrechte, RGG 113, 869k), és a 2. Vatikáni zsinat is megerősített. Az emberjogok vagy a teremtésből eredeztethetők, vagy abból a felfogásból, hogy a világ formálásában mindenkinek joga van kivenni a részét. *A keresztény szolgálati papság azonban nem következik a teremtés rendjéből.* Ebből inkább az *egyetemes papság* eredeztethető, mely szerint az emberek arra hivatottak, hogy a teremtést kibontakoztatva visszavezessék Forrásához (vö. Priestertum des Mannes — ein Verstoß gegen die Rechte der Frau, Sendung... 78—82).

Mi a papság lényege? — kérdezi Ratzinger. *A katolikus hagyomány szerint* nemcsak egyszerűen hivatás, vagy foglalkozás, hanem *szentség*, és mint ilyen, kivonja magát a konkrét adottságok alól. Sokan azt mondják, hogy az egyháznak lehetősége van a szentségek nem lényeges feltételeinek a formálására —, ezt kellene kihasználnunk a női papság kérdésében is, hiszen *semmi sem bizonyítja üdöntően, hogy a férfi kivolt a papság nélkülözhetetlen lényegéhez tartozik*, sőt inkább amellel szól, hogy a kornak tett engedményről van szó. — *Az valóban igaz, hogy senki sem képes kényszerítő metafizikai érvekkel bebizonyítani, hogy a szentségnél valami pontosan így van és nem másképp.* Aki ilyet állít, túllépi hatáskörét (i. m. 80.).

Hatékonyabb, ha a férfiak papságát, mint „esetleges tény” hitünk belső felépítéséből tekintjük, mert az „esetlegesség hozzá tartozik üdvtörténetünkhöz.” Senki sem tudja azt sem bizonyítani, hogy a Logosznak miért Palesztinában, Augustus császár idején kellett megtestesülnie, és a kereszténységnek éppen Európában elterjednie. Miért kell — például — az egyháznak az egész világon a Földközi-tengeri táj tipikus eledeleivel ünnepelnie az eukarisztiát? Jól válaszolt erre *J.-J. Allmen*, a református teológus: „Az úrvacsora kezdeményezése nem az egyháztól származik... Krisztus teríti meg nekünk az irtalt... a Názáreti Jézus hozta meg mindnyájunknak az üdvösséget... és ha az ember keresztény lesz, ezeket az elemeket... a kenyeret és a bort is, tiszteletben kell tartania” (Ökumené im Herrenmahl, Kassel, 1968. 45k). *Ez a szemlélet érvényes a papság szentségének férfiaknak való kiszolgáltatására is!* Az egyház az „eleve adottat” formálja, különbséget tehet lényeges és változtatható között, és az egyház éppen ebben a különbségtévesztésben éri magát kötöttnek.

Ratzinger arra biztat, „*tartsunk ki amellett, hogy a papság nem esély (nem érvényesülési lehetőség!), hanem szentség, amit semmiféle joron nem követelhetünk.* — A Hittani Kongregáció minden látszata ellenére a nőt védi meg korunk igénye szerint. A nő jogáról van szó, arról ugyanis, hogy *merje adottságaival együtt női helyzetét vállalni*, és így megtalálni igazi helyét és méltóságát az egyházban. Ne törekedjék olyan erőltetett egyenlősítésre, amely a szentséget egyfajta karriernek tekinti. Ez a legfontosabb gondolat, amit az Inter insigniores a ma egyháza elé állít” — fejezi be kommentárját Ratzinger bíboros.

Előterbe kerül a gyakorlat

„Nem lehet, nincs is elég súlyos megokolás arra, — ismétli újra Bommer, neves pasztorál-teológus —, hogy a nőket az egyházi hivataloktól visszatartsák. Csak az a kérdés: „megérett-e már az idő” a megoldásra?” (Die Frau... Diakonia, 1976/2. 102.)

A GYAKORLAT SZÜKSÉGLETE és a szabadon feltörő vélemények lesznek az elmélet kontrolljai. — „A kérdés tehát nem az, hogy a nők gyakorolhatják-e a „férfias veretű” plébániai tisztséget, hanem hogy ez a feladatkor valóban férfias jellegű-e? Hogy a lelkipásztori teendőt, a lelkigondozást, a megértő szeretetet nem kellene-e még a papnak alkalmas férfinak is „nőies” lelkülettel betöltenie?” — írja a probléma másik elemzője: *Haye van der Meer* (Christumten der Frau, Herder, 1969. 195.) *A lelkipásztori lélektan* leírja a papsághoz szükséges személyes adottságokat: ilyenek a megszólítani tudás, a kapcsolatteremtés, a beszélgetés készsége, a beszéltetni tudás, az érzelmi ráhangolódás a másik problémáira, az átélési képesség (empátia), az emberiség, a részvét kimutatása. Mindezek olyannyira anyai és nőies adottságok, hogy a mai felfogásban a papi szolgálatot akár „tipikusan nőies hivatásnak” is mondhatjuk. És ezek a nélkülözhetetlen adottságok a szentségekbe is behatolnak: megkívánja a gyónási tanácsadás módja, a gyermekek bevezetése az eukarisztikus áldozatba, a házasság előkészítése és kiszolgáltatás formája, a betegek, a haldoklók odaadó ellátása és vigasztalása stb. A közösségek vezetését pedig férfiaknak fenntartani anakronizmus lenne az egyházban, amikor a társadalomban egyre több a nő vezető, a miniszterelnöktől az államfőig. Mindebből úgy tűnik, hogy a vezetés kariz-

m á j a az egyházban sem nemhez kötött, hanem általános emberi karizma. (Bommer, i. m. 101.)

AZ ORDO ÚJRAÉRTELMEZÉSE — úgy látszik — mielőbb szükségessé válik. Az a kor, amelyben az egyház hivatala a pap kezében mint egységes hivatáskör összpontosult, a praxisban a végét járja. Ma az egyre nagyobb specializálódás jegyében az egyházi hivatal sz a k o r a oszlik, ami megfelel az ősegyházban a karizmák sokféleségének. A szentatyák idején a nők papsága ellen felhozott legfőbb érv az volt, hogy a nő nem taníthat, katekétikai tevékenységet nem végezhet. Akkoriban a nő tanítói hivatásának lehetőségét éppolyan hevesen vitatták, mint kultikus szerepét. És ma? A katekétanők, az iskolai vallásoktatóknak, — egyetemi szinten is — világszerte részt vesznek a tanítói küldetésben.

SZENTELÉS, SZENTSÉG, HIVATALI KEGYELEM. Bommer felveti azt a kérdést is, mi alkotja az egyházi hivatalt, és miben rejlik a lelkipásztori gyakorlatban a fenti hivatalok különbözősége attól a papi hivataltól, amit szentségnek, hivatalbeli kegyelemnek nevezünk. Miben áll a „hivatal karizmája?” — Abból a gyakorlatból kell kiindulnunk, hogy akik szentelés nélkül gyakorolják az egyházi hivatalt, — azok a férfiak és nők is elnyerik a hivatásukhoz szükséges karizmát. — A „papi karaktert” ma nem annyira úgy tekintik, mint csak a férfi lelke nyomható „pecsétét”, hanem inkább úgy, hogy ezt a karaktert az egyházhoz és az egyházközösséghez fűződő kapcsolatban értékelik — írja Bommer (i. m. 93.). — Am az egyházi kapcsolat nem hiányzik a nők sokféle módon betöltött egyházi szolgálatából sem. Ha a papságnak szigorúan kultikus és közvetítő szerepét — az újszövetségi formákból kiindulva (vö. ApCsel 13,1kk) megkérdőjelezzük, és így a felszentelést ordinációval, közösségi megbízatással és küldetéssel helyettesítjük, — akkor könnyebben elgondolható, hogy a nőt is teljességgel bevonhatjuk az egyházi tevékenységbe. Ehhez járul még, hogy plébániai szervezeteinkben várható egy nagy átstrukturálódás, és úgy tűnik, hogy a jövő a t e a m - p l é b á n i á k kedvez. Már ma is vannak olyan plébániák, amelyeket team vezet. Jogilag és névlegesen az egyházközösség élén a plébános áll, a munkát ténylegesen a lelkipásztorok, a lelkészségítőnők, a plébániai gondozónők, adminisztrátorok és háztartásvezetőnők együttese végzi. Ilyen egyházközösségek hívei könnyebben elfogadják, hogy nem mindig a pap áll rendelkezésükre, hanem egyik világi munkatárs, vagy munkatársnő szolgálatait is szívesen fogadják.

AZ ÖKUMENIKUS SZEMPONT pedig semmiképpen sem zárható ki a mai keresztények életéből. Európa és Észak-Amerika számtalan protestáns egyházában már megadták a lehetőséget, hogy a nők teljes papi funkcióban dolgozzanak. Ez a tény nem hagyja érintetlenül a mi egyházközösségeink életét sem. Híveink szemlélete azonban ott oszlik meg, hogy a papságot közösségi küldetésből fakadó egyházi hivatalnak (az osztrák katolikusok Lehramt-ról beszélnek) — vagy személyes adománynak, egyedi szentségnek tekintik-e? Az ágostai hitvallás evangélikusoknál — ahol két szentség van: a kereszttség és az úrvacsora, — a papi szolgálatot a kereszttségből eredő egyetemes papságból vezetik le. Az egyház belső rendje azt kívánja, hogy a gyülekezet — az ősegyház szellemében — kiválassza, a püspök pedig elfogadja a hitben elhivatott, vezetésre alkalmas személyeket. — A luteránus püspök a papot kézzelével ordinálja, de ez nem jelent „successio apostolica”-t. Áthidaló helyzet állt elő a svéd evangélikusoknál, ahol az egykor érvényesen szentelt pöspök(ök) vált(ak) luteránussá, ezért valószínűleg érvényes a papszentelés folyamatossága. A jelenlegi kutatók szerint az anglikánoknál is hasonló a helyzet. Az anglikánok „Lambeth-konferenciája” viszont tagegyházi számára lehetővé tette a női papságot. VI. Pál írásában óvatosságra intette a vele egyébként jó kapcsolatban lévő anglikán primást, hogy a nők pappászentelése gátolhatja a két egyház közeledését. Hume Westminster-i katolikus érsek Coggan Canterbury-i anglikán érsek kérésére vállalta, hogy a nők pappászenteléséről tárgyal a Szentzékkél, ezért mielőbbi találkozást kért II. János Pál pápától (vö. Kathpress 1979. III. 8.).

II. János Pál pápa 1979. április 8-án kelt nagycsütörtökön a papságnak közzétett „Novo incipiente” kezdetű apostoli levelében megerősítette a Zsinatnak a papi szolgálatról szóló tanítását, különösen a Lumen Gentium 10. pontját. Kiemeli, hogy a szolgálati papság és a hívek papsága között lényeges és nem csupán fokozati különbség van, ezért a hívek papsága alárendelt a szolgálati papságnak. *Elismeri, a papi szolgálat teológiájának* megújult és lendületes kutatásait és két lényeges irányelvet hangsúlyoz: — 1. Szentségi papság nem eredeztethető a hívek közösségéből. A szentségi papságot Krisztus a legfőbb Pap adta ajándékol egyházának. (4. §.) — 2. Megerősítette a cölibátus indítékait és azt kívánja, hogy a latin egyház a cölibátushoz való hűségét továbbra is megőrizze (8. §.). — A pápa úgy látja, hogy a papi élet krízise enyhül és a megoldás útját egyengetik. — Az új irányvétel nem akadályozza meg a nők egyházszolgálatát, hanem a tanítás és a lelkipásztori praxis párbeszéde más síkon folytatódik. Krisztus ígéretében bizva remélhetjük, hogy az egyház felismeri az „óra parancsát”, mert nem csak a megtestesülés hordozza a történeti adottságot, hanem a zárandók egyház is a történelem sodrában vezetői népét az örök Haza felé.

Sz. M.

KÖRKÉP

A NŐK A TORTÉNELEM ÚTJAIN

Milyen lett volna a világ a bűnbeesés nélkül? Csak karácsony éjszakáján, amikor legközelebb vagyunk a megváltottság átéléséhez, sejtjük meg halványan, milyen is lehetne az ember bűn nélkül. A bűnt az ördög biztatására Éva követte el, a megváltás művét Isten szándékából Mária szolgálta. Éva társalkodott a kígyóval, hallgatott rá, és világrahozta Káint. Mária a kígyó fejére lépett, és megszülte Jézust. — Még aki mítosznak tekinti is a keresztény tanítást, az is át kell érezze a két jelenség mély, jelképes értelmét. A női lélek két szélső pólusát. És a nők jelenlétét a legfontosabb dolgokban.

A bűnbeesés azonban megtörtént, az Éden békéjét visszaálmódó ember pedig az örökös küzdelem állapotába jutott, s elkezdődött a harc ember és ember, osztályok, népek és népek között is. Az isteni szót: „Hajtsátok uralmatok alá a földet” — az ember megváltoztatta, s uralma alá akarja hajtani a másik embert. A történelem útját örökös harcok véres betűi jelzik, s a nyugalmasabb korszakok sem nélkülözik a csendes küzdelmeket, amelyek az emberi lét belső szféráit is áthatják, szembeállítva sokszor a nagyon is összetartozókat, a férfit és a nőt, akik együtt alkotják az emberiséget, és embervoltukat csak közös erőfeszítéssel, együtt, s nem egymás ellenében élhetik meg.

Ha a mai, a frissen felszabadult nő társadalmi szerepéről akarunk beszélni, nem nélkülözhetjük a történelmi visszapillantást. Jövőt nem kémlélhetünk, jelent nem érthetünk, ha nem látjuk tisztán, honnan jöttünk?

Hogy a világ mindig a „férfiak világa” lett volna, — miként Simone de Beauvoir állítja (A második nem c. művében) —, s addig az is marad, míg az izomerőnek, amellyel a férfiak nagyobb mértékben rendelkeznek, egyáltalán szerepe lesz —, feltevés. Hogy a matriarchátus — melyről mítoszok és mondák tanúskodnak — a nők valóságos hatalmát jelentette-e vagy csak a nők tiszteletét, és az utódok leányágon való származtatását —, nem tudjuk. Ismerjük azonban a nők helyzetét a különböző korokban, társadalmakban, kultúrkörökben, és a csaknem mindig elnyomott helyzet sokféle változatát, amelybe olykor (mint az egyiptomi fáraók idején és a római császárkorban) a nők viszonylagos egyenjogúsága is belefért. Ha a társadalmi, családi berendezkedés sokszínűségében törvényszerűséget keresünk, két *tendencia* tűnik a szemünkbe. A földműves társadalmakban a nőt — mint a termékenység jelképét — tisztelik, tevékeny társa férjének a munkájában, ám szabadságát szigorú szokások korlátozzák; míg az urbánus társadalmak általában csökkentik a tiszteletet és kisebb vagy nagyobb mértékben növelik a szabadságot. Általában, de nem mindig. Mert a második tendencia olykor keresztetzi az előbbit: az adott társadalom békés vagy harcias beállítottsága, esetleg kényszerültsége. A sokat háborúskodó társadalmaknak szükségük van a nőkre, a gazdasági élet egész terhére ők viselik, mozgásterük tehát tágasabbá válik. Beauvoir helytálló megállapítása szerint: „A nő valóságos helyzetét nem jogi státusa határozza meg, hanem gazdasági szerepe. Megegyezik, hogy jogi szabadsága fordított arányban van tényleges szabadságával.” Jellegetes példa erre Athén és Spárta életmódjának különbsége, noha mindkettő város, a békés Athén „günekaionba” zárja a nőket, míg a harcias Spárta teljes szabadságot ad nekik. Fordított esetben: a magyar XVI—XVII. század vérvivataros évtizedei a nők gazdasági jelentőségét nagyon megnövelték, mert a férfiak fegyverforgatást tanultak, harcoltak, haltak, közben a munka végzése és irányítása a nőkre maradt, és bár a gazdálkodás alapja a földművelés volt, a nők magabiztos öntudata úgy megerősödött, hogy lánynevüket viselték, önálló véleményt formáltak, s azért síkra is szálltak — olykor a férj mellett, mint a várvédő Zrínyi Ilona, máskor a férj ellenében, mint a presbiteriánus Lorántffy Zsuzsánna. — A kétféle tendencia egybeesésére viszont a római császárkor ad jellemző példát: urbanizált életmód, milliós metropoliszban, de közben örökös hádítások, háborúk, s az eredmény a római jogban kodifikált, s a történelmi múltban talán legteljesebb női szabadság biztosítása.

A város és a benne űzött ipar a történelem minden korszakában házon és családon kívüli munkavállalásra is kényszerítette a nők egy részét. Főként a magányosokat, akik mindig szép számmal éltek, mivel a sok háború a férfiakat pusztította, azonkívül biológiai adottságok következtében a férfi-halandóság a csecsemőkortól kezdve nagyobb mint a nőké, — nem csak az embereknél, de az állatvilágban is. A magányos nőt a falusi nagycsalád mindig is közösségébe vonta, munkájában, megélhetésében részesítette, ám a városi lakosság gyakran sorsára hagyta. A — mai hasonlattal — szakszervezeti jellegűnek nevezhető segítőegyesületek ókorba nyúló története mutatja, hogy a munkavállaló nők szervezkedése milyen ősrégi (ld. Ewelyne Sullerot: A női munka története és szociológiája); az antik Róma felszabadult rabszolgái és szabad szegényei — nőkkel a soraikban — már segítő egyesületekbe tömörültek; a középkori városokban működtek női céhek, ezeknél szorosabb szervezet volt a begináké (együtt laktak, egymás gondját viselték, öregeiket ápolták). A XIX. századi kialakuló nagyipar pedig már tömegesen foglalkoztat nőket, s igen kegyetlen körülmények között, miként Engels az angol textilgyárak munkásnőiről beszámolója elmondja; a kizsákmányolás foka azonban Európa más részein is igen nagy volt, érthető, ha az — immár valódi — szakszervezetekben és a kialakuló munkásmozgalomban elkezdődött a nők saját küzdelme az egyenlő munkáért járó egyenlő bérért, a képzés lehetőségéért, s a gyermekek elhelyezéséért, mindezekon kívül pedig a politikai jogokért.

A XX. században azonban nemcsak a korábban érvényesülő tendenciák hatottak a nők sorsára. Azok is. Vitathatatlan hatással volt a nőemancipációra a fejlett iparú országok urbanizációja, de sajnos a század két katasztrófális méretű világháborúja is. Elég arra utalnunk, milyen évtizedekig elhúzódó küzdelem előzte meg a nők egyetemi felvételét a múlt század végén, ám az első világháború alatt fellépő szakemberhiány szinte elsöpörte az aggályokat, a bölcsész és az orvosi pályák felé megnyílt az út, a második világháború után pedig már a jogi és a műszaki pályák felé is. A nőemancipáció igazi motorja századunkban mégis az ipari forradalom volt — és itt tér el a modell a több ezer éves tendenciáktól.

A modern nagyipar valósággal felszívta a munkaerőt (gazdasági jelentőség), ugyanakkor termékeivel megszüntette a korábbi családi feladatok tetemes részét, úgy is mondhatnánk, otthonában tette munkanélkülivé a városi nők nagy tömegét. A házi munka évezredekben át rendkívül sokféle feladatot egyesített, amelynek egész sora szűnt meg néhány évtized alatt (vízhordás, fűtés, kenyérsütés, szövés-fonás, varrás, gyümölcskonzerválás, házi gyógyszerkészítés stb.), és mindezen tennivalók titkainak anyáról leányra való átadása; ami pedig megmaradt az otthoni tennivalókból, azt új gyártmányok, szolgáltatások könnyítik (háztartási gépek, félkész ételek stb.). Ha feltesszük a kérdést, miért nem unatkoztak otthon nagyanyaink, noha egész életüket „gyesen” töltötték, kézenfekvő a válasz: nemcsak, hogy nem értek rá, de elfoglaltságuk sokfélesége változatosságot is vitt az életükbe, bármilyen fárasztó is lehetett az egyébként.

A főkérdés azonban az anyaságé. A kisavermek ma sem nélkülözheti az anyját. De ma egy-két, ritkábban három gyermek talpraállítása az élet sokkal kisebb hányadát követeli, mint a réai asszonyok anyasága, akik 10—12 gyermeket szültek, hogy életben maradjon belőlük néhány. Az orvostudományok és a gyógyszeripar fejlődése, az egészségügyi ellátás elterjedése lecsökkentette a gyermekhalandóságot, meghosszabbította az emberi életet. — A régi asszony folyton szült és folyton temetett, születés és halál misztériumának ismételt közelségében felőrldött, korán vénült, és ha csak különlegesen erős szervezettel nem ajándékozta meg a Teremtő, maga is időnap előtt távozott az élők sorából. Szépen mondja róla Rainer Maria Rilke, a nagy osztrák költő: „És a függönyös hátsó szobákba zárva / bús anyaságuk is olyan setét, / most hosszú éjek kényszerű sírása, / majd pár elernyedtt, lomha, csöndes év. / A holtak ágyai is árnyban állnak / s a sírhoz mind epedve vánszorog / s úgy halnak meg láncában a halálnak, / mint elhagyott, kolduló asszonyok.” (Kosztolányi Dezső ford.)

Mit is kezdetnek meghosszabbodott életével, megsokasodó szabadidejével a mai nő, ha nem léphetne ki, legalábbis gyermekei felcseperedése után a társadalmi munkavégzés színterére? A kapitalista országok lapjai gyakran számolnak be a „háziasszony-szindrómáról”, a gyermekeik felnevelése után megüresedett életűvé vált asszonyokról, és a különféle szintű tanfolyamokról, amelyeket részükre szerveznek, hogy kitorhessenek céltalanságukból — legalábbis addig, míg egy gazdasági válsághullám vissza nem sodorja őket, korlátozott joaik miatt. Olyankor megint felcsap az ellentét férfiak és nők között...

Nálunk ez az ellentét a munkavállalás terén nem fenyeget. Munkanélküliség nincs; a nők — a túlzott fizikai megerőltetést kívánó pályák kivételével — bármilyen szakmát választhatnak; ha képzettségük megfelelő, a férfiakkal egyenlő bért kapnak; ha képességeik alkalmassá teszik őket, bármilyen munkakörben vezetői lehetnek. (Hogy a képzés, következőképp a bérezés tekintetében is még gyakori a hátrányos helyzet, átmeneti jelenség.) Bizonyos pályák, melyekre háromnegyed századdal ezelőtt be sem akarták engedni őket, már

szinte teljesen női pályák lettek vagy útban vannak az „elnőiesedés” felé (tanár, könyvtáros, orvos, gyógyszerész, jogász). A „gyes” bevezetése óta apró gyermekeiket otthon nevelhetik, a családvédelmi rendelkezések értelmében táppénzes állományban maradhatnak beteg gyermekek mellett (sajnos a beteg öregek mellett nem, de reméljük, hogy ez is átmeneti jelenség); gyermekeik számához mérten anyai pótszabadság illeti meg őket. Családi életükben anyagilag függetlenek. A mai nő aligha cserélné dédanyjával. Könnyebbé vált az élete, de korántsem felhőtlené.

Az emberiség óriási erőfeszítéssel, küszködve vágja át magát a történelem drótakadályain, remélve, hogy a következő fordulóban idilli tájakra jut, s aztán mindig új bajokkal és nehézségekkel találja szemközt magát. — Az ipari civilizáció jelenlegi stádiumában, az életmód komfortjának korábban elképzelhetetlen színvonalával mellett az elidegenedés veszedelem fenyegeti az embert. Mintha a gép bosszút állna alkotóján, bálványává válik és hasonlósággal önmagához. A magaalakította bálványának hódoló ember pedig egyre tikkadtabb szomjú-szági érzi, hogy elvesztett valamit, Valakit, nyugtalanságát különféle mámorokkal próbálna enyhíteni (szex, száguldás, narkotikumok), hiába. Az elvesztett Édenbe a technikai tökéletesedésen át sem vezet út.

A technizált társadalom tünetei a kapitalista országokban katasztrófálisak. A belső feszültségek robbant ereje mind gyakrabban veti szét a családokat. Előbb a nagycsaládot, aztán a kicsit. Előbb az időseket dobja martalécul a magánynak, aztán a javakorabeli felnőtteket. (Az USA némely államában a lakosság fele ún. egyszemélyes háztartásban él. Az NSZK-ban a 35—50 év közöttiek 30 százaléka. Sokasodnak az egyszemélyes konzervek és a maánvosklubok.) Mind kevesebb gyermek születik. Tizenöt évvel ezelőtt a magyar írók gondterhelten figyelmeztettek születési arányunk zuhanására: 13,5 ezreléknél tartottunk akkor. Azóta a családvédelmi rendelkezések következtében elértük a 16—17 ezreléket, s ezzel szinte elsősk közé kerültünk Európa népesedési atlaszában. Nem mintha ez a haladás olyan nagyfokú lenne, de közben a többi ország visszafejlődött, némelyik (mint az NSZK) éppen-séggel a 8 ezrelékre. Nyugaton csökken a házassági kedv, tisztavirágéletű kommunák alakulnak, majd újra szétrebbennek. Pusztít a terrorizmus, a narkománia. A megszülető kevés gyermekek a tévé nevelési véres krimikkel. Az ugyancsak fejlett iparú Japánban soha nem látott méreteket ölt a tizenévesek öngyilkossága. Valami új korszak pusztít a világban.

Szociológusok, pszichológusok keresik a bajok gyökerét. Rossz helyen olykor. Nyugati folyóiratok, könyvek állítják, hogy a nőkben végbement változás bomlasztja a közösségeket. A modern nőtől kiveszett volna az anyai princípium, az otthont összetartó erő, a kályha-meleg. A modern nő Artemis-i típus, férfias, kemény hideg. Megáll a lábán, nem szorul védelemre. A feministák nagy zajt csapnak körülötte.

Nálunk, ha vannak is bajok, nem ilyen súlyosak. Megelőzésük, elhárításuk szocialista viszonyok között könnyebb. — Az „anyai princípium” dominanciája minden nő-többségű munkahelyen szembetűnik. Ahol nők dolgoznak, előttük a gyermekük fényképe, az íróasztalon, a pénztárgép felett, buszkormányánál. A beszélgetések örök témája a gyermek. Az „elnőiesedett” munkahelyeken, a női vezetők irányítása alatt melegebb, emberibb a légkör, nagyobb a szolidaritás. Az asszony-brigádok sokszor valódi közösségek. Sorsközösséget viselő. Mert — minden könnyítés ellenére —, a hazai szolgáltatási körülmények középett a nők még óriási terheket vonszolnak. Igen gyakran a férfiak közreműködése nélkül. Sokszor egészen férfiak nélkül. Utóbbiak között sok olyan akad, aki egy ideig megszállottan hajszolja a pénzt, otthont teremt, aztán megjíjed, hogy lemarad valamiről, s otthagy mindent. Nem általános e jelenség, inkább a tendencia riasztó. A válások évről évre növekvő száma és aránya. A nevelésből eltűnő apák. Az alkoholizmus kutatói állítják, hogy az esetek többségében az alkoholisták mögött fellelhető a felelőtlen apa. Olyan, aki vagy elhagyta a családját, vagy nem törődött vele, vagy ridegen bánt gyermekeivel, vagy maga is hódolt az ital szenvedélyének. A férfiak csökkenő felelősségérzete ilyen veszélyeket is hordoz.

Senki sem mondhajta, hogy a mai magyar nőből hiányoznák az otthont összetartó erő, a házitűzhely melege. Inaszakasztó megerőltetéssel is helytáll, felnőve e kettős hivatáshoz. Am gyakran marad magára. (Az elvált nőknek csak 30%-a köt újabb házasságot.) És sokszor tekint a fogvacogatót magától visszarettenve egyetlen menedéknél a gyermeket. Pedig ő nem azért jött a világra, hogy „menedék” legyen. — És kialakul egy furcsa körforgás. Lapjaink gyakran írnak a „négy fal” közé zárt kismamák gyöttrő unalmáról. Aligha valószínű, hogy a „kismama-szindróma” olyan általános lenne, amekkora a zaj körülötte. De létezik. Vannak anyák, akik nem képesek átélni az elinduló élet misztériumát, a bontakozó ember

formálásának megrendítő szépségét. A Madonna-élményt, aki azt nem éli át, az nem is nyugodt, nem is boldog. Pedig a gyermeket az anya boldogsága, az összetartozás öröme épp úgy táplálja, mint az anyatej. Az unatkozó, türelmetlen anya gyermeke nyugtalan, fékezhetetlen emberke lesz, aki folyton azt kívánja törődjenek vele, mert érzi, hogy valami hiányzik az életéből. De ha az eredeti szimbiózis kimaradt, a későbbi követelés mind terhebbé válik. Az anya igyekszik lerázni fékezhetetlen gyermekét, a serdülő aztán észrevétlenül csúszik ki a kezéből, a felnőttre pedig csak panaszkodni tud. A magánytól félve szülte, és végül magányosabb, mintha nem szülte volna.

„Fájdalommal szüled gyermekeidet és epekedni fogsz férjed után.” A bibliai szó azóta is érvényes. Megszűnhetett a gazdasági-társadalmi kiszolgáltatottság, az érzelmi azonban megmaradt. A régi asszony olyan volt, mint a kiuzsorázott anyaföld, de körülvette a nagycsalád közössége. A mai független és szabad, ám gyakran magányos. A női lét mindenkor a fájdalom és szomorúság nagyobb adagját tartogatta.

Jézus a megfáradottakhoz, a megszorítottakhoz, a szenvedőkhöz jött. Követői sorában mindig is sok nő akadt, ott jártak a nyomában a galileai mezőkön, a Genezáret partján. Pál apostol leveleinek üdvözlő soráiból rögtön szembetűnik: mennyi nő küld és kap üdvözlőleveket. Az ősegyházba tömegesen gyülekeztek, és nemcsak a szegények, a rabszolganők, de a patriciuscsaládokból is elsőnek a nők. Sok volt köztük az özvegy, a gyászoló. A császárok rémtettei sok áldozatot szedtek, a túlélők pedig mindig a nők maradtak. A gyülekezetek megbecsülték őket; teret kaptak tevékenységhez (az első római kórház is a római ősgyülekezet asszonyai alapították); a páli törvények különösen az özvegyeknek biztosítottak vezető szerepet.

A kereszténység a polisokból és az Urbs-ból (a városokból és a Városból) indult hódító útiútra. A változó társadalmi, gazdasági és településformákhoz időközben mindig alkalmazkodott. Ma az urbanizáció általános terjedésének korában újra vissza kell térnie eredeti urbánus jellegéhez, s ehhez a nők kezdeti elismerése, az ő munkálkodási terepük biztosítása is hozzátartozik. (Bár Pál hallgatásra intette a nőket az eklézsiában, ezzel azonban csak azt akarta megakadályozni, hogy a kereszténység a keleti kultuszokhoz hasonuljon.) Az Evangélium örömhíre, a krisztusi szeretet, a tettek lehetősége és a közösség nagy családjának összetartó ereje értelemmel és örömmel töltötte el a gyülekezetbe áramló asszonyok életét.

A szeretet tetteinek terepe a mai nő előtt is nyitva áll. „Szegények mindig lesznek veletek.” Vannak. S bár tűnőben a külső szegénység, de köztünk járnak a lélek nyomorultjai, az elhagyottak, öregek, betegek. A mai nőnek, ha lelép győtrő magánya büszke ormairól, van kihez fordulnia Mária és Veronika mozdulatával. Önállósága felszabadítja őt a szeretet szolgálatainak. Mert a szabadság csak akkor nem léqüres tér, ha van mire szabadnak lennünk. (A mai Erzsébeteknek nem kell a szent ügy érdekében rózsává „hazudniuk” a szegényeknek szánt kenyeret.) És akkor — az elidegenedéssel, elgépiesedéssel szemben immunitás — ráléphet a mai nő a megváltottság útjára. Az Édenbe vezető útra. Akkor pedig már mindegy, hogy milyen jogok illetik meg az egyházban, lehet-e pap, vagy presbíter. Aki szolgálata szánta, Isten eszközének tekinti magát, nem jogokért teszi. Aki minden szenvedőn meglátja a Krisztus-arcot, megmenekül korunk fenyegetéseitől és félelmeitől — ennél többet pedig semmilyen intézményes jog nem adhat.

Bozóky Éva

„... AZ UDVOSSÉGET AZ ASSZONY KEZÉBE ADTAD ...”

A maria-laachi Odo Casel, a liturgiának és a misztérium-teológiának neves művelője élete jelentős részét mint lelki-igazgató a bencés nővéreknél töltötte Herstelle apátságban. A nővéreket itt teológiai munkára is ránevelte. Iskolájához tartozik Corona Bamberg, akinek műve: Az emberség ára — magyar fordításban is megjelent. Egy másik tanítványának, Demetrius von Nagel-nek gondolatait használok fel az alábbi írásban.

A régi Római Breviárium 4. szeptemberi vasárnapjának versperásában a Magnificat antifóniájaként található ez a mélyértelmű vers: „Ó Adonai, nagy és csodálatos Isten, az üdvösséget az asszony kezébe adtad...” Dedisti salutem in manu feminae. — Mintha valami határtalan érvényt árasztana magából ez a mondat. A liturgiában járatos imádkozó tudhatta, hogy az Egyház azokban a napokban Judit könyvét olvastatta; Judit, a hős asszony, akinek kezébe adta veszélybe került népének sorsát az Isten. — Az is sokatmondó, hogy ez

az antifóna a Magnificat-ot, Mária háladalát övezte. Ezáltal a vers különös rezonanciát kapott, és arra utalhatott, aki a világ üdvösségében olyan kiemelkedő módon közreműködött. De az antifóna sem Judit, sem Mária nevét nem említi, egyszerűen azt mondja: Az üdvösséget a nő, az asszony kezébe adtad.

Ha ezt a kijelentést minden történeti személyre vonatkoztatás nélkül, csupán önmagában szemléljük, akkor valami ilyesmit érezhetünk mögötte: A nőnek különleges szerepe, jelentősége van az üdvösségben, — mégpedig Isten megbízásából, rendelkezéséből. — De joggal rohanják meg az embert a gondolatok: mit kezd a nő ezzel a rábízott lehetőséggel? Ha a döntés nála van, akkor az üdvösség ellen, a romlás és kárhozott mellett is dönthet. Hogyan áll a nő a világ előtt? — mint az üdvösség vagy a romlás jele?

A kinyilatkoztatás valóban mintha az asszonynak e kettős arculatát használná fel az üdvösség és a romlás érzékeltetésére. Alakja a történelem végén úgy áll ott, mint aki egyrészt a parázna Babilon, másrészt a Bárány jegyese, az új Jeruzsálem. „Ezután láttam egy angyalt... Teljes erejéből kiáltott: Eleaset, eleaset a nagy Babilon!... erkölcstelensége tüzes bordából minden nemzet ivott, vele erkölcstelenkedtek a föld királyai és a föld kereskedői meggazdagodtak határtalan fényűzéséből.” (Jel 18,1—3) — Ezt a szörnyű képet felváltja az égi Jeruzsálem ragyogó látomása: „Akkor láttam, hogy a szent város, az új Jeruzsálem alászállt az égből, az Istentől. Olyan volt, mint a völgyének fölékesített menyasszony” (Jel 21,2).

Kik ezek, akik a történelem utolsó órájában mint a nagy „parázna” és mint a „jegyes” állanak a világbíró előtt, akikben a női mivel ebben az órában mint a végleges pusztulás és a ragyogó beteljesülés jelenik meg? Elsősorban is a teremtt világ, a „creatura” áll a Jelenések könyvében a női szimbólum negatív és pozitív arcával. Az egész teremtményi mivel ugyanis Isten elgondolásában rejt valami nőit magában: életet befogadó, hordozó, világrahozó, szolgáló és odaadó magatartást. Szimbolikusan, de valóságban is ez Isten terve a nővel. Benne kell a kozmosz néma odaadásának összesűrűsödni és szellemtől megvilágosított szeretetben a Teremtőnek magát visszaajándékozni. Ahoagy a férfi istenképisége a teremtő, uralkodó princípiumban rejlik, úgy a nő a jegyesi odaadásban és az anvolszóló szeretetben. Annál meglepőbb az Apokalipszis kijelentése a nagy parázna Babilonról. Az új Jeruzsálem jegyesi tökéletessége ellenképeként a parázna Babilon a nő eltorzult, tökéletesen deformálódott arca. — A jegyes és a parázna kettős arca legmélyebb értelmét azonban a házassággal kapcsolatban nyeri el. Isten maga arra törekszik, hogy a teremtt világot, a teremtményt mint jegyesét birtokolja. Különös és csodálatos dolog: világrahozza a semmiből, úgy birtokolhatná mint egy tárayat, és ő méais úgy küzd érte mint szerelmes a választottióért! És mindezt azért, mert a választott szabad valaki, és az a szabadság éppen Istennek írta való szeretetében gyökerezik. A parázna nő alakja megdöbbenően mutatja Isten jegyesi szeretetének mélységét: az ember elfogadhatja, de el is utasíthatja ezt az őt igénylő szeretetet. Isten az emberrel szemben azt a legbenső valamit igényli, amit a jegyesi szeretetben igénylünk: a személy önatadását a másik személy részére ajándékozó asztusként. Isten az embert szabad személynek alkotta, a taadás, a nem-et mondás lehetőségével. Ez utóbbit választani annyit jelent, mint házasságot törni. — Épp itt mutatkozik meg az isteni jegyesi kapcsolat valami szent más-sága. Ez a kapcsolat többet igényel és jobban kötelez, mint más emberi megkérés. Hiszen emberi szinten kérőjének egy nő nyugodtan nem-et mondhat anélkül, hogy saját mivoltát elveszítené. — Isten azonban a világ kezdetétől a teremtmény egyetlen és lényeges partnere, ura. Neki nemet mondani és mást választani, ez nem annyit jelent, mint sok kérő közül egyiknek kosarat adni, hanem: az egyetlen joas jegyeshez hűtlennek lenni. Ez a hűtlenség annyi mint elhagyás, mint házasságtörés.

Márpedig van valaki, aki Istentől a jegyesét kezdettől törekedett elcsábítani — és ez a Sátán. Sokféle alakban közeledik az emberhez, hogy házasságtörésre viaye: bálványozza, hatalmat, élvezetet ígér neki, hogy megnyerje. A paradicsomban mint kígyó környékezte meg. Az a beszélgetés, melyre ráveszi az első asszonyt, a történelem első és döntő házasságtöréséhez vezet. Szent Ágostonnak van ehhez egy mélyértelmű szava: Talán testilem rontotta meg a kígyó Évát? — Nem. És méais kioltotta szíve szűzességét (Sermo 213,7). — A kígyóval való beszélgetés után, a bűnbe beleegyezés következtében Éva többé már nem Isten jegyese; ezután már házasságtörő, parázna teremtés. Itt lesz világos a parázna nő fogalmának üdvtörténeti jelentősége a maga egész sajátosságában. Éva nem követet el testi paráznaságot. Mégis elesett, megesett, mert lényének az isteni teremtésben kapott vonásait eltorzította. — De miben állott ez az eltorzulás? Isten a nőt a férfi oldalából hozta elő, hogy oldalára adja mint szűzi-jegyesi segítőjét. Azt akarta, hogy a nő egész lénye férjére és rajta keresztül Teremtője felé irányuljon. És lényegében odaadás, önmagáról megfelelő befogadás lett volna. Engedelmesen befogadón és szeretettel válaszolóan gondolta el Isten az asszonyt. Engedelmes odaadásában ajándékozta volna vissza az egész teremtt világot a Teremtőnek, férjén, „papi közvetítőjén” keresztül. A férje és Teremtője

íranti szeretet volt a paradicsom asszonya számára az egyetlen szerelem, mert Isten férjében önmaga látható képét állította eléje. Éva azonban a kísértésben elhagyja partnerét, Ádámot — a kigyóval áll szóba, — és ezzel elhagyja Istent is; most már a Sátánra hallgat, neki engedelmeskedik. — Bár a bűnbeesés egyszer és mindenkorra mint Ádám bukása került be az üdvösség, ill. az ember bűnének történetébe, mégis beláthatatlan jelentőségű az a tény, hogy előbb Éva bukott el, és a bukásba magával húzta Ádámot. Az előbbi is jelentős és éppúgy igaz, mint ez a második tény.

A bűnbeesés lényege nem a tiltott gyümölcs élvezetében volt; nem is abban, hogy az ember számára tilos ismeret után vágyott. A legmélyén a bűnnek inkább az önös vágy volt, hogy olyan legyen, mint az Isten. Az „olyan-lenni-mint-az-Isten” paradicsomi bukásától egyenes vonal vezet a nagy Babilon büszke szaváig: „Mint királyné trónolok, nem vagyok özvegy és nem ismerek gyászt.” (Jel 18,7) — Első pillanatra talán nem tűnik elő ezekben a szavakban a parázna-házasságtörő jelleg, inkább a dőlyfős büszkeség: Én uralkodom, sem férfinak, sem Istennek magam alá nem vetem. A nagy Babilon sem nem jegyes, sem nem feleség, sem nem anya. Ő az asszony, aki vonakodik magát odaadni, aki elzárkózik és csak magának akar élni. Eppen ez a magatartás teszi paráznává, mert ebben szegi meg ősi-asszonyi magatartását, az alázatos elfogadást és szolgáló odaadást. Elutasítja azt a „fiat mihi — legyen nekem, ahogy akarod” jegyesi magatartást, amelyben az asszonyi együttműködés az isteni elgondolással mintegy időtlen érvényűen van kimondva. A nőietlen önismertetés, amellyel a parázna Babilonban találkozunk, következménye és kihatása ennek a belső eltorzulásnak, csődnek.

Itt érintjük a teremtésben a bukás, a kapcsolattörés azon pontját, amely nemcsak az első esetben, hanem mindenegyes ember életében is döntő jelentőségű. Először is azért, mert ezzel az eseménnyel az áteredő bűn következtében valamiképpen mindenki kapcsolatba kerül; másrészt és mindenekelőtt azért, mert ezt a törést, hűtlenséget minden személyes bűn megújítja. Minden bűn „házasságtörés” mint a teremtői odaadás megtagadása, mint az ember alapvető jegyesi-befogadó alpmagatartásának csődje. Az ősi-asszonyi magatartás felbonthatóan össze van kötve az ember ősi vallásos magatartásával, az embernek Istenhez rendelt mivoltával. A szimbólumszerűséget tekintve tehát azért jelentős, sőt szükséges, hogy a bűnbeesés először az asszonyban ment végbe.

A paradicsomi bukás az összemberi helyzetre döntő jelentőségű, de különösen is az a nőre. A kísértés Évát mint az emberi természet vallási princípiumát érintette, és így ebben az ember alapvetően sebesült és romlott meg. Ha az Istennel való kapcsolatban a legérzékenyebb szerv egyszer megrészült, megromlott, a többi már szinte magától következik. Éva alakjában minden nőnek újból és újból fel kell ismernie: mit tervezett vele Isten, mire hívta meg. A nő a teremtett világ legérzékenyebb helyét jelzi; a kaput őrzi, sőt ő maga a kapu, akin keresztül az isteni vagy démoni erők beáramlanak, hogy jegyesi mivoltában kiteljesítsék, illetőleg megszenszegtelenítsék.

A Sátánnak való engedés már nem odaadás, hanem önmaga eladása; ez a hűtlenség mellett a parázna nő másik jellemzője. Odaadás csak ott lehet, ahol a partner a felajánlkozónak meg tud felelni, igényét be tudja tölteni. Isten válasza a teremtmény odaadására — élet; élet a lét minden síkián, a csíra sarjadásától addig az isteni teljességig, melyről Krisztus beszél: „Az az örök élet, hogy megismerjenek téged, egyedül igaz Istent, és akit küldtél, Jézus Krisztust” (Jn 17,3). — A Sátán nem tud életet fakasztani. Az elbukottat hatalommal és élvezettel próbálja elkábítani, hogy végül aztán szégyene pusztaságában magára hagyja a pusztulásban. A hűtlenül elpártoló azonban, mielőtt végleges eltaszítás lesz a sorsa, még csábítója kezére is játszik. Ez megfelel természetének, hiszen arra volt rendelve, hogy férje és ura segítőtje legyen. Ez a segítség Ádám számára élet volt. — A parázna nő is segítség, de a Sátán segítőtje: pusztulás, terméketlenség, minden szentnek megrontása, — Istentől elszakadás és halál a műve. A gonosz szolgálatában mutatkozik meg a parázna nő sátáni arca, megdöbbenően üres és csillogó maszkja: „Az asszony bíborba és skarlátba volt öltözve, arannyal, drágakövel és gyöngyökkel ékesítve...” (Jel 17,4). Az először félrevezetett maga is félrevezetővé, csábítóvá lesz; már az első asszony szeméből is ez néz ránk, amikor az oltárt Ádámnak nyújtja. Ez a csábító áll előttünk a nagy Babilon alakjában, akinek királyok és országok esnek áldozatul; vele találkozunk — sokszor erősen áttételes formában — a politikai, társadalmi, sőt mindennapi élet ezer területén. Mert ez a csábító, parázna asszony nem csupán valami időtlen kép, hanem jel, amely itt és most is él és munkálkodik. Az első asszony azzal, ami kezébe adatott, a romlás és rontás mellett döntött. Éva a teremtett világot belekészítette a hűtlenségbe, az Istennel való házasságtörésbe. Így érthető, hogy Isten menyegzője az emberiséggel nem egyetlen újjongó ünnepben valósul meg, hanem vér- és könnyáztatva esemény lesz, amelynek döntő fordulójában a kereszt áll, az új Évának, az Ecclesia-nak „jegyesi ágya”. Az üdvösségtörténet már nem csupán a menyasszony hazavezetése, hanem a hűtlen, parázna és házasságtörő visszavétele a ház

kapcsolatba. Mindez az isteni Jegyes változatlan hűségének megdöbbenő voltáról tanúskodik, aki vállalja a testbe jövetelt és a keresztet nemcsak azért, hogy jegyest szerezzen magának, hanem hogy a hűtlenül elpártolót szerezze vissza.

Az üdvösségtörténetek ez a jellege inkább csak később, a próféták korában jelentkeznek. Bár már a Pentateuchusban is van néhány hely, ahol Isten megtiltja népének a bálványimádást, mert azzal házasságot tör. „Így szól az Úr Mózeshez: Íme most megtérsz atyáidhoz. Ez a nép ellenben elindul és hűtlenül összeadja magát annak az országnak idegen isteneivel, ahova most bevonul. Elhagy és megszegi a szövetséget, amelyet kötöttem vele.” (MTörv 31,16) Ha a bálványok tisztelete házasságtörés, akkor az ezáltal megszegett szövetség is a házassági kapcsolat megsértése.

A próféták ajka által még erőteljesebben szólítgatja az isteni Völegény hűtlen asszonyát. Példaképpen álljon itt Ozeás próféta, aki egyedülálló módon nemcsak szavával, hanem egész életével is ennek az igehirdetésnek szolgálatában állott. Isten azt kívánja tőle, hogy házasságtörő asszonyt vegyen el. A próféta ebben a házasságban Isten házasságát ábrázolja választottjé népeivel, amely hűtlen, akárcsak a próféta felesége, aki „...ment szeretői után, rólam pedig megfélekedett! — mondja az „Úr” (Oz 2,15). — Isten azonban hűtlen jegyesét szinte felfoghatatlan, megbotránkoztatással hívogattja vissza a házassági közösségbe: „...majd magamhoz édesgetem, kiviszem a pusztába és szívéré beszélek. Visszaadom neki szőlőskertjeit, ... hogy úgy válaszoljon, mint ifjúsága napjaiban” (Oz 2,16—17). Isten azonban nem marad meg annál, hogy a próféták szavával vagy jelképes tetteivel hívogassa vissza hűtlen jegyesét. Az isteni kérő maga lép be a történelembe, hogy eljegyezze magát Mária ölében, — bár ő maga büntelen — egészen egyedülálló menyegzőn az emberi természetű bűnös testével. Isten ezzel új kezdetet indít el. Újra szüzet alkot; újra megkérdi, hogy közreműködik-e az ő művében? még egyszer üdv és romlás lehetősége adott egy asszony kezébe. Ez az asszony azonban az üdvösség mellett dönt, amikor kimondja: fiat mihi... Ezzel a „legyen”-el kezdődik az új teremtés, amelyben végbemehet Isten menyegzője az emberrel.

Természetesen a lehetőség most is megmarad, hogy valaki az odaadás „igen”-jét paráznaként ne mondja ki. Az Üdvözítő menyegzős példabeszédei világosan utalnak erre: egy darab föld, egy iga állat, egy asszony fontosabb lehet a meghívottaknak, mint az isteni hívás. Az ember okai, ürügyei, amelyekkel az égi menyegzőt visszautasítja, olyan mindennaposak, meggyőzőek, hogy alig lehet felismerni mögöttük a nagy Kerítő uszályát. És mégis, a jóllakás ennek a világnak a javaival, azok teljes kiélvezése félreérthetetlen jegyei a nagy Babilonnak.

Krisztus azonban megtalálja azokat, akik jegyesi hívására készek felelni. És ezek „boszszantó” többségben a szegények, a vámosok, a betegek és a parázna nők. Megbotránkoztató tény az igazak szemében! De Krisztus jól átalakító irgalma ismeretével ismeri őket. Aki vele találkozott, már nem bűnös és parázna többé. Hasonló teremtői irgalommal kezeli és alakítja át a házasságtörő asszonyt (Jn 8), akit a törvény őrei készek lennének megkövezni. Jézus azonban nem a vádlottat ítéli el, hanem a vádlókat. Aki bűn nélkül van, az vessé rá az első követ. „Én sem ítélek el. Menj, de többé ne vétekezzél!” Ami ezekben az eseményekben végbemegy, azt János evangéliuma a samariai asszonnyal történő csodálatos szimbolikáit beszélgetésben állítja össze. Ez az asszony is parázna: „...volt ugyan öt férjed, de akid most van, az nem férjed” (Jn 4,18). — Jézus azonban nem löki el magától. Jól tudja, hogy lelke mélyén mit nélkülöz: az élő vizet. Eddig csak a ciszternák állottak vízzel élt. Krisztus azt adja neki, amire szüksége van: az „élő vizet”; és ez a szimbólumok nyelvén — az ő igazi nőisége. Az élet ősi képe a víz. Ahol élő víz árad, az az isteni élet jele. Itt valaki paráznából jegyessé válik. Itt isteni eljegyzés megy végbe.

Jézus életműve a Pascha-jában, szenvedésében és megdicsőülésében teljesedik be. Mély jelentőségű tény, hogy itt is találunk paráznát, a Magdalai Máriát. Ő nemcsak a kereszt lábánál tart ki, nem tágit a Mester sírjától sem, amíg csak nem találkozik a Feltámadottal. — Amiről itt szó van, az sokkal több, mint egy hú tanítvány ragaszkodása. Ez a nő jelként áll az üdvösség döntő eseményénél, ahol ő mint parázna a hűtlen emberiséget képviseli, az elbukott teremtett világot, aki hűsvétkor Krisztus jegyesévé tisztul meg. „Mert — mondja szent Ágoston — nagy és egyedülálló a Völegény irgalma: hűtlen paráznára akadt rá és szűzré tette. Nehogy elfeledje megmentője irgalmasságát, az asszony nem tagadhatja, hogy parázna volt... A szív paráznasága mindenki megvolt, a testé kevesekben. Ő iött és megteremtette a szüzet. Megteremtette az egyházat mint szüzet” (Sermo 213.).

Éva, Mária, az evangéliumi parázna nők, mint húsból és vérből álló, történelmi szituációban állást foglaló nők, az üdv vagy a romlás mellett döntöttek. A saját helyzetében igazában minden asszony felelősségteljes döntésre van meghíva, hogy beteljesítse hivatása értelmét. Minden asszony valamiképpen a „Jegyes” vagy a „nagy Parázna” képviselője. Isten teremtői elgondolása a nőről vagy beteljesedik benne, vagy eltorzul; üdvösséggé vagy

romlásra lesz. A nőnek minden, mégoly rejtett vagy jelentéktelennek tűnő tevékenysége is erőt sugároz ki; erőt, mely az élet megrontására, pusztítására vezet, vagy erőt, mely segíti a világot a maga teremtett rendjének megvalósításában, a férfit pedig az Istenhez forduló magartásra ösztönzi. — Jogos aggodalommal vetődik fel az emberben a gondolat, hogy a férfi szellemi „dóm”-építményei, melyek ma a világmindenségben föltornyosulnak, mennyiben lesznek időtállóak a női hordozóerő fundamentuma nélkül. Meggyőződésünk, hogy mindekeleltől magának a nőnek kell hivatása értelmét végiggondolni. Csak akkor lesz képes a férfit a maga hivatásának alázatára ébreszteni és Istenhez visszavinni, ha a maga életét mint jegyesi-anyai szolgálatot éli meg.

„Ó Adonai, Uram, nagy és csodálatos Isten, az üdvösséget az asszony kezébe adtd . . .” — Ha most újra megkérdezzük, hogy milyen nőre érti ezt az egyház, amikor az antifónát ajkunkra adja a zsolozsmában, nem lesz nehéz a válasz. Gondol Juditra, Évára és Máriára, de talán elsősorban és legmélyebben önmagára; hiszen érzi, hogy hivatása ez: az üdvösség jele lenni, jegyesi partnere annak az Istennek, aki a teremtett világot állította magával szembe, hogy eljegyezze magának. De gondol minden nőre is, hiszen mindegyik arra van hivatva, hogy a teremtés és a történelem menyegzői értelmét kinyilvánítsa és a redabízott módon megvalósítsa. Isten jegyesi-megkérő felszólítására a teremtmény jegyesi-odaadó szavát kimondani, — ez az értelme és beteljesítése minden nő életének. Ez az az üdvösség, melyet Isten az ő kezébe adott.

Sólymos Szilveszter

AMI CSAK A NŐRE VÁR

Bibliavető és gondolkodó-hívő nő a Genézis 3,16 kapcsán szembekerül az Úr kijelentésével: „Igen megnővelem terhességéd fájdalmát, fájdalommal szüled gyermeket, mégis vágyakozol férjed után, ő pedig uralkodni fog rajtad.” — E büntetés beteljesülését éljük-e át ma is, vagy egy ókori előítélet rabjai vagyunk-e? Vajon az első bűneset megtörténtekor Isten saját teremtési szándékát — miszerint: „megteremtette Isten az embert a maga kép-mására, Isten képmására teremtette, férfivá és nővé teremtette őket” (Gen 2,27) — változtatta-e meg egy csapásra? A saját képmásának két alakja, a kezdetben egyenrangúak közül egyikük büntetése az alárendeltség? S az elkövetett bűnt a történés összetevői alapján rangsorolta volna, s az asszonyét tekintette volna súlyosabbnak? Ez emberi okoskodás. A Genézis írója éppúgy nem szakadhatott el kora szemléletétől, emberi determináltságától, mint a ma embere, akiknek relativista és dialektikus gondolkodásmódja Isten akaratát öntörvényűnek tartja, és aki az emberiség történelmét kutatva egyszerre tapasztalja Isten büntetését és kegyelmét. S van-e nagyobb kegyelem, mint a bűnbocsánat? Jézus halála óta van nekünk is erről tudomásunk. Isten akkora Úr és annyira szereti az embert, hogy eláll saját ítéletétől, ha neki úgy tetszik.

Ehhez a hithez ragaszkodva kísérlem meg nőként megtalálni helyemet a teremtett világban. Az embernek tudatossága folytán megadatott az a lehetőség, hogy humanizálja a természetet, sőt racionalizálja életmódját. A huszadik század utolsó harmadában úgy tűnik, a férfivilág is kezdi elismerni a nő szerepét e folyamatban. De nem az ő nagylelkűségének, s nem is az emancipáció élharcosainak köszönhető e változás. A teremtettségben mindig is egyenrangú volt a két nem, csak a természettől távolodó emberi világ különböző kultúráknak megfelelően a feladatok és jogok kiszabásánál patriarchálissá módosult. Az isteni rend, melyet nevezhetünk természetnek is, vagy szükségyszerűségnek, kell, hogy felboruló egyensúlyt helyreállítsa. A folyamat igen lassú és nagyon az elején tartunk, de a jövő nevében reméljük, hogy megvalósulásához kevesebb évszázad kell, mint amennyi az első lépésekig eltelt.

Mert a nő testével-lelkével közelebb áll a természethez, jobban követi az élet biológiai ritmusát, mint a férfi. Így a nő teljes felszabadulása is csak akkor következhet be, ha a társadalom fejlődése a természeti törvényekhez közelít. A természeti törvények legnagyobbjából épp a megtermékenyülésben valósul meg. A nemiség megszünteti és meghaladja önmagát és teremt újat. Amit a Biblia így fogalmaz csodálatosan: „Ezért a férfi elhagyja apját és anyját és lesznek ketten egy testté” (Gen 2,25). Ha ez a „megszüntetve meghaladás” az emberi élet minden területén érvényesülne — s ez a szeretet jegyében lehetséges is —, a nő is rendelkezhetne mindazon szabadsággal, ami ma még legtöbbször csak a férfit illeti meg. A nőre neheztől terhek akkor feladattá válnának, s a férfinak is érdekévé válna e terhek megkönnyítése. Többnyire a nő rendelkezik azokkal a kifinomult érzékszervekkel, amellyel a természeti világ megannyi apró impulzusát emberi értékévé alakíthatja. S

mi más lenne az érzelem-gazdagság, ha nem e titkos üzenetek továbbadási formája? „...egy szózat zeng feléd / Szüntelen” — mondja az Úr Ádámnak Az ember tragédiájában — „mely visszaint s emel, / Csak azt kövesd. S ha tettdús életed / Zajában elmúlt ez égi szó, / E gyöngye nő tisztább lelkülete / Az érdekek mocskától távolabb / Meghallja azt, és szíverén keresztül / Költészetté fog és dallá szűrődni.”

A férfi erejét, céltudatosságát, nagyratörését, s többi sajátját nem elvenni kell tőle, hanem megnevesíteni, hogy ne embertársán, hanem az élet veszélyei felett akarjon úrrá lenni. Nem az igazságtalanság eltéréséről van szó. A férfi-előítéletekkel igenis szembe kell szállni. De a megoldást nem a hatalmi pozíció elnyerése jelenti.

Komolyan kellene venni végre, és életmóddá tenni a jézusi szót: „Aki pedig a legnagyobb köztetek, az legyen a szolgátok” (Mt 23,11). Ma, amikor évszázadokon át biztosnak vélt értékeket, axiómákat kérdőjelezünk meg, felfedezzük a jézusban a modernet, a nekünk szót. Ő nem konvencióban, hanem szituációban gondolkodott; nem a törvény, hanem az evangélium szerint cselekedett; nem új erkölcsöt, hanem szeretetet hirdetett. Nem beszélt a nőkérdésről, hanem a bűnös asszonynak megbocsátott, a beteg asszonyokat meggyógyította, az özvegyasszony két fillérjét példaként állította az emberek elé, vagy betániai nő drága kenetét isztiszteleteként fogadta el. Vagyis nőként is követhetjük azt az utat, amit Jézus mutat. Sajátosságaink nem hátrányok, hanem eszközök az őt követésben. Ismerjük meg, vállaljuk, éljük velük.

***

Egyházhoz kötődő ember vagyok. Papgyerekként nőttem fel, férjem is lelkész lesz. Ezért izgat egzisztenciálisan is a nő helyzete az egyházban. Évszázadokon át az egyház volt a társadalom legpatriarchálisabb intézménye. Ezt a szemléletet tükrözik Pál apostol levelei, még inkább a későbbi korok teológiai és a vallási élet szokásai. S ma, amikor egyre kevésbé érдем és konvenció hívőnek lenni, nemcsak a lehetőség adott a férfiakkal egyenjogú egyházi szolgálatra, hanem feladat is. Mind ez ideig jó, ha a templomot takaríthatták a nők, vagy legjobb esetben az énekkar megfelelő szolámában foglalhattak helyet. Ma már szinte nincs olyan szolgálati terület, amelyet a nő ne láthatna el személyiségének megfelelően. Az egyházi neve gondnoknővé változott, a kántor, a pénzbeszedő, a beteglátogató is gyakran nő. Több katolikus templomban láttam ministráló lányokat, jó néhány protestáns gyülekezet presbitériumában nő is határozhat az egyházközség ügyeiben, elterjedően a női lelkesedés, az egyházi világyűléseken is hallani női szót. Valahol itt kezdődik az egyenjogúság.

De ezek még csak jelek és statisztika. A nőnek nem az a küldetése, hogy az üres lyukakat betöltse, hanem hogy új színt, új lendületet adjon az egyházi életnek és szolgáltnak. Ki érti a jobban a gyermekek nyelvét? Ki tudja számukra legerőteljebben megfogalmazni Isten üzenetét, ha nem a nő? Ki tudna mélyebb szeretet-közösséget kialakítani a gyülekezetben? Ki tudná otthonná varázsolni a templomot, az imaházat, a gyülekezeti termet? (Sőt, egyházunkban szolgáló női lelkeszek tapasztalata: a gyülekezet reakcióit igehirdetésükre gyorsabban észlelik, mint férfi kollégáik, s azonnal képesek azokra hangolódni.)

***

A nő küldetése a jövőnek szól. Önmegvalósításának fő területe még ma is a család. Ez a kis közösség, amelyben a legmélyebb emberi kapcsolatok alakulhatnak ki, ahol az igazán demokratikus rend valósulhat meg. A nő talentumainak nagy részét a családban kamatoztatja. Gyermekei benne és rajta keresztül ismerkednek először a világgal. S nem mindegy milyen fogódzók mentén teszik meg első lépéseiket. Isten hívó szavára a gyermeknek magának kell majd válaszolnia, ezért sem mellékes mit és hogyan képviselünk.

A keresztyén családban evidencia és nem erény a szolgáló szeretet és a bocsánat. A jézusi élet kemény, de nem lehetetlen. Gyakorlása, a nagy erőpróbák valóságos színtere a családon kívüli világ. A felkészítés óriási felelőssége az anyáé. Hogy a felkészítés ne legyen álszent és hamis, a nő sem zárkózhat az otthon falai közé. Világi vagy akár egyházi hivatást választva kell biztosítani a nyitottságot. Energiái azonban végesek. Küldetésének betöltéséhez nem nélkülözheti a férfit, aki erősebb, akinek teherbírása nagyobb, akinek a változó világban magának is változnia kell. S nem nélkülözheti a nő a társadalom, azon belül az egyház segítségét sem, amely még nagyobb áldozatvállalással, az eddiginél még több lehetőséggel és szolgálattal kell, hogy segítségére siessen. Így felelősek ők is a jövőért.

Talentumaim számbavételével ilyen gondolatokkal indulok létem megvalósítására azzal a reménnyel, hogy az Úr egykor hozzám is így szóljon: „Jól van, jó és hű szolgám, a kevésben hű voltál, sokat bízik rád ezután, menj be urad ünnepi lakomájára!” (Mt 25,21)

Muntag Ildikó

NŐK AZ ŐSEGYHÁZBAN

Jézus korában a patriarkális zsidó hagyományok, törvények és szokások határozták meg a nők helyzetét. A zsidó férfi naponta hálát adott Istennek, hogy nem született hitetlennek, rabszolgának és nőnek. A zsidó rabbi illetlennek tartotta, hogy egyáltalán szóba álljon egy nővel. Nők nem lehettek a törvény előtt tanúságtevők, gyakorlatilag vallásos oktatásban nem részesülhettek és csak a jeruzsálemi Templom külső udvarában foglalhattak helyet.

Jézus magatartása a nőekkel szemben forradalmian új: „tanítása és viselkedése a nők iránt gyökeres újítást jelentett kora zsidó környezetében. Ez pedig a nők férfiakkal egyenlő méltóságának elismerésében áll” — írja Jean-Marie Aubert (*La femme. Antiféminisme et christianisme*, Paris, 1975. 21.). Jézus közvetlenséggel, tiszteletteljes szeretettel viselkedik a nők iránt nemcsak azért, mert a társadalom peremére szorultak, hanem azért is, hogy helyre állítsa a „teremtés eredeti rendjét”, hiszen a férfiban és nőben együtt valósul meg az istenképmás (vö. Ter 1,27).

A nők ősegyházi szerepének értelmezései

A nők ősegyházi szerepét az újszövetségi Szentírásból ismerhetjük meg leginkább. A szentírási kijelentések értelmezésében azonban nagy eltérések vannak. Vannak olyan magyarázók, akik már a kezdettől fogva be akarják bizonyítani a nők teljes egyenjogúságát, — mások ellenkezőleg: a „férfi vezető szerepét” próbálják igazolni. Az egezeták az alábbi értelmezések szerint csoportosíthatók E. Schüssler Fiorenza tanulmánya szerint (*Die Rolle der Frau in der urchristlichen Bewegung*, Concilium 1976/1. 3—9):

1. — A betűszerinti értelmezés azt vallja, hogy a Biblia szövegeiben a nők a férfiak alá vannak rendelve és ez az alárendeltség isteni kinyilatkoztatáson alapul, azért minden áron ragaszkodnunk kell hozzá az „egyenjogúsítás mai eretnekségével szemben” is.

2. — Más szerzők — így például A. Feuillet (*La dignité et le rôle de la femme*; *New-Test. Stud.* 21/1975/175—191), Ph. Tribble (*Depatriarchalisation in Biblical Interpretation*, *Jour. Am. Acad. Real* 41/1973/30—48) — szerint az ökereszténység először hirdette a nő emancipációját és felszabadítását. Szerintük Szent Pál a nők teljes egyenjogúságát vallotta (vö. Gal 3,28), ám később a Korintusban kialakult visszás helyzet miatt belátja és a hagyomány tisztelete is megkívánja, hogy a nők vállalják azt a szerepet, amit koruk kultúrája kíván meg tőlük. Ezeket valló egezeták hiányolják a történeti szemléletet azoknál a hittudósoknál, akik a később kialakult egyházi struktúrákat vetítik vissza az Újszövetségbe és az ősegyházzal alkotott képükbe.

3. — E két szélsőséges értelmezés között vannak a „közvetítő megoldások”. Az első felfogás különbséget tesz a hagyomány két ága között: — egyik a nők egyenjogúságát, másik a nők alárendeltségét adta át. Az „alárendeltség” felfogást nem fogadják el hitelesnek. Indokuk, hogy ebben a kérdésben nem irányadó sem az Efezusiaknak írt levél, sem a Kolosszeieknek írt levél, sem pedig a pasztorális levelek, — az első korintusi levél egyes részeit pedig (11,2—16; és 11,33b—36) későbbi, célzatos betoldásoknak tartják: „Ezek a versek nem eredetiek, hanem közbeiktatottak” — írja J.-M. Aubert (i. m. 41.). Az egyenjogúságot közvetítő hagyomány megértési kulcsa: a „történeti fejlődés” megértése. Minden nagy mozgalomban a „kezdeti lendületet” követi a későbbi „intézményessé merevedés”. Továbbá a környezet „patriarkális” világfelfogása és berendezkedése behatolt az egyházba is. Az egyház akkori vezetőinek rendelkezései és határozatai azonban nem örök érvényű isteni parancsok, nem is a természetjogban gyökerező megváltoztathatatlan normák, hanem „történetileg feltételezettek” és ezért nem kötelező jellegűek a jelenkor kérdéseiben.

Az Újszövetség szerzői a bőségesen rendelkezésükre álló szóbeli és írásbeli hagyományból teológiai álláspontjuknak és célkitűzésüknek megfelelően válogatnak, és — feltételezhetően — a nők helyzetéről szóló anyagnak is csak csekély töredékét adják tovább. Többször észrevehetjük a nők jelentőségét csökkenteni akaró szándékukat is. Ilyen például Szent Márk megjegyzése, hogy a Jézus sírját üresen találó asszonyok „elfutottak, mert félelem és szorongás vett rajtuk erőt” (16,8). Lukács evangélista szerint az üres sírról, anyagi jelenésről beszélő asszonyok beszámolóját az apostolok „üres fecsegésnek tartották és nem hitték nekik” (24,11). Pál apostol a feltámadás első tanúi között meg sem említi az asszonyokat (vö. 1Kor 15,5kk). Mindez az egyoldalúság azonban mit sem változtat a feljegyzett tényeken és azon, hogy a feltámadt Jézus „először Mária Magdolnának jelent meg, akiből a hét ördögöt kiűzte” (Mk 16,9).

Nők, mint apostolok

Mindenekelőtt szembetűnő, hogy sem maga Jézus, sem halála után az „apostoli kollégium” nem hívott meg női tagjai közé apostolnak. Szent Péter szempontjai: — Mátyás apostollá választása előtt —, ezek voltak: „*akik mindig velünk tartottak (...), velünk együtt tanuskodjék feltámadásáról*” (ApCsel 1,21k) — ám ezek a szavak nőkre is ráillettek volna. Később az Apostolok Cselekedetei Barnabást és Pált is „apostoloknak” nevez (14,14), pedig nem tartoztak a „tizenkettő” kollégiumába. Ilyen tágabb értelemben véve mondják az egyes szerzők, hogy „*voltak női apostolok*” is. M.-J. Lagrange neves egzegéta szerint Andronikus és Junia éppúgy, mint Aquilla és Priszka „missziós házaspárok” voltak. — Nincs semmi okunk arra, hogy a Junia nevet a Juniasz férfinév megrövidített alakjának tekintsük, különben is ez a név megszokott női név volt akkor. Andronikusszal együtt az Apostol „rokonai és fogolytársai” — előbb lettek keresztényé, mint ő, és „episzémoi en toisz apostoloisz” — röviden így fordítható: „*kiváló apostolok*” (Róm 16,7k). (vö. Lagrange: *Epître aux Romains*, Paris, 1916. 366.)

Jézus tanítványai között több nő szerepel, akik nyilván az ősegyházban is tovább működtek. Ismerjük a magdalai Máriát, — Máriát, Kleofás feleségét (Jn 19,25), — Máriát, Jakab és József édesanyját (Mt 27,56), — Máriát, Jakab anyját és Szalomét (Mk 16,1; Mk 15,40; vö. 15,47); Lázár nővéreit, Mártát és Máriát, Johannát, Heródes intézőjének, Kuzának a feleségét, és Zsuzsannát (Lk 8,3). Az Apostolok Cselekedetei kiemelik a jótékonykodásáról közismert *Tabitát* (Dorkaszt), aki „*tanítvány*” volt Joppében. Péter apostol támasztotta fel a halálból (vö. ApCsel 36—43.).

Az egyházatyák is „apostolnak” mondják Jézus női tanítványait és üzenetének közvetítőit. Az asszonyról, — akivel Jézus Jakab kútjánál elbeszélgetett — (vö. Jn 4,1—42) ezt írja *Origenész*: „*Krisztus az asszonyt apostol gyanánt küldi el a város lakóihoz, miközben szavaival szívét lángra gyújtja*” (Johannes evangelium 13,28; PG 14,448B). A szentatyák „apostoloknak” nevezik azokat az asszonyokat is, akik húsvét hajnalán hírül vitték a „tizenegyek” Jézus feltámadását. *Hippolütosz* szerint: „*Isten apostolai lesznek a nők*” (Énekek énekéhez írt kommentárja, 3,1—4). *Szent Ágoston* így fogalmaz: „*A Szentlélek Magdolnát az apostolok apostolnőjévé tette*” (Sermo, 132,1).

A nők, mint próféták

Péter apostol a pünkösdi eseményt Joel próféta jóvendölésével szemlélteti: „*Az utolsó napokban — mondja az Úr — kiárasztom lelkemet minden emberre. Fiaitok és lányaitok jóvendölni fognak, az ifjak látomásokat látnak, az öregek álmokat álmodnak. Még szolgálóimra és szolgálóimra is kiárasztom lelkemet ezekben a napokban, hogy prófétáljanak*” (ApCsel 2,16—18; vö. Joel 3,1—2) Joel próféta látomása az egyház megindulásakor beteljesedik; a megváltás új szövetségében mindenkire rászállt a Szentlélek és a nők sem maradtak háttérben.

Szent Pál apostoltól értesülünk, hogy a férfi és a nő egyaránt „*imádkozik vagy prófétál*” (vö. 1Kor 11,4—5). Nem személyes magánimádságról van szó, hanem az istentiszteleti gyülekezeten való imádkozás és prófétálás ajándékáról. A nők tehát „*szolgálatoz teljesítettek a szószéken is, az oltárnál is*”, Pál a kor szokásának megfelelően csupán a „*fátyol viselését*” kívánja meg tőlük, — illetve „*hosszú haj viselését*” (vö. 1Kor 11,16), véleményem egyébként ez: „*A Lélek ajándékait mindenki azért kapja, hogy használjon vele (...)* Mindezt azonban egy és ugyanaz a Lélek műveli, tetszése szerint osztva kinek-kinek” (1Kor 12,7—11.), „*Ez mind épületekre szolgáljon*” (1Kor 14,26).

A korintusi első levelet tovább olvasva ezt találjuk: „*Mint a szentek minden közösségében, az asszonyok hallgassanak összejöveteleiteken.* Nincs megengedve, hogy beszéljenek, nekik engedelmeskedniök kell, — *ahogy a törvény is mondja* (14,34). — A korintusi levélnek ezt a kijelentését az egész levél összefüggésében kell értelmeznünk, tehát egybehangzóan azzal a mondásával is, amivel megengedi a nők prófétálását (11,5). — Szent Pál tizenkétféleképpen idézi az Ószövetséget, de sohasem így, mint itt: „*ahogy a törvény is mondja*”. Ez tehát az a kritikus rész, amely megszakítja a szövegösszefüggést. Egzegtikai magyarázatra szorul továbbá az a tény, hogy az idézett 14,34k versek miért kerültek a 14,40. vers után a legfontosabb kéziratokban, a legrégebb fordításokban és a negyedik századból való „*Ambróziaster-komentárban*”. Ezeknek az eltéréseknek a megállapítása után „*az egzegézis egyre inkább eljut annak feltételezésére, hogy a 14,34k versek nem Páltól származnak, hanem későbbi betoldások a szövegbe*” írja Karl Hermann Schelke (*Der Geist und die Braut*, Düsseldorf, 1977. 166; vö. G. Fitzer, „*Das Weib schweige in der Gemeinde*”. Über den unpaulinischen Charakter der mulier-taceat-Verse in Korinther 14, München, 1963; és J.-M. Aubert, i. m. 41.).

Ismert jelenet, hogy Pál egyik jeruzsálemi útja alkalmával a tengeremléki Cezáreában „Fülöp evangélista és diakonos” házában szállt meg, akinek „volt négy, prófétáló tehetséggel megáldott hajdonánya” (ApCsel 21,9). De más keresztény egyházközségekben is voltak prófétánők. A Jelenések könyvéből arról is értesülünk, hogy a kisázsiai Tiatírában nagy hatása volt egy „Jezabel” nevű prófétanőnek (vö. Jel 2,20kk).

Nő-diakonos és előjáró az ősegyházban

Szent Pál a Rómaiaknak írt levél „üdvözlő listáján” nyolc jelentős nőt szerepeltet (vö. 16,1—16).

„Ajánlom nektek Főbe nővérünket, aki a kenkreai egyház szolgálatában áll — Fogadjátok szentekhez méltóan az Ūrban és támogassátok, amiben csak rászorul, mert ő is sokaknak volt támasza, nekem magamnak is” (16,1k). — Korintus kikötővárosa volt Kenkrea. Az itt élő Főbe Rómába utazik, és Pál apostol ajánló sorokat ír a római keresztény egyházközségnek. — Az eredeti görög szöveg Főbét „diakonosz”-nak és „prosztatisz”-nak nevezi. A „diakonosz” szó szolgát jelent; az ősegyház szóhasználatában a püspök mellett egyházi szolgálatot teljesítő egyéneket. A pasztorális levelek ugyanolyan adottságokat kívánnak meg a diakonoszoktól, mint az episzkoposzoktól (vö. 1Tim 3,1k; 3,9kk), vagy a presbiterektől (vö. Tit 1,5kk). Pál önmagát is, Apollóval együtt „diakonosz”-nak nevezi, „akik által hívók lettetek, ahogy nekik az Ūr megadta” (1Kor 3,5). — A nőnemű „diakonissza” kifejezés csak a 325. évi Nikeai zsinat 19. kánonjában található először. — Önmagáról és Apollóról, — akiket pár sorral előbb még „diakonosoknak” nevezett, azt is állítja Szent Pál: „Istennek vagyunk munkatársai...” (szünergoi) (1Kor 3;99). Főbe diakonosz küldetését igenlő „ajánlólevelet” kap a többi igehirdetővel együtt. Pál Főbét „prosztatisznak” is szólítja. Ez „előjárót” jelent, aki mások előtt áll azért, hogy vezesse, hogy védelmezze őket és pártfogójuk legyen. Ez a cím abban a korban csak hivatalviselőknél járt ki, írja K. H. Schelkle (Theologie des Neuen Testaments, Düsseldorf, 472. 81k).

A női diakonosok állása és hivatala idővel tovább fejlődött. Az ifjabb Plinius Traianus császárhoz írt levelében (Kr. u. 112-ben) megemlíti, hogy a kereszténység gyanúja miatt elfogatott keresztények közt volt két rabszolgánő; — kínzásokkal vallásukra vonatkozó vallomásokot csikart ki belőlük. Ezeket a kifejezéseket használja: „ex duabus ancillis, quae ministratae dicebantur” — (Plinius levelei, 96,8). A „diakonosz”-nak megfelelő latin nőnemű szóalak: „ministra” többet és mást fejez ki, mint az „ancilla” (vö. R. Freudenberger, Das Verhalten der römischen Behörden gegen die Christen im 2. Jahrhundert, München 1965. 17k).

Sokatmondó adat, hogy a 250 előtt keletkezett szír Didascalia így szemlélteti az akkori hierarchia rendet: „A püspök értetek ül Isten helyén, — a diakonos Krisztus helyén ül és Őt kell benne szeretnetek, a diakonushőt a Szentlélek jelképeként tiszteljétek. A presbiterek legyenek nektek olyanok, mint az apostolok, az özvegyeket és árvákat úgy becsüljétek, mint az oltárt” (Hrsg. H. Achelis—J. Flemming, Berlin, 1904. 9. f. 45.). A IV. századig visszanyúló hagyomány szerint a női diakonosokat a püspök kézfeltétele és imája vezette be hivatalukba (vö. Cezareai Basilius, Levelei, 134,44, Constitutiones Apostolicae, 8,19k). „Bizánc régi egyházában a diakonushőt (...) kézfeltétellel, a Szentlélek segítségével hívásával, a stóla és a kehely átnyújtásával szentelték fel. Feladatuk volt mindenekelőtt a női lelkipásztorkodás és a szeretet-tevékenység az egyházközségben” írja a neves Szentírás kutató K. H. Schelkle (Der Geist und die Braut, 161.)

Pál „munkatársai Krisztusban”

Főbe diakonos és előjáró ajánlása után Pál apostol arra kéri a római híveket: „Köszöntsétek Priszkát és Aquilát, munkatársaimat, Krisztus Jézusban. Ők életüket kockáztatták értem. Ezért nem csupán én vagyok nekik hálás, hanem a pogányságból megtért minden egyházközség. Köszöntsétek a házukban összejövő közösséget” (16,3—5). Ez a Priszka férjével, Aquilával együtt — Pál, Barnabás, Timoteusz és Apolló mellett —, a pogány misszió vezéralakja volt. Priszkát hat alkalom közül négyszer a férje neve előtt említi a Szentírás, és ezzel azt tanúsítja, hogy vezető szerepe volt. Aquila és Priszka látortekésítő mesterek Rómában, — egyébként pontuszi származású zsidó házaspár voltak. — Mikor Klaudiusz császár rendeletileg száműzte a zsidókat Rómából, Korintusba költöztek, ott is folytatták mesterségüket. Pál apostol korintusi működése idején „hosszújuk költözött, mivel ugyanazt a mesterséget űzte, náluk maradt és velük dolgozott” (ApCsel 18,3). Amikor Korintusból Jeruzsálembe ment, Aquila és Priszka elkísérte őt Efezusig. A házaspár itt letelepedett meg tartották többi házaikat is. Ezek missziós központtá és gyülekezeti helyekké lettek.

„Köszöntések Máriaát, aki sokat fárad értetek” (16,7) — írja tovább az Apostol. Triféna és Trifóza szintén „az Urért fáradnak” (16,12). Üdvözlí „a szeretett Perziszt, aki sokat fáradozott az Urért” (16,12). Az „Urért való fáradozás” a Szentírás nyelvén gyakorlatilag a misztikus munkát jelenti (vö. Jn 4,38; ApCsel 20,35; 1Kor 16,16), de kifejezi az egyházközösségekben végzett rendszeres munkát is (vö. 1Tesz 5,12).

Az egyházközösségek belüli egység és egyetértés megteremtésében és kibontakozásában is nagy szerepük volt a nőknek. A korintusi hívek pártokra szakadásáról egy *Kloé* nevű asszony értesíti Szent Pált. Kloének bizonyára szívügye volt a „keresztények egysége” — az Apostol pedig súlyos figyelmeztetést küld az egységre és békességre (vö. 1Kor 1—3. fejj.). — A Filippieknek írt levélben olvassuk: „Evdódiát és Szintihét nagyon kérem, értsenek egyet az Urban. Téged is kérlek, igaz munkatársam, légy segítségükre azoknak, akik velem együtt fáradoztak az evangélium hirdetésében Kelemennel és a többi munkatársammal együtt, akiknek neve föl van jegyezve az élet könyvében” (4,2k). „Azoknak, akik” kifejezést az eredeti szöveg nőnemben mondja (Autaisz, haitinesz...). — Szent Pál tehát a nőket munkatársainak nevezi éppen úgy, mint a férfiakat, mert csak az egymás kölcsönös, kiegészítő támogatása viheti előre az egyház apostoli munkáját.

A „nővéreink”

A zsidók közös, nagy családnak tudták és érezték magukat, ezért egymást testvérnek (fivérnek) szólították. A „nővér” kifejezés ritkán fordul elő az Ószövetségben (így pl.: Jer 22,18; Én 4,9). Jézus azonban már megkülönböztetést tesz: „Ezek az én anyám és rokonaim! Aki az Isten akaratát teljesíti, az az én fivérem és nővérem és anyám!” (Mk 3,34). — A nyomorék, görbe asszonyt (vö. Lk 13,16), — akit „tizennyolc éven át megkötözve tartott a Sátán” — Jézus „Ábrahám leányának” nevezi. Pedig akkoriban csak a férfiak dicsekedtek azzal, hogy ők „Ábrahám fiai” (vö. Jn 8,39), az „Ábrahám leánya” kifejezés jelképesen Izrael népére utal, mint a „Sion leánya” (vö. Szof 3,14; Zak 2,14; Iz 62,11; Siral 1,6) képe. Ezért megdöbbenő nekik, hogy Jézus nővéreiként emeli magamellé a nőket; Ő az első férfi, aki áttöri az antik világ férfiközpontúságát.

Az apostolok ezt a *Jézusi lelkületet és magatartást* viszik tovább. Az asszonyokkal, és Máriaival, Jézus Anyjával egy közösségben imádkoznak a Szentlélek eljövetele előtt (vö. ApCsel 1,14). A Szent István megkövezése utáni keresztényüldözésnek voltak *női vértanúi* is, hiszen Saul „elhurcolta a férfiakat és nőket és börtönbe vetette őket” (ApCsel 8,3). Ezek közül többeket kivégeztek — és Pál apostol maga bevallja Agrippa király előtt: „Szavazatommal hozzájárultam a halálos ítéletükhöz” (ApCsel 26,10).

Az öskeresztény asszonyok *nővéreként gondoskodtak* az apostolok ellátásáról. Pál apostol a Korintusiaknak írt első levelében apostoli önzetlenségét bizonyítva ezt írja: „Nincs jogunk az evéshez, iváshoz? Nincs jogunk, ahhoz hogy asszony nőtörtvénnyel vigyünk magunkkal, mint a többi apostol, és az Úr testvérei és Kéfás is teszi?...” (9,4k). Istentől kapott karizmája erejében Szent Pál nőtlenül élt, (vö. 1Kor 7,7); saját keze munkájával kereste meg a megélhetéshez szükséges anyagiakat (vö. 1Kor 9,12.18; ApCsel 20,34).

Szent Pál még több női hívőt is „nővéreinek” szólít: Főbét (Róm 16,1k), Appiát (Filem 2), aki talán Filemon felesége volt. Timoteust kéri: tisztelje az idős nőt, mint anyját, a fiatalot, mint hűgát „egészen tiszta érülettel” (1Tim 5,2). Rufusznak anyjáról írja: „nekem is anyám!” (Róm 16,13). — Vegyes házasságokkal felmerülő válási problémára ez a válasza: „Ha a nem hívő fél elválik, hadd váljék el! Ilyen esetben a testvér vagy nővér (— tehát a keresztény fél —) nincs lekötve, hiszen Isten békességre hívott minket” (1Kor 7,15).

Az özvegyek szolgálata

A magukra maradt özvegyekről már kezdettől gondoskodik az egyház. Éppen az özvegyeknek juttatott alalmazna elosztásával kapcsolatban felmerült problémák rendezésére választják ki és avatják fel Jeruzsálemben az első diakónusokat (vö. ApCsel 6,1kk). Tabita, a joppei tanítvány bőven adakozott a szegényeknek és ruházta az özvegyeket (vö. ApCsel 9,36—41). Szent Jakab apostol levelében az igazi vallásosság gyakorlatai közt sorolja fel az özvegyek és árvák támogatását (vö. Jak 1,27).

Az özvegyek nemcsak haszonélvezői az egyház adományainak, hanem maguk is vállalnak *szociális-karitatív szolgálatakat* az egyházközösségekben. Az özvegyi állapothoz az első Timóteus-levél megkívánja: hogy hatvan éven felüli és magányos nők legyenek (vö. 1Tim 5,4; 1Tim 5,9). Feladatuk az volt, hogy *imádkozzanak az egyházért* (1Tim 5,5), és hogy *szeretetszolgálatakat végezzenek* (vö. 1Tim 5,10). A fiatalabb özvegyeknek azt tanácsolja az Apostol, „menjenek csak férjhez, adjanak gyermekeknek életet, viseljék gondját családjuknak” (1Tim

5,14). A Titusznak írt levél az özvegyeket komoly magaviseletre inti, a rágalmazástól és borivástól való tartózkodásra, és kéri őket a fiatal asszonyok tanítására-nevelésére (vö. Tit. 3—5.). Az özvegyek feladatáról, hivatásáról megemlékeznek a későbbi egyházi dokumentumok is — így a III. század második feléből származó Constitutio Apostolica, és a Testamentum Domini Nostri Iesu Christi (1,40) az V. századból: „Egy özvegy a diakonusokkal együtt látogassa meg vasárnaponként a beteget”. Az özvegyek áldozatos munkáját az egyház nagyra becsülte. Már ekkor elkezdődött az egyházban a betegekről való gondoskodás, amit később a betegápoló szerzetes nővérek folytattak. Még ma is „nővérnek” szólítjuk a betegápoló nőt, — bár ez talán sokaknak csak formaságnak tűnik —, mert nem ismerik a szóhasználat keresztény eredetét.

Az asszonyok otthoni formáló szerepe

Az első századokban a keresztényeknek nem voltak templomaik. A jeruzsálemi hívek eleinte még el-eljártak a jeruzsálemi zsidó templomba imádkozni, de „a kenyeret házaknál törték meg” szöveggel és tiszta szívvel vették magukhoz az ételt” (ApCsel 2,46). Egyik ilyen gyülekezeti hely volt Máriaanak, a Márknak nevezett János anyjának a háza, „ahol sokan együtt voltak és imádkoztak” (ApCsel 12,12). Tehát a keresztény istentiszteleteket az egyes hívek otthonaiban tartották, ott részesültek az eukarisztikus lakomában („kenyértörés!”). Ezt a módszert követték a pogányokból alakult egyházközösségek is. Az egyes családi otthonba összegyülekező hívek számára a család asszonya tette meghitté és bensőségesé az összejöveteleket. Így terjedt valóban „kovász módjára” az evangélium.

Pál apostol társaival második apostoli útján *Filippiben* alapított ilyen „házi közösséget”, *Lidia asszony házában*. Lidia istenfélő — pogányságból zsidó hitre tért — gazdag bíbor-kereskedő volt. Egyik szombati napon találkozott Szent Pállal a folyómenti imádkozóhelyen — néhány asszony társaságában. „Megnyitotta szívét az Úr, hogy hallgasson Pál szavaira. — Egész háza népével megkeresztelkedett, aztán meghívott minket: „Ha nézetetek szerit hűséges vagyok az Úrhoz, térjete be házamba és maradjatok nálam”. És erővel rá is vett minket” — írja Lukács evangélista (ApCsel 16,14 k). Amikor később Pál és társa, Szilas kiszabadult a börtönből, „Lidiához tértek be, viszontlátva megvigasztalták a testvéreket és útra keltek” (ApCsel 16,40).

Az asszonyoknak *irányító és összetartó szerepük* volt ezekben a házi közösségekben. Ezért találjuk Szent Pál leveleiben az üdvözölt személy neve után többször ezt a kifejezést: „és a házában összegyűlt közösségnek”... Említettük már Aquilát és Prizkát, akiknek Rómában, Korintusban és Efezusban is volt házuk. Efezusban ők vállalták az ott működő — egyébként ékecszló és a Szentírásban járatos — Apollónak „továbbképzését” (vö. ApCsel 18,26). A Kolosszeieknek írt levelében Pál üdvözli a laodiceai *Nimfát* „a házában összegyűlt közösséggel együtt (Kol 4,15). Hasonló gyülekezőhely volt Filemon és felesége Appia házában (vö. Filem 1—2). A Rómaiaknak írt levél üdvözöl listája végén az Apostol nemcsak név szerint üdvözli az ismerős személyeket, hanem hozzáfűzi: „... és a náluk lévő testvéreket... és az összes szenteket náluk” (Róm 16,14.15.).

„Nincs többé (...) férfi vagy nő”... (Gal, 3,28)

A hit közösségében, a keresztység szentségében „Krisztus öltöttétek magatokra. Nincs többé zsidó vagy görög, szolga vagy szabad, férfi vagy nő, mert mindnyájan egyé lettetek Krisztus Jézusban” (Gal 3,27k). — A zsidók és görögök között fennálló vallási-faji különbözőség, a szabadok és szolgák közti társadalmi ellentét, — a férfi és nő nemi különbözősége a Jézus Krisztusban elnyert üdvösségben elveszíti megkülönböztető jellegét. A „poláris ellentét” a férfi és a nő között — akik ketten együtt alkotják Isten képmását — (vö. Ter 1,27), — nem szűnik meg, hanem Jézus — mint egymást kiegészítő és egymást Isten felé vonzó feladatot jelöli meg Isten gyermekeinek együttlétét új teremtésében. A férfit és a nőt ezentúl a megváltottság, a kegyelem, a keresztységben elnyert és az életben kibontakozó istengyermeki élet testvéri kapcsolata is összefűzi. Egenlő értékük kölcsönös tudatában és egymás megbecsülésében kell megtalálniuk sajátos hivatásukat — a házasságban vagy azon kívül —, de mindenképp felett Istennek, Krisztusnak nyújtott, és az egyháznak, a konkrét embernek tett *szolgálatban*. Mind az Istennek szentelt szüzesség, mind a szentségi házasság *nagyrabecsülése és értékelése* nagyban elősegíti, hogy a keresztény nő fokozottabban rátaláljon hivatására.

A nők ősegyházi szerepe meggyőz bennünket arról, hogy bár munkájuk, tevékenységük, áldozataik és imáik nem voltak olyan látványosak, mint a férfiaké, — de legalább annyira fontosak voltak ahhoz, hogy *Krisztus induló egyháza elterjedjen, fennmaradjon és kibontakozzon*.

kozzék. Hozzájárulnak ahhoz, hogy „kialakuljon bennünk Krisztus” (vö. Gal 4,19) és meg-
érezzük, megértjük: a mennyei Jeruzsálem a mi anyánk (vö. Gal 4,26), egyúttal a Bárány
„felékesített menyasszonya” (Jel 21,2), a Napba öltözött asszony, lába alatt a hold, fején
tizenkét csillogó korona” (vö. Jel 12,1), „teste és teljessége annak, aki mindenben mindent
teljessé tesz” (Ef 1,23).

Kiss László

EGYHÁZ ÉS NŐISÉG

Amiről írni — helyesebben, amihez hozzászólni — szeretnék, az nem a nő problematikája
az egyházban, hanem maga „a női”, mint tulajdonság, mint jellemző, mint „a férfiúi”-nak
— nem okvetlenül az ellentéte, hanem — a párja. Felmerült bennem ez a téma, ez a cím
is: A nő szerepe az egyházban; elvettem. Mi az, hogy „szerepe”? Mintha az egyház
afféle előírás-regiszter lenne, jól, aránylag pontosan mozgó, összeműködő alkatrész-tömeg,
mely kiad egy szerkezetet, benne női megbízásokat. Az egyház nem előírás-regiszter, hanem
konkrét *misztérium*. A nőknek éppen úgy, mint férfiaknak nem szerepük van benne, hanem
részesevésük, ebből származóan föladatuk; nem megbízottak, hanem tagok, ők az egyház.
Föladatuk Krisztus titokzatos testének meghirdetéséből, föntartásából, átéléséből áll. Ezt a
föladatot az egyház sok nő tagja bámulatos módon teljesíti.

Azután megérintett a manapság divatos nő-felszabadítási program is, de csak egy pilla-
natra, mert — őszintén szólva — természetlenek, biztatgatónak, sikerületlennek érzem
inkább, mint valóságosnak. A tény az, hogy egyházi magatartásunk fölényesen elférfiaso-
dott, ennek következtében ridegebb lett, tehát sokszor igazságtalan a nemek tulajdonságai-
ról; a női-vel szemben viszont félszeg, darabos vagy túlságosan visszafogott, történelmileg gyanakvó és
föladatlan, s most a nő-fölszabadítási program szellőztetésével próbál „ki egyenlíteni.” Ez
így nyilvánvalóan méltatlan.

Ott, ahol igazán él a szeretet, szó sem lehet a nők, a női alá-utasításáról, még a meg-
különböztetéséről is nehezen, noha van és kell szükséges megkülönböztetés. Ott, ahol állig
állnak a munkában, sem kedv, sem idő, sem szükség nincs a nemek közti akkurátus
különbségtételre, mert a felelősség szétszórja a közhelyes ítéleteket a nemek tulajdonságai-
ról; kérdezem, kell-e bizonyítani, hogy — jelenleg! — igen kevés nő lenne alkalmas arra,
hogy II. János Pál pápa helyét és föladatát jól betöltse? Gondja-e a kalkuttai Teréz anyá-
nak és nővéreinek a nő-fölszabadítása az egyházban? Nevezhetők-e ők a gyöngébb nem
tagjainak? Hány férfi volna képes egy rákkórház elfekvő osztályán dolgozni 55 éven át
egyfolytában, mint P. L. magyar betegápoló nővér?

Minden meglévő, természetadta különbözőség ellenére is úgy tűnik föl, hogy annak az
egyháznak a titka, amely Krisztusra, a Szentre épül s az üdvösséget készíti elő, nem a
nemekben, hanem a szentségben van. A szent-ség pedig magasan nemek fölötti, mert
„Isten-közeli”, bár éppen a szentekben virágzik a legcsodálatosabban a nem-beliség minden
szépsége.

***

A továbbiakban ilyen alcím alatt is lehetne folytatni: „tisztelet a nőnek”, a „női”-nek az
egyházban. Ez ugyan éppen úgy nem vezet a nők fölszabadításához, mint a program, de
— mivel szeretet az indítéka — legalább világosságba vonja azt, ami nélkülünk, férfiak
nélkül is világít, ha el nem takarjuk érzéketlenséggel vagy nagyképűséggel. *A jelentős nők-
nek az életben tanúsított nagysága az egyházban is nagy marad, sőt nagyobbá, mert
mélyebbé lesz.*

1. Az egyház legősibb nője, nagymenyasszonya, szülőanyja, szoptatás dajkája, bölcsőringatója,
jámi tanítója, őrzője, Égi Cselédje Mária, a Szűzanya. A Világanya. Az emberiség kézen
vezetője. Halottak ölben-hordozója. Könyörgő örök Anya. Anyánk Anyja. Dolgoink elren-
dezője. Káromló nyelvünk elnémítója. Imádságra serkentőnk. Lebírhatatlan Szelídség, Isten-
fiúi titkok ismerője, haldoklók gyertyalángja, gonoszságaink csöndes-makacs figyelője,
Mianyánk.

Nemcsak oltárainkon van a helye, nemcsak hittitkainkban, nemcsak imádságainkban,
hanem a tekintetünkben, a mérlegelésünkben, hogy fölfogjuk és észrevegyük nő-követőiben,
nőtársaink, feleségünk, leányaink, nő-barátaink lényében, mozdulataiban, törekvéseiben,
életáldozatában az ő *öntelmorzsoló odaadását*.

2. Ó, mi „férfias” férfi-keresztények! Kezet a szívre. Igazán tudjuk-e, megpróbáltuk-e
legalább átélni, hogy nagy, fényes szavakon kívül — amiket akár el is hagyhatnánk — mit

jelent ez az odaadás? — Vállalkoznánk-e erre a hétköznapi ismeretlenségben el- és lefolyó életáldozatra magasztosnak hitt, oly könnyen ünneplő tevékenységeink helyett? Nincs-e egyházunk igazán fontos lelki-szellemi igazgatásának mélyén valami ultramodern kábulat, a szervezés, a tanítás, a fönntartás, a képviselőlet kábulata? Nem lappang-e valami elkendőzött, de mindig újra fölvilanó rémület bennünk a kis tettekben szétozott életek láttán? Az aprómunka kilátástalan sokasága láttán?

Kis tettek? Aki valóban odaadottja a szellemnek, az keresi a szürke szolgálatot, mert az egyensúlyát keresi, mint például Edith Stein, az elmékedést, az írást örömmel hagyva ott a krumplipucolásért, a konyhamunkáért, holott nagyon ügyetlen volt. . . Kis tettek? Igen, de a szentség igazi lépései ezek a kis tettek, evangéliumi „recept” szerint is. Szívesen szembeállítjuk Mária és Márta — különben gyakran félreértett, elsúlyozott, kedvünk szerint magyarázott — példáját, és nem gondolunk arra, hogy Jézus körül az egyszerű asszonyok valószínűsége kis csapata szorgoskodott, néma, inkább fölértő, mint értő csapata s adott neki friss lepényt is, meg figyelmet is. Igen, kis tettek. Az Istennek annyira kedves kis tettek Asszonyai, a szegények, a *ma is* szegények, mert valóban kicsinyek. Akik szeretetből maradtak kicsinyek, nem a rang, a dicsőség, a szellemi fokozat szeretetért élnek, hanem mert szeretik azokat, akiknek rangjuk, dicsőségük és szellemük van, s azokat is, akiknek nincs, a nyeltelen ezeket. Akik egész életükben főznek, takarítanak, ágyat húznak, megtisztítják szennyüktől a betegeket, sebet kötöznek, magatehetetlen testeket emelnek, hengerítenek, ölelnek át, öltöztetnek, lemosnak, táplálnak, temetnek. Férj és gyermekek nélküli Anyák. Jézus Asszonyai mindnyájunknak Anyái mert, nekünk tálnak örökösen, nekünk hozzák az ízletes ételeket, a mi poharaikba töltötenek, éppen csak ennünk, innunk kell, s ha eszünkbe jut, legföljebb kiköszönünk a konyhába. Ők meg kis hálás mosollyal biccentenek, s tálak, tányérok, poharak ezreit töltik újra.

3. Nem arról van szó, hogy mindenki ezt tegye, hanem arról, hogy tudjuk meg: a fizikai gondoskodásnak különösen kemény, elnagyolt, faragatlan keresztje van, a fizikai munka elgyötör, bármennyire gépesített is, megfeszít testet-lelket s védtelenül ki van szolgáltatva a finnyáságnak, lekicsinylésnek, nyafogó ál-igényességnek, megszólásnak, elvárásoknak. S minél gondosabb a szolgálat, annál inkább.

Ha már egyszer úgy van a keresztények között is, hogy ritka a böjt és gyakoribb a lakoma, akkor legalább becsüljük meg azokat a kidolgozott kezeket, melyek kiadják a barna csapóajtós konyhából a finom húsokat és süteményeket, kiadják halálukig, s tulajdonosaik örökre ismeretlenek maradnak előttünk. A szolgáló asszonyok megszegyenítenek minket szóltan önzetlenségükkel. Nincs letudva a tartozásunk azzal, hogy előírt ünnepen megkapják a szál virágot, a doboz csokoládét, talán kis pénzt. Ez — amikor álló nap robotolnak — lehet cinizmus is: szüneteltetjük a robotot, amíg a virág után nyúlunk s csöndesen lehajtják a stampedli Hubertuszt.

Nem elég írni rólok, nem elég fölemelni a fizetésüket; az *ő szellemükben kell élnünk*, ami a legtöbb, több annál is, hogy részt vállalunk a munkájukból. Az *ő szellemükben élni* annyit jelent, hogy tetteinkbe, gondolkodásmódunkba, magatartásunkba helyt adunk a „női” behatolásának, férfi létünkre merünk „anyaivá” válni. Vagyis megkérdőjelezzük a „férfiúi”-nak az egyeduralmát. Ne tudnánk, hogy ez a szó, „férfias”, hányszor fedőneve az önzésnek, az érdekeknek, a birtoklásváagnak? Hányszor kapjuk rajta, hogy nem más, mint hatalmi légkör, szabad nyersesség az érintkezésben, közéletben, az érzékeny fegyelem kaszánya stílusú leegyszerűsítése, a megengedett komorság, a felszínes kedvesség, a mély zárkózottság? A „női” pedig mindennek az ellenkezője; természetiek ugyan ezek a tulajdonságok is, de valamiképpen mégis a természetfölöttiig nyújtóznak: hatalmi légkör helyett a gyöngédség a sajátjuk, a szabad nyersesség helyett a figyelem, a katonai fegyelmezett-ség helyett a derűs fegyelmezett-ség, a komorság helyett a szelíd határozottság, a felszínes kedvesség helyett a gondoskodás, a zárkózottság helyett a tartózkodó nyíltság. Az átlagos férfias-sal szemben mindig több a jelentős női.

4. Különbözik nem mondunk semmi újat. Jól tudjuk, hogy a lelki elmélyültség átalakítja az ember testét-szellemét s ha a krisztusivá válás nem is forgatja ki mindig sarkaiából — olykor kiforgatja! — a lelket, a nemre jellemző tulajdonságait azért megváltoztatja természetfölötti hatásával. A férfiúi tulajdonságokat lekerekíti, megfinomítja dörzs-fölületeit, a női finomságot meg kiélesíti a lágyság rovására. A lelkiség az embert a másik nem tulajdonságaival ruhazza föl, voltaképpen egyetemes, általános emberi, nemek-közötti, részben nemek fölötti magatartáshoz segíti; *Istennek nincs neme*. Jézus Krisztus legfőbb emberi tulajdonságai nem annyira férfiúiak voltak, mint inkább emberien isteni-nembeliek.

A kegyelem átgyúrja az embert és hasonlóvá teszi *a forrásvidékek „népéhez”*. Határozott lesz és energikus, de eltávolodik a durvaságtól. Mélyen érző és gyöngéd, de korántsem érzelmeskedő. Biztos és egyenes, de nem lehengerlő és megkülönböztetés nélküli. Megértő és beleélő, de nem kényre-kedvre engedékeny. Fölfedező és figyelmes, de nem lelkendező

és óvatlan. Tapasztalatai által is megerősített, de nem bizalmatlan és gyanakvó. Vállalkozó, nem vakmerő. Elemlátó, de nem erőszakos. Okos, de értelmét nem „a nagy esze”, hanem a szeretete táplálja. Szeret, ha beszél, szeret, ha hallgat, szeret, ha komoly elmélkedések közben, és szeret vidámságok közepette. Ha férfi, van benne asszonyi. Ha nő, van benne valami férfias. Ha öreg, fiatalos. Ha fiatal, bölcs. Ha elmegy, visszavárják. Ha megérkezik, mintha mégis máshol járna. Mivel nem önmagáé. Ezért engedheti meg magának, hogy férfi létére törekedjék a gyöngédségre, hátat fordítva a zsarnokoskodásnak. S ha asszony, nyugodtan lehet szabad a férfiak között, mosolygó és elengedett, meg fogják érteni: szabadsága, jókedve és odaadása azért lehet mindenkié, mert már korábban Istené lett mindene.

5. A nő türelmesebb a férfinál, mert jobban érzi az életet, lévén, hogy a forrása. Az életről nem elképzelései vannak, hanem közvetlen tapasztalatai, s ezért valamiképpen kiábrándíthatatlan. A súlyos bűnök vagy barbár események sem verik le a lábáról, ha meg is rendítik, mert nem hiszi, hogy minden rossz, ami tisztátalan, hiszen tudja, minden, ami emberi, tisztátalan. A „női” az bennünk, ami a legérzékenyebben felel a „magasságoknak”, de az is, ami odamerészkedik a sötét dolgok közelébe is. „Női” jellemzőinkben egyszerre vagyunk a „színe és fonákja”, át-értőek, hajlékonyak, s nem a rész felé, hanem az egész felé vonzódunk „bennük”. Az egész pedig: a Jó! De a Jó nem sematikus. A Jót nem lehet mereven, előírások szerint, kiszámítva sem megérteni (befogadni), sem megközelíteni, mert határtalan. Nem itt van vagy ott, hanem mindenütt. A Mindenütt az a Jó. Nem feléje megyünk, nem kívülünk van, hanem bennünk, mégis úgy, hogy Benne vagyunk. A Jó, mivel egész, a teljes egészünket akarja, nemcsak azt, amit mi jónak hiszünk magunkban. A nő, a női ezért hallgat és odaad, nem pedig okoskodik és „átlépi” a határát. Elszánt; ha már „benne” van, mindenestül van benne. A nő, a női nem visszatekintő típus, sem az ekeszarva mellett, sem a párja mellett. Növekedése visszafoghatatlan, ha akarja ezt a növekedést, de a bukása is kegyetlenebb.

Az egyház arculata se nem női, se nem férfiúi, hanem szent. Ebben a szent arcban Isten nemek fölötti szépsége dereng föl, de a két nem sajátos, mély és tiszta, egymást erősítő, egymásba átjártszó erővonalainak rendszerében. Sosem lesz ez az arc kizárólagosan női vagy férfiúi, mivel igazi titka Krisztus föltámadott, istenemberi szívének ereje s Anyjának kozmikus gyöngédsége.

Mégis van valami nagyszerű abban, hogy nők és férfiak lehetünk, az egység építőköveiként. Hogy csak az egyik fajta lehetünk, félreismerhetetlenül, de annyit fogadhatunk be a másiktól, amennyit csak lehetséges, a konzenciális szeretet mágneses körében. A dolog azzal kezdődik, hogy kapott nemiségünk lehetőségeit markánsan átéljük, azzal folytatódik, hogy lassan elhomályosulnak bennünk nemünk jellemzői, s végül belesimulunk az imádó ember magatartásába, akinek nemisége ugyan megmarad, de letompított és átsugárzó lesz, mert örökké különböznie kell a nemtelen angyaloktól.

Vasadi Péter

MENNYEI ATYA — ANYASZENTEGYHÁZ

(Női vonások az istenképben és az anyaszentegyházban)

„Isten az embert férfinak és nőnek teremtette” (Ter 1,27). A kijelentés értelme az, hogy mindaz, ami az ember sajátja, jellemzője, elosztva található a férfiban és a nőben, és ezért ketten együtt alkotják a teljes embert. A férfi és a nő alkati különbsége a biológiai különbségben gyökerezik. A biológiai különbségek másodlagos, a lelki szférához tartozó különbségekkel járnak együtt. Gondolunk az értelmi, érzelmi, indulati különbségekre. A pszichológia jogosan és megalapozottan beszél női lélekről, érve alatta a nő sajátos jellemét. Kiegészítve azzal az igen fontos megállapítással, hogy minden ember jócskán hordoz magában a másik nem sajátosságaiból és tulajdonságaiból is. Az esetek túlnyomó többségében azonban vagy az egyik vagy a másik nemre jellemző tulajdonságok válnak meghatározóvá.¹

A NŐ SAJÁTOS LÉNYE. A női nemre jellemző sajátosságok az anyaságban gyökereznek. És akkor kezdtek kibontakozódní, amikor történelmünk kezdetén a férfiak védelmükbe vettek egyes nőket s rájuk bízta a gyermekek ápolását, az étel elkészítését, a házi tűzhely őrését, míg maguk a vadászatnak szentelték idejüket.² — Az idők folyamán a férfi és a nő különböző társadalmi szerepének következtében a sajátos férfi és női tulajdonságok egyre

határozottabb formát öltöttek. Kialakultak társadalmi elvárások, melyek megszabták a nő helyét és tevékenységi körét.

Térjünk vissza a nő lényének jellemzőihez. Ezek, mint említettük, az anyaságban gyökereznek. Következésképp a nő alapvető sajátossága az elfogadás, az elviselés, a „teher”-hordozás, az áldozatos odaadás. A nő lényé legmélyéig aktivizálódik bennük. A nő egész szívével afelé a személy felé fordul, akit anyai gondoskodásával, női odaadásával vesz körül. A nő az élet konkrétumai érdeklik meg, az élet egyedi szükségégei. Az elvont fogalmak, eszmék, a szabály, a jog kevésbé érdeklik. Jobban átérzi az egyes személyek gondját és anyai természetét szerinti igyekszik segíteni. A nő közelebb áll az élet konkrét tényeihez, mint a férfi, mivel érzéseivel közvetlenebbül reagál rájuk.³ Peter Wust szerint a férfi a lét vándora. Kereső értelme új megismerésre, az ismeretlen leigázására sarkallja. Lényéhez tartozik a logikai összefüggések érzékelése, az elvont fogalmak és eszmék vonzása, az uralom hajszolása, az erőszak. Vele szemben a nő mintegy a befogadás, a kikötő. Személyre irányultsága és érzelmi fogékonysága révén az otthon melegét nyújtja és anyai gondoskodásával veszi körül a férfit. A férfi és a nő lényének különbözősége szépen tükröződik Odüsszeusz és Penelopé alakjában.⁴

A NŐ LÉNYÉ OBJEKTIVÁLÓDIK A TÁRSADALOMBAN. A teremtő Isten azt várja az embertől, hogy kibontakoztassa természetét, valósítsa meg mindazt a nemeset, értékeset, ami lehetőségként benne szunnyad. Az ember, a férfi és a nő, alkotásaival, műveivel mintegy a világba vetíti, realizálja azt, ami lényének sajátja. Elsősorban persze közvetlen környezetében, de szélesebb körben is. Az ember világa, a társadalom, a kultúra magán viseli a férfi és a nő sajátos lényének vonásait. Torz maradna ez az emberi világ, ha akár a férfi, akár a női elem hiányozna belőle. S az is káros lenne, hogy ha a két elem nem illeszkedne harmonikusan.

Az elmondottakból következik, hogy minden kultúra rendelkezik férfi és női jegyekkel, azaz a férfi egyéniségének megfelelő jellemzőkkel és olyanokkal, melyekben a nő sajátos lényé tükröződik. Persze az egyes kulturális sajátosságokban, értékekben csak megközelítően, mint uralkodó vonás, fedezhetők fel a férfi ill. női elemek, mivel a férfi és női jegyek a különböző kulturális és társadalmi alkotásokban többnyire együtt találhatóak. Nem lenne haszontalan ilyen szemmel vizsgálni a görög ill. a római világot. Bizonyos, hogy mindkettő esetében megtalálhatók mind a férfi, mind a női elemek. Ez az egyházra is vonatkozik, hiszen az egyház sem tudja kivonni magát a világnak befolyása alól, amelyre beleágyazódik.

A FÉRFI ÉS NŐI ISTENKÉP. Istennek ugyan nincsen neme, mégsem érdektelen, hogy az istenkereső ember a transzcendens létezővel való viszonyát hogyan éli meg, milyen képekbe, fogalmakba öltözteti. Tudjuk, hogy ősi korokban anyaistennőket is tiszteltek. Nyilvánvaló, hogy a férfi-istenség esetében más jellemzők, más funkciók kerülnek középpontba, mint a női istenség esetében. A női istenkép a termékenység, az életelő megújulásának, az életadás, az anyai gondoskodás eszméjét hordozza hangsúlyozottan. Míg a férfi istenkép inkább az erő, az uralkodás, a szuverén alkotó hatalom, a fenség és méltóság képzetét hordozza.

AZ Ő- ÉS ÚJSZÖVETSÉG ISTENKÉPE. Az Ószövetség Istene is rendelkezik ezekkel az utóbb említett tulajdonságokkal. Hiszen minden és mindenki felett álló szuverén hatalom, akinek terve mindig valóra válik, akarata mindig érvényesül (vö. Iz 46,10). Mégis azt kell mondani, hogy az Ószövetség Isteneinek *női vonásai* szembeszökőek. Jahve tulajdonságai között pl. központi az életgazdagság, amely mint folyton áradó erő életet, új életet fakaszt. Jahve az élő Isten, aki szeretettel és irgalmas szívvel hajol le népéhez, hogy vigasztalja a bajba jutottat és erősítse a gyengét. Ozeás próféta Jahve és a választott nép viszonyát szerelmi kapcsolathoz hasonlítja, melyben Jahve női gyengédséggel és szeretettel közeledik népéhez (Oz 11,4). Izajás próféta szerint Jahve anyai gondoskodással és szeretettel veszi körül népét (Iz 49,15). Ezt a beállítást a zsoltaérokban is megtaláljuk (Zsolt 47,5. 78.68. 67,2). A Jahve emberszeretetét hangoztató szövegben gyakran találunk olyan kifejezéseket, melyeket a rhm szógyökből képeztek. A szó eredeti jelentése: anyásan viselkedni (reham-anyaöl), és tartalmazza mindazt, ami a könyörülettel és irgalmas szívvel van összefüggésben.⁵ Se szeri se száma az olyan szövegeknek, melyek Jahve hűségét irgalmát, megbocsájtó jóságát magasztalják. Ilyen meleg érzésekkel hajol le Isten a gyengéhez, elnyomotthoz és a bűnőshöz (Zsolt 51. és 130; Iz 45,21). Az említett és a még fel nem sorolt női tulajdonságok harmonikusan illeszkednek egymás mellé abban az istenképben, amit a zsidó nép vallásos génusza isteni ihletésre kimunkált és az emberiségre hagyott.

Úgy tűnik, hogy a különböző vallási irányzatok a zsidóság kebelén belül is a maguk módján átrendezték ennek az istenarcnak a vonásait. Így került középpontba a szigor, a keménység, az uralom, a föltétlen engedelmisség, a törvény megtartásának igénye. Az evangéliumok lapjai azt sejtetik, hogy ilyen lehetett a farizeusok istenképe.

A názáreti Jézus Istene lényegében ugyanazokkal a tulajdonságokkal rendelkezik, mint az

Ószövetség Istene. Jézus az Istenhez való viszonyát a vallási hagyományoknak és sajátos helyzetének megfelelően Atya-fiú viszonyként élte meg. Az ő mennyei Atyja azonban bőven rendelkezik anyás vonásokkal is, hasonlóan az ószövetségi próféták fentebb vázolt istenképéhez. Az Újszövetség Istenének legfőbb vonása, a megbocsátó, hozzánk, bűnösökhöz lehajló irgalmas szeretet. Az a kifejezés, hogy Isten a szeretet, annyit jelent, hogy Isten lényege szerinti hozzánk lehajló, emberhez forduló, megbocsátó szeretet.⁶ Jézus ezt a szeretetet képviseli és éli meg akkor, amikor az elesettek, a szegényekhez és bűnösökhöz fordul. Isten szeretete a megváltás gesztusában csúcsosodik ki, amely — a mi nézőpontunkból — inkább női magatartás érvényesülése, a szolgálat, az engedelmesség, a szenvedés türelmes elviselése által valósult meg.

FÉRFI, ILLETŐLEG NŐI ELEMEL AZ EGYHÁZBAN. Hogyan tükröződik az egyházban a változott istenkép? Más szavakkal: milyen férfi, ill. női jellemzőket találunk az egyház arcán? Ismét szögezzük le, hogy megállapításaink csak megközelítőek. Hiszen olyan vonás, tulajdonság csupán, amely csak az egyik nemre lenne jellemző, nem is létezik, miként fentebb már utaltunk rá. Mégsem érdektelen megvizsgálni, hogy az egyház intézményeiben és gyakorlatában hogyan tükrözi azt az Istent, akit Jézus Krisztus mutatott meg nekünk. Ahhoz nem fér kétség, hogy ezt az Istent kell tükröznie, hiszen ennek az Istennek küldetésében járja a történelem országútját. Vizsgálódásaink középpontjába azt a kérdést állítsuk, hogy hogyan érvényesült az egyházban az *uralkodás* illetve a *szolgálat* eszméje. Az elsőt inkább férfi, a másikat inkább női tulajdonságnak tekintjük. Maga az uralkodás, azaz bizonyos hatalom gyakorlása az egyház egyik jellemzője. Ő ruházta fel vele apostolait, amikor rájuk bízta művének folytatását. Ennek a hatalomnak letéteményesei a püspökök, élükön a római pápával és a papok. A Krisztustól kapott hatalmat az ősegyházban kizárólag lelki hatalomnak tartották. A püspökök a rájuk bízott hívekkel együtt figyelték a Lélek indításait és irányították a gyülekezet életét, annak tudatában, hogy sem dominiumot (uralmat), sem potestast (hatalmat) nem gyakorolnak a szó evilági értelmében, hanem ministeriumot (szolgálatot) Szent Ágoston tanításának megfelelően.⁷ Igaz, hogy a konstantini fordulat után az egyház vezetői esetenként támaszkodtak a világi hatalomra, de saját hatalmukat továbbra is lelki hatalomnak tekintették. A változás VII. Gergely küzdelmeivel következett be. A hatalom új értelmezése és gyakorlásának új módja vált általánossá. Az egyház vezetői továbbra is Krisztus helyettesének tartották magukat, de hatalmuk már nem volt misztikus, lelki, hanem nagyon is evilági, és uralom és hatalom igényüket nagyon is evilági módon igyekeztek érvényesíteni.⁸

Ez a kor egyébként a jogászai látásmód elhatalmasodásának az ideje is. A hangsúly a cselekedet, az aktus külső, formai feltételeire tolódott és háttérbe szorult a lelkiiség, tehát a belső elem. Ennek a fordulathoz ártalmas következménye a ritualizmus és a moralizálásnak az a módja, amely a cselekedetet mintegy függetlenítette az embertől és azt méricskéltte, hogy mennyire felelt meg elvont normáknak, szabályoknak. A kegyelmet is úgy kezdték tekinteni, mint valami embertől független dolgot.⁹ Ezt a változást úgy is értelmezhetjük, hogy az egyházban a női elem rovására elhatalmasodott a férfi elem. A változásokkal egyidőben kialakultak ill. megerősödtek az egyházi kiváltságok, divatba jöttek hatalmi jelvények, hangzatos címek, melyeket szemünk láttára vet le ma az egyház. Mindennek ellenére az egyház továbbra is a krisztusi üdvösség hordozójának tudja magát.

Úgy gondoljuk, hogy későbbi korok világlátása is hatott az egyházra. Az újkori iparosodás és technikai fejlődés következtében az értelem szerepe felértékelődött, hiszen a fejlődés az emberi értelemnek volt köszönhető. Nagy hangsúlyt kapott a szervezethez, a rend igénye. Megítélésünk szerint mindkettő az egyházra is befolyással volt, s többnyire a női elem rovására. A hit jöszerevel aprólékosan kidolgozott elvont formulák elfogadásává degradálódott. A hit értelmezésében eluralkodott az intellektuális elem az érzelmi, indulati, akaratit tényezők hátrányára. A szabály, az előírás, a rubrika betartásának követelménye, mint a szervezett rend biztosításának igénye, túlzott jelentőséget kapott és így szükségképpen vált kevésbé jelentőssé az, ami mögötte van, a szív, a személy.¹⁰ Ismét előtérbe került az egyházjog, amit túlzott elvontság és merevség jellemezett és az az igény, hogy lehetőleg befogja az élet minden jelenségét, ami eleve lehetetlen. Az egyháznak nyilván szüksége van jogrendszerre. De benne is tükröződnie kell a Jézus Krisztusban testet öltött isteni irgalomnak. Tükröződnie kell annak az anyás vonásnak, amely az Újszövetség Istenének arcát ékesíti.¹¹

A felsoroltak mellett azonban *mindig éltek az egyházban a női jellemzők, az anyás vonások*. Ezek azonban, megítélésünk szerinti inkább a népi vallásosság gyakorlatában és a paraliturgiában találhatók. Olyan mozgalmakra, áhítatgyakorlatokra gondolunk, melyek egykor a keresztény néptől indultak el és azután egyházi jóváhagyást nyerve, hamar elterjedtek. Közös jellemzőjük, hogy bennük a személyes istenkapcsolat megélése kap központi helyet és inkább érzelmi, indulati síkon. A női elem ilyen módon mintegy a „mellékajton

át" nyert bebocsájtást az egyházba. Ilyen pl. a Jézus Szíve kultusz, amely személyes istenkapcsolat megélését segítette elő a gyakori áldozás szorgalmazásával. Ilyen a népi vallásszássa annyira jellemző Mária-tisztelet. A hívő ember szíve-lelke az ilyen áhítatgyakorlatokban nyílik ki és találkozik azzal a feléje hajló Jósággal és Irgalommal, amely felemeli és erőt ad neki. Az egyház gyakorlatában a bűnbánat szentségének kell ezt nyújtani. De csak akkor, hogy ha a pap elsősorban segíteni kész orvos és megértő atya kíván lenni és nem a formai elemekkel bíbelődő bíró.

Összefoglalva az elmondottakat, megállapíthatjuk, hogy az egyház szerkezetében és gyakorlatában túlteng a férfi elem a női rovására. Az is kiderül, hogy a két elem inkább egymás mellett, sőt egymással szemben él és nem szervesen egybe nőve, egygyólvadva. Holott az egyházban egyformán meg kell lenni mindkettőnek, sőt: az egyház gyakorlatában az *édesanyai elemet illeti az elsőbbség*. Legyen az egyház valóban édesanyja, őstípusának Szűz Máriának mintájára. Mária ugyanis nem áll az egyház felett, hanem benne. Ezért a legszebb Mária tisztelet az, hogyha az egyház maga válik máriássá.

Jegyzetek: 1. Lexikon für Theologie u. Kirche Herder, 1960. IV. 806. — 2. M. Mead: A nő változó szerepe — túl a háztartáson. Mérleg, 1972/2. 136. — 3. Lexikon für Theol. u. Kirche. 1960. IV. 298. — 4. V. ö.: Vigilia, 1938/3. 125. — 5. Mysterium Salutis, Benziger, 1967. 2 264. — 6. Mysterium Salutis, i. m. 258. — 7. Y. Congar: Für eine dienende u. arme Kirche. Grünwald. Mainz 1965. 37. — 8. Y. Congar: i. m. 45. — 9. Y. Congar, i. m. 78—79. — 10. Y. Congar: Mutter Kirche. Kirche heute. Kaffke Verl. 1965. 33. — 11. Stüsser: Primat des Kirchenrechts. Orientierung, 1979/8. 98.

Goják János

KORUNK KENETHOZÓ ASSZONYAI

Milyen volt a nők helyzete az egyházban?

A 2. Vatikáni zsinát a világiak apostolkodásán belül helyet kíván adni a *nők tevékenységének* is (vö. Vil. ap. 9.). Ahhoz, hogy ez az aktivitás kibontakozhassék, számos *előítéletet* kell eloszlatnunk, amelyet magunkkal hozunk a múltból. — Tekintsük tehát át, milyen is volt a nők helyzete az egyházban, az egyházi közfelfogásban, és azt is, *mi volt ennek a gyökere*; honnan volt az a hátrányos megkülönböztetés, amely kijutott a nőknek, nemcsak az egyházon belül, hanem a világban is.

Hogy a közelmúlton kezdjük: a *liturgiában* — tulajdonképpen mindig érvényes előírás szerint — csak férfi ministrálhatott. A kódex szerint csak akkor felelhet nő a nép nevében, ha nincs jelen férfi (vagy legalább kisiú), akkor is csak „távolról”, nem az oltár mellől. Keleti szertartásban nő be sem léphet a szentélybe. Nyugaton is fennállt hasonló előírás egészen az újkorig: nők nem léphettek az oltárhoz még áldozáskor sem. Ahol megvolt a tenyérbe áldoztatás, az a megkülönböztetés élt: nők csak fedett tenyérbe vehették át az eukarisztiát. A nők helye a templomban hátul, a püspöki széktől legtávolabb eső hely volt.¹ A liturgikus előírásokon túl az egész egyházban tapasztalható volt a *nők bizonyos visszazoritása*, már-már leértékelése. Az egyházon belül gyakorlatilag csak afféle *kisegítő munkakört* láthattak el, a plébánia vagy a templom körül² (takarítás, plébániai háztartás, egyházi ruhák rendben tartása stb.). A nők sok tekintetben szinte másodrendű keresztényeknek számítottak. Mindennek gyökere részben az egyház, részben az egész társadalom *közfelfogásában* rejtett.

Mint azt alaposabb kutatás kideríti,³ a keresztény lelkiségben, aszkézisben olykor mutatózó *nemiség-ellenesség* (és így nőellenesség) igazában véve nem szentírási forrásokból nő: ki, legfeljebb azok félreértésén alapult. Például Szent Ágoston, Damaszkuszi Szent János és Nisszai Szent Gergely is szexuális bűnnek látják az eredeti bűnt, sokan a János-evangélium világkritikájából vagy Szent Pál test-kritikájából vezetik le a világtól, a testtől való elfordulást, pedig ott lényegében a *bűn elleni küzdelemről* van szó. A nemiség-ellenesség valójában nem szentírási, hanem az *ókori Kelet vallásaiból eredő szemlélet*: a gnosztikus-dualista felfogás beszűremlése. A középkorban a *mohamedanizmus* jelenléte (a maga többnejűségével) is újabb érveket szolgáltatott az európai kultúra egyre általánosabbá váló felfogásának kialakulásához: uralkodóvá vált a meggyőződés, hogy a nő „luxuscikké” válhat, magában hordozza a csábítás, a testiség veszedelmét.⁴

Mindehhez járult az a *társadalmi munkamegosztás*, s ennek alapján az a szemlélet, amely az ókori kultúráktól kezdődően a férfiban látta a vezető, irányító erőt, míg a nő szerepe a család életének bonyolítására, estleg az ápolói, gondozói, szolgálattelveői munkakörökre terjedt ki. Egyes elmaradott országokban a nők már-már rabszolgának számítottak, az igavonó állatok szintjére szorultak.

Mit mond a Szentírás?

A nőkkel szemben alkalmazott mindenfajta megkülönböztetéssel *kiáltó ellentétben áll a Szentírás tanítása*. A bibliai emberkép alapját a Teremtés könyve adja meg: a férfi és a nő együtt: valósítja meg Isten képmását (2,18). Ez a titok igazában véve csak az Újszövetség, csak a Szentháromság titka alapján válik világossá. Korunk *antropológiája* pedig feltárja: abban, hogy férfiak vagy nők vagyunk, benne van a *társ felé való nyitottság*, az ember-társiság. Ebből következik közösségi mivoltunk, *társadalom-építő alkotunk*. És ez a „másik” felé való nyitottságunk az Egészen-Más, Isten felé való nyitottságunk alapja is.⁵

A teremtés-történet másik adata, az *oldalborda-történet* (Ter 2,23) jelentése már nem volt ilyen egyértelmű a történelem folyamán. A zsidó, de a keresztény felfogás is, nem kis részben éppen ebben látta a nő bizonyos fokú másodrendűségének igazolását. Korunk eazegézisének fényében azonban egészen más jelentést kap ez a történet: éppen a lényegbeli azonosság, *egyenrangúság kifejezője*, ami forradalmi igazság volt az ókori Keleten.⁴ Ez a kép *Jézus korára* sok tekintetben elrajzolódott a zsidóság körében. A korabeli Palesztinában a *nők hátrányos helyzetben voltak* mind közjogi, mind vallási téren. A férfi lehetett poligám, a nő nem; válni ugyancsak kizárólag a férfinak volt joga, a nőnek nem; a nők csak a templom előcsarnokában lehettek jelen, a Tórárt nem tanulhatták, hivatalos tanúk nem lehettek.⁶ Ebből a háttérből még szembetűnőbb *Jézus magatartása* a nőekkel, asszonyokkal szemben. Amit abban a korban rabbi nem tehetett meg, elbeszélgetet nővel, sőt samaritánus nővel (Jn 4,27), nem tekinti „tisztátalannak” a vérfolyásban szenvedő asszonyt (Mt 9,20—22), Simon farizeus házában engedi, hogy hozzá járuljon, sőt megérintse bűnös nő (Lk 7,36—50). A házasságtörő asszonnyal folytatott beszélgetésében egyenlő mércét állít fel a nő számára a férfival. Ezt teszi a válás kérdésének esetében is (pl. Mt 19,9). Magatartása, szavai egyértelműek: nem jogos semmiféle hátrányos megkülönböztetés a nőkkel szemben, *evangéliuma az egyenjogúsága meghirdetése is*. Jézus korában még nem merült fel a kérdés, hogyan határozható meg közelebbről, *milyen szerepet tölthet be a nő a világi vagy a vallási közösségekben*. De Mária és Márta története (Lk 10,38—42) arra utal, hogy a nőknek nemcsak a hagyományos konyhai foglalatosságok juthat osztályrészül, hanem *szellemi elfoglaltság* is. A Jézus körül formálódó új vallási közösségekben, a kialakulóban lévő egyházban pedig már nemcsak férfi-tanítványokat találunk, hanem *asszonyok egész csoportját*: Magdalai Máriát, Johannát (Kuzs feleségét), Zsuzsannát s másokat (Lk 8,2—3), akik támogatják Jézust és követőit, amivel tudják. Így indul útjára a nőknek az „*egyházon belüli szerepe*”. Útjukat (a zsinat szerint is) elsőként maga Mária, Jézus anyja futia be.

Az üdvtörténet csúcseményének, a *feltámadásnak is asszonyok* — a kenetvivők — az *első tanúi* (Mt 28,7—10; Lk 24,9—10; Jn 20,11—18). Amikor az evangélisták — a korabeli felfoáással dacolva — nők tanúskodását húzzák alá, nemcsak e történetek hitelességét erősítik, hanem körvonalazzák jövődő századok asszonyainak hivatását: át fogják adni a hitet gyermekeiknek, sok esetben *hitet öntenek* akár egyházi vezetőkbe is. Jézus édesanyja és más asszonyok ott állnak az *apostolok mellett is*. *Pünkösdkor* kiárad a Lélek a férfiakra, nőkre egyaránt (ApCsel 2,1; 1,14). Segítenek nők az apostoloknak az igehirdetésben, Jézus tanításának terjesztésében is (vö. Róm 16,3—12; Fil 4,3), Szent Pál némelyiküket meg is nevezi (pl. Priscilla, Lidia, Főbe), sőt *munkatársainak tekinti őket*.⁷

A helyzet megváltozása

A már jelzett történelmi okok miatt a nők háttérbe szorításának megszüntetése korunkra maradt. Az elmaradott népek, elnyomott rétegek felemelkedési mozgalmával párhuzamosan megindult a küzdelem a „*női emancipációért*”, a nőknek a hátrányos helyzetből való felszabadulásáért, a *férfiakkal való egyenjogúságáért*. A mozgalom előbb arra irányult, hogy csökkentse a nőkre jutó biológiai, szociális terheket, a munkában és a közéletben egyenlő jogokat érjenek el a férfiakkal, majd a hagyományosan férfi-hivatásoknak nőikkel való betöltése lett a cél (orvos, mérnök, vezetői beosztások).⁸

Az egyenjogúság megalapozásában sokat segített a *természettudományos fejlődés is*.

A lélektan és a szociológia pedig egymással karöltve fokozatosan feltárta a férfi és a női mivolt „szerep”-jellegét és társadalmilag meghatározott voltát. Kiderült, hogy a terhességen, szülésen túl — a régebbi elképzelésekhez viszonyítva — alig beszélhetünk csak-női vagy férfi tulajdonságokról, tevékenységi formákról. A család, a környezet közvetítette szerepekről van szó, amelyeket a szocializáció során sajátítunk el. Ezek a szerepek koronként, kultúránként változhatnak, az igények, elvárások szerint.⁹ Amikor itt elvek változásáról szólnunk, tudnunk kell, elsősorban az élet, a társadalmi környezet megváltozásáról van szó. A modern, ipari társadalomban a családok nem élnek tovább egymás mellett kis termelői egységekként, hanem a férj is, feleség is eljár dolgozni. Fellazulnak a családon belüli hagyományos „munkakörök”. A művelődési lehetőségek általánossá válásával világszerte egyre több nő jut el képességei kibontakoztatásához, önálló keresetig, hivatás vállalásig.

A szocialista országokban — így hazánkban is — más országokhoz viszonyítva nagyobb súlyt kap a nők védelme (gondoljunk csak a szülési, anyasági és gyermekgondozási segélyre), a férfiakkal egyenlő feltételek megteremtése. A nők megváltozott helyzetét jól mutatja hazánkban, hogy míg 1930-ban a munkaképes nők 2/3-a eltartott volt, ma alig 1/3-a. A hazánkban élő 5 millió nő közül 3 millió munkaképes korú, akiknek 68—70%-a dolgozik (a fővárosban és városokban nagyobb, falvakban kisebb arányban). Nemcsak az iparban kapnak helyet (az ott dolgozók 36%-a nő), vagy a kereskedelembe (70%), hanem vezető beosztásban is (az állami és gazdasági vezetők 22%-a, az egészségügyiek 44%-a nő).¹⁰ Ma már mindenki természetesnek veszi, ha nő lesz miniszter, legfelsőbb szintű vezető.

A zsinat felszólítása

A körülöttünk zajló változást *korunk egyháza is felismeri, sőt sürgeti. XXIII. János pápa* a *Pacem in terris*-ben a korszak egyik jellemzőjének tartja, hogy „komolyan szerepet játszanak a társadalomban a nők. Mindinkább tudatában vannak emberi méltóságuknak... és mindinkább követelik, hogy az emberi személyhez méltó jogok őket is megillessék, mind az otthon falai között, mind a társadalomban”.¹¹ — János pápa nyomán a zsinat is eltél mindenfajta jogfosztást, hátrányos megkülönböztetést, így a nemek szerinti egyenlőtlenséget is (Az egyház a mai világban, 9). Olyan társadalom mellett áll ki, amelyben férfiak is, nők is kifejtethetik belső értékeiket, anélkül, hogy egyformákká válnának (uo. 60). Az egyenjogúság tehát a zsinat szemléletében „egyformaságot” jelent, hanem azt: férfi is, nő is betölti a „természetüknek megfelelő szerepet” (uo.).

A zsinat nem áll meg a helyzet megváltozásának megállapításánál, hanem éppen a világban folyó átalakulás alapján szólít fel a nőknak az *egyház életébe való fokozottabb bevonására* és bekapcsolódására is: „Minthogy napjainkban egyre fokozódik a nők tevékeny szerepe a társadalmi élet egész területén, igen jelentős dolog, hogy egyre nagyobb szerep jusson nekik az egyházi apostolkodás különféle területein is” (Világiak apostolkodásáról, 9. pont).

A zsinat utáni időben VI. Pál újra és újra kiállt a női méltóság tiszteletbentartása s a helyesen értelmezett egyenjogúság mellett (pl. *Octoagesima adveniens*, 13.). Néhány női rend alapítóját — Szent Klárát, Avilai Szent Terézt és Szieni Szent Katalint — felvette az egyháztanítók sorába, évezredes előítéletet küzdve le ezzel. Útmutatása alapján a Hittani Kongregáció 1976. október 15-én okmányt bocsát ki a nők egyházon belüli szerepéről: elveti ugyan pappá szentelésük lehetőségét, de — a zsinat szellemének megfelelően — *sokrétűbb bekapcsolódásukra szólít*. — Hogy mik lehetnének azok a *sajátosan „női” vonások*, amelyeket a keresztény nőknek ma képviselniük kellene? — A kérdésre nagyon nehéz elfogultság nélkül válaszolni. De bármennyire is történelmileg kialakult jellegzetességekről van szó, amelyek korunkban átalakulóban vannak, felvázolható az a „szereposztás”, amely nem kisebb, hanem nagyobbá teszi korunk keresztény asszonyát, leányát, és ez: a *személyes problémákra való fogékonyság*.

Napjaink és a jövő emberiségének is *szüksége van olyan nőkre*, akik a többiekéről való gondoskodás, a megőrzés, a bensőség szellemét képviselik, ezzel itatják át a világot — mondja *Margaret Mead*, áttekintve a nők helyzetét érő változásokat —, már nem feltétlenül a konyha, a kiscsalád körében, nem is kisháztartás robotjában, hanem szélesebb körben, ahol éppen erre van szükség. Ezekre a vonásokra, erre az Örök Nőire mondta *Teilhard de Chardin* is: „Ezen a világon semmi nagy dolog nem született Nő nélkül — még a Megtestesülés sem.” — A zsinat felszólításának tehát úgy teszünk elget, ha azt keressük, hogyan élheti meg a keresztény nő *alapkörnyezetét*, legsajátosabb értékét: a *szerepet-szolgálatot*, épp Mária, az Isten-anyja nyomán. Az *egyházban*, amelynek *anyai arca van*, mindig szükség van olyan nőkre, asszonyokra, akik „pótolják, ami hiányzik testvéreiknek és felüdítik mind a lekipásztoroknak, mind a hívő nép többi részének a lelkét” — mondja a Világiak

apostolkodásáról szóló határozat, az 1Kor 16,17—18 alapján. Keressük tehát, mi az, amiben már ma is apostolkodhatnak a nők az egyházban, és mik a nyitott kérdések, esetleges lehetőségek.

Már ma is lehetséges feladatok

A *Hittani Kongregáció* már idézett okmánya utal a zsinat szavai nyomán megindult fejlődés példáira: sok helyütt nő-tagjai vannak a lelkipásztori tervezés és vezetés grémiumainak, plébániákon, sőt az egyházmegyék szintjén is. Vannak olyan szentszéki kúriák is, amelyekben nők töltenek be fontos hivatalt. Már ezek a példák is sejtetik, széleskörű lehetőségek nyílnak a nők előtt. Az egyház nemcsak a férfiak egyháza, hanem a nőké is, a **nőknek jelen kell lenniük az egyház egész életében**. Éppen ezért nem elég, ha csak várják, passzívan, mikor kapnak részvételi jogot valamiben, hanem az a helyes, ha mindazt átveszik, amit ma átvehetnek, s a papság azt valóban át is adja.

A nők legközvetlenebb bekapcsolódási lehetőségét a *plébániai közösség* adja. Ma már nemcsak házvezetőnők vagy sekrestyések, netán kántorok lehetnek, hanem — hazánkban is sok helyütt — segítik vagy akár vezetik is az egyházközségi irodát, *adminisztratív munkakörben*. Dél-Amerikában, az USA-ban, sőt Ausztriában is akad példa arra is, hogy egy-egy plébániát nő vezet (anélkül, hogy papi funkciókat végezne).¹¹ Ugyancsak Ausztriában van arra is példa, hogy nők viszik el az *oltárszentséget* és a *betegek kenetét* az egyházközség betegeihez. Megfelelő *egyházi felhatalmazással* körünkben is lenne rá mód, hogy nők segítsenek a lelkipásztoroknak a betegek felkutatásában, ápolásában, esetleg lelki előkészítésében, szentségekkel való ellátásában is. Erre a szerepre — az ápolónői hivatáshoz hasonlóan — bizonyára sok evangéliumi lelkületű leány, asszony vállalkoznék. A zsinat szavaival: „Azon férfiak és nők módján, akik Pált segítették az evangélium hirdetésében” (VII. ap. 10.) a nők bekapcsolódhatnak az *igehirdetésbe* is. Az egyház sokszínűségét, közösség-jellegét szépen dokumentálja a nők prédikációja, ahol erre lehetőség van s ahol helyesnek látszik. *Hitoktatásban, jegyesoktatásban* pedig már a múltban is számtalan példa volt a nők bevonására. Az *újászületett liturgiában* is megvalósult tény már a nők tevékenyebb bekapcsolódása: felolvashatják az olvasmányokat, a hívők nevében végezhetnek az imákat, könyörgéseket. Résztvevélük, aktivitásuk aláhúzza, megjeleníti az egyház kétművészetét, azt, hogy Krisztus olyan emberiség sorába lépett, amely férfiakból és nőkből áll.

A *teológiai kutatásban* — s az azon belül kibontakozóban levő „laikus teológiában” — sajátos szint jelent a női teológusok munkája, amire hazai irodalmunkban is van példa. A budapesti Levelező Tagozaton nagy számban jelenlévő nő-hallgatók arra a reményre jogosítanak, hogy továbbra is jelentkeznek majd nők a teológiai irodalomban. Ha a nő erényei közé a személyesség, az élet problémái iránti fogékonyság is hozzátartozik, ennek a teológiai eszmélődésben is meg lehetnek a gyümölcsei. (Jegyezzük meg, a római pápai eayetemeken nemcsak sok női hallgató van, hanem az előadók közt is ott van képviselőjük, legalábbis néhány tanársegéd személyében, Lengyelországban pedig a lublini katolikus egyetemem nemrég lett professzor egy orsolyita nővér.)

A nő apostolkodásának az egész közösség szempontjából nem ilyen szembeötlő, de az egyház továbbélése szempontjából mégis döntő területe: az *anyai-feleségi hivatás*. A házasság egyháztani jelentése (Krisztus és az egyház egymás iránti szeretetét jeleníti meg) alapján mindkét házastársnak s így a feleségnek is kegyelem-közvetítő ereje van, amely a napi áldozatokban mélyül tovább. A gyermekek felé pedig talán rendszerint éppen az édesanya az, aki Isten gondoskodó, önzetlen szeretet-sugárzását megjeleníti és közvetíti. Ezért mondta a zsinat: „A hitvestársak és a családok apostolkodásának páratlan jelentősége van” (VII. ap. 11.).

Távolabbi lehetőségek

A nők már megvalósult szereplési körét az egyházon belül a *szubszidiaritás zsinati elve alapján* lehetne tovább tágítani: amihet nem szükséges ordo, felszenteltség, amit „alsóbb szinten” meg lehet oldani, azt oldjuk is meg. A nőkre alkalmazva: akár a világi életben, érdemes lenne minél több adminisztratív munkára bevonni arra vállalkozó nőket, amint a szervező, személyes foglalkozást igénylő munkakörökbe is. — A további lehetőséget *valamilyen felszentelés lehetősége* jelentené. Azért „valamilyen”, mert nem feltétlenül papi rendről van itt szó. *Karl Rahner* is, amikor keresi a nők teljes értékű bevonásának megfelelő *formáját*, nem pappászentelésük mellett tör lándzsát, hanem arról beszél: A nők alapkarizmájának, a szeretetre való fogékonyságuknak megfelelően helyesebb lenne a diako-

nissa, a szolgálattevő hivatására felszentelni az arra alkalmas nőket.¹² — Az ősegyház diakonissza-intézményét felidézve megállapítja: „A diakonissza (amint a diakónus is!) nemcsak a pap alá rendelt segítőerő (lenne), hanem, akár közvetlenül a püspököknek alávetve, az egyház egyik legeredetibb feladatának hordozója”. Elképzelése sokkal realitásabbnak tűnik, mint a „papnőség” lehetősége. Bármiként is alakul azonban a jövő e tekintetben, ennek az eszménynek diakónusi szentelés, felhatalmazás nélkül is mindenképpen helye van az egyházban: a nő „főszerepe” az egyházban csakis a gondoskodó, szorgoskodó szolgálat lehet.

Számos nagyon is ősi, sok új, és bizonyára még sok-sok feltáratlan útja-módja, területe van tehát a női apostolkodásnak. Végül is apostolkodás lehet minden nő egész élete, ha tudatában van női méltóságának, személyes értékeinek, s mindezt a szolgálattevésben — hivatásán vagy az egyházon belüli tevékenységben, esetleg mindkettőben — bontakoztatja ki, Mártaként vagy Máriaként (vö. Lk 10,38kk).

De azon a kérdésen túl, mit tehetnek maguk a nők az egyházért és az egyház szellemében, beszélhetünk a nők jelenlétének figyelembevételéről, mint lelkipásztori feladatról is. A „Teológia” fórumán vita zajlott az egyházköztségben alkalmazást nyert nők helyzetéről: sokszor nem kapnak elég megbecsülést; félreértés, kritika övezi őket, nemegyszer elégtelen a díjazásuk is. Több hálát, elismerést érdemelnek a papság, az „egyháziak” részéről.¹³ Behatóbban kellene figyelembe venni az egyház „női oldalát” a lelki munkában is. Ha van életkorok szerinti pasztoráció (másként szólunk gyermekekhez, mint fiatalokhoz, felnőttekhez vagy idősebbekhez), sőt a szociológiai tényezők szerinti differenciálás is (másként adunk elő falusi, mint városi vagy nagyvárosi közözségben), jobban tekintetbe kellene vennünk azokat a különbségeket is, amit a férfiak és nők kettőssége teremt. Kétségtelen, vannak férfi templombajárók, de realisan véve mégis csak több az asszony, lány, magára maradt idős hölgy a „gyakorlók” között. Ezt a tényt hangsúlyozottabban szem előtt kellene tartanunk, a prédikációban, a templom életének szervezésében, és nem utolsó sorban a nő-hívők tevékenységre-serkentésében.

• • •

Ami végezetül a nők papságának kérdését illeti, a pro és kontra elhanazó érvek azt sejtetik, hogy — ha a közeljövőben nem is — valamikor még elképzelhető e kérdés újraátgondolása. Ma mindenesetre a férfiak papsága az adottság. Ha a zsinat szellemében azt értjük az egyenjogúságon, hogy a férfiak is, a nők is a maga sajátos mivoltának, értékeinek megélésével kell teljesítenie hivatását, valóban az tűnik helyesebbnek, ha nem úgy vetjük fel a kérdést: mit tehetnek a nők a pap „helyén” és helyett, hanem az kérdezzük, miben egészíthetik ki a szolgálati papsága munkáját, úgy hogy egyúttal lelki és kegyelmi adottságaikat, sajátosságaikat is kiteljesítik? Erre a kérdésre pedig talán választ adtak azok a vázolt lehetőségek, amelyekben korunk hívő női a valamikor kenetvivő asszonyoknak szerepét viszik tovább: társtanú a Feltámadottnak, szolgálgják életükkel Krisztust az egyházat.

Jegyzetek: 1. Handbuch der Pastoraltheologie (HPT) II/1. köt. 50. o. — 2. *Lehotay Mária*: Nők az egyházban, hazánkban. Teológia, 1972/3. 180. o. — 3. *Johannes Gründel*: Triebsteueruna? München 1972. főleg 67 kk. — 4. *nr.*: A nő emberi méltósága: örök igazság vagy új felfedezés? Teológia, V. évf. 4. sz. 243kk. — 5. HPT 46. o. — 6. *Leonard Swidler*: Jesu Begegnung mit Frauen, Diakonia 1972/4. 229kk. — 7. A Hittani Kongregáció A nők pappászentelésének kérdéséről. — 8. Az emancipáció kérdéséről: *Szt.*: Dialogizálni akarok az örök nővel, Teológia 1973/1. 34. o. — *Margaret Mead*: A nő változó szerepe, túl a háztartáson, MÉRLEK 1972/2. 135 kk. — *Maria Bührer*: Emanzipation der Frau? Diakonia 1975. máj. 145 kk. — *Sulyok Katalin*: Nőnek születtem, Budapest Szépirodalmi 1973. — 9. *nr.*: i. m., a szocializációról: *Buda Béla—Szilágyi Vilmos*: Párválasztás, Budapest 1974. főleg 189. o. és *Buda B.*: A szexualitás modern elmélete, Budapest 1976. — 10. Keresztény ember a szocialista társadalomban, Ecclesia 1977. c. kötetben: *Széll Margit*: Keresztény nő a szocializmusban. 127 kk. — 11. Pacem in terris 63. — 12. HPT 49. o. — 13. *Lehotay M.*: i. m. és ehhez hozzájárulás: 1973/1. 36. o.

Cselényi István Gábor

TEOLÓGIAI LELKIPÁSZTORI KÉRDÉSEK

FÉRFI ÉS NŐ A BIBLIÁBAN ÉS AZ EGYHÁZBAN

Ezzel a címmel írt a freiburgi „Christ in der Gegenwart” részére egy nagyon érdekes tanulmányt Oda Hagemeyer herstelleri bencés nővér, aki civil képesítése szerint jogászdoktor, és rendszeresen foglalkozik egzegétikai és ökumenikus problémákkal.

Az elmúlt években — írja Oda Hagemeyer — gyakran esett szó a férfi és nő közötti szolidaritásról, partneri viszonyról, főként a „Nők éve” kapcsán. Visszatekintve a történelemre, azt látjuk, hogy az elmúlt századok, sőt ezredek során állandó le-föl jellemzi a két nem viszonyát. Közben azonban elérkeztünk az emberiség történetének egy olyan pontjára, ahol a nemek letterős partneri viszonya szinte életfontosságúvá vált.

A férfi és női kétségkívül „antinomikus”, ami azt jelenti, hogy a természetes rendben összeegyeztethetetlenek. A teremtés felől nézve azonban kölcsönösen egymás kiegészítésére vannak utalva. A szerzőnő itt Friedrich Heiler posztumusz könyvére utal, amelyet A nők szerepéről a vallásokban írt, és amelynek bevezetőjében eretk írta: „A nők vallásos értékelésének kezdetén, a nőnek, mint az isteni erő hordozójának magasra értékelése áll s ez a képesség éppen asszonyi voltából ered.” A Földközi tenger környéki kultúrákban mindenütt széles körben elterjedt volt a „Nagy Anyának”, az anyaistennek tisztelete. Gyógyítóan és segítően állt mindenkinek oldalán és ebből eredt a nőnek prófétai és látnoki szerepe ezekben a kultúrákban. De Indiában is nagy tiszteletnek örvendett az anyaisten.

A három nagy monoteista vallásban, a perza eredetű mazdaizmusban, a zsidóságban és az iszlámban az Istenről való elképzelés férfias vonásainak, valamint az anyaistenség kizárásának eluralkodása oda vezetett, hogy a vallásból szinte teljesen kiszorultak a nőies vonások, holott az Ószövetségben még voltak jelei annak, hogy Isten anyamódon fordul teremtményeikhez. „Mint a fiút, akit az anyja vigasztal, úgy vigasztallak meg én is titeket” — mondja Isten Izajás próféta szájával (66,13). És a korai Izraelben a nő még aktív szerepet játszott a vallásos életben, áldozatot mutatott be, jövendölt és részt vett a kultikus táncokban is, amint azt az Ószövetség sok szövege tanúsítja (ld.: 1Sám 1,3; Bírák 4,4; 5,1; 13,23; 21,19; Zsolt 68,26; Kiv 15,20; stb.). A kivonulás utáni zsidóság körében azonban a nők közreműködését az istentiszteletben fokozatosan korlátozták.

Jézus volt az, aki a nőekkel szembeni viselkedésével áttörte a hagyományos tabukat. A környezetében asszonyok voltak, akik követték tanításait és ugyanakkor gondoskodtak róla. Meggyógyított beteg nőket, és nők voltak feltámadásának első tanúi is. Szent Pál is közvetlenül a bibliai teremtéstörténethez kapcsolódik, amikor azt mondja: „Nincs többé... férfi vagy nő, mert mindannyian eggyé lettetek Krisztus Jézusban” (Gal 3,28). Ha pedig az első Korintusi levélben látszólag ellentmondó kijelentéseket tesz, úgy ez jellegzetes példája a korabeli zsidó gondolkodásnak, amellyel az akkori környezet szokásaival igyekszik számolni, a nőknek akkoriban érvényes alárendelt helyzetével. Pál azonban nem közöl itt általános érvényű tanítást. Sokkal inkább feltételezi a szellemtől áthatott nők és prófétának jelenlétét a közösségben, mint magától értetődő tény.

Oda Hagemeyer szerint a korai kereszténység tanúságtételei egyértelműen bizonyítják, hogy mennyire komolyan vette a fiatal egyház a nők fölszabadítását az addig érvényes kényszerek alól. Elég csak néhány tényre utalni, amit Heiler fentebb említett könyvében gyűjtött össze az asszony helyzetére vonatkozólag a korai kereszténységben. Így hivatkozik például Szent Péter pünkösdi beszédére, amelyről az Apostolok cselekedetei tudósít, és amelyben Péter Joel prófétát idézi: „Fiaitok és lányaitok jövendöljni fognak, ... még szolgálomra és szolgálólányaimra is kiírasztom lelkeket ezekben a napokban, hogy prófétájanak” (ApCsel 2,17—18). A pünkösdi ünnepének ez a pneumatikus lelkesedése hatott a jeruzsálemi ösközösség férfiai és női között éppen úgy, mint a pogány—keresztény közösségekben. Ugyancsak az Apostolok cselekedetei számol be arról, hogy Fülöp evangelistának, aki a hét diakónus egyike volt „volt négy prófétai tehetséggel megáldott hajadonleánya” (21,9). Papiasz korakeresztény író még személyesen ismerte őket. És még a II. század kezdetén is Jusztinus említi, hogy „nők és férfiak egyaránt vannak nálunk, akik az

Isten Ielkének karizmáit hordozzák." A III. század közepén írott „Didascalia Apostolorum”: „az asszonyi szállásokon végzett munkán kívül is szükségünk van női diakónusokra.”

E kezdetek után azonban már hamarosan jelentkezett a nyugati egyházban az ellenállás a nők diakóniai tevékenysége ellen. És az arisztotelianus tomista tanok még racionálisan is indokolni látszottak a keleti szerzetességből származó félelmet a nőktől, és nőellenességet. A XII. századtól kezdve pedig ez a magatartás a nő elleni módszeres harccá terebélyesedett, ami aztán a hírhedt boszorkányperekben tombolta ki magát. Csak a protestantizmus és a felvilágosodás tisztította meg némileg a léghört — állapítja meg Oda Hagemeyer.

Az újabb kutatások megállapították, hogy a férfi és nő mindenkor teljes egészében birtokában van a teljes emberi természetnek. Ez azt jelenti: a férfi elsősorban a férfi potenciák birtokosa, egyidejűleg azonban női tulajdonságokkal is fel van szerelve, éppen úgy, mint ahogy a nő teljes érettségének állapotában lényeges férfi vonások hordozója. Ezt egyébként már a Talmud is felismerte, amikor egy rabbinak ezeket a szavakat adja szájába: „Az olyan alkat, amelyben a férfi és női jel egyaránt nincs meg, nem tökéletes. A szent, az áldott csak ott üti fel tanyáját, ahol a két elv tökéletesen egyesül...”

Mi tehát a teendő? — veti fel a kérdést a tanulmány írója. Mindegyikünknek személyes feladata, hogy a maga életén keresztül megteremtse az új emberi eszményképet. Persze az államnak éppúgy, mint az egyháznak el kell ismernie a nők fenntartás nélküli egyenértékűségét és egyenlőségét. De aztán a nőknek különlegesen is feladatuk, hogy az egyetemes társadalmi és egyházi életben sajátos lényüket kibontakoztassák. Ezért örvendetes és helyeseleendő, ha a nők többek között teológiai tanulmányokat is végeznek. Karl Rahner is rámutat, hogy a nőnek ma sokkal mélyebb teológiai ismeretre és az írással való közvetlenebb és elevebb kapcsolatra van szüksége, mint a korábbi időkben. És az is elengedhetetlen, hogy a nők a keresztény hit ilyen elmélyült ismeretét egymás között kicseréljék.

Persze nehéz általános érvényű megoldást találni, de az biztos, hogy a férfi és a nő mennél inkább elmélyül a maga sajátosságában és mennél inkább tökéletesíti azt, — de nem öncélúan a maga számára, hanem az eredendő kölcsönösség jegyében —, annál inkább lesznek képesek végső lényüket megvalósítani.

A cikkíró végül fölveti a nők pappá szentelésének problémáját is, amely széles körű vita tárgya volt az utóbbi években. A római Hittani Kongregáció idevágó 1976-ban keletkezett nyilatkozata mellett hivatkozik Louis Bouyer „Nők és egyház” című könyvére, amelyben elveti a nők pappászentelésének lehetőségét, sürgeti viszont az ókeresztény diakónia intézményének fölértékelését és a nők diakóniai megbízatásának intézményesítését. És idézi Karl Rahner nagyon megszívlelendő szavait is ebben a kérdésben. Rahner szerint az egyház általános tudata még nem érte el azt a pontot, amikor alapvetően megváltozott volna a nők helyzete az egyházban, amikor már jogos lehetőségek támadtak volna számukra. A vitát a felmerülő problémákkal kapcsolatban éppen ezért folytatni kell. „Más szóval — mondja szó szerint Rahner — ha a nő az egyházban gyakorlatilag és intézményesen is megkapja azt a jelentőséget, amelyet valójában bírnia kellene, és amelyet a Hittani Kongregáció nyilatkozata is alapvetően elismer számára, amelyet azonban ténylegesen még nem birtokol, akkor majd megteremtődnek a feltételei annak is, hogy a fölmerült problémák megnyugtató megoldását megtaláljuk.”

D. K.

AKIK VALÓBAN „A LÉLEKBŐL SZÜLETTEK”

Minden hivatásra és minden küldetésre áll Jézus szava: „Nem ti választottatok engem, hanem én választottalak titeket... (Jn 15,16), tehát a nők küldetésére is. Az ember feladata csupán annyi, hogy fölismerje és kövesse Krisztus hívását.

Nézzük először, hogy milyen volt Jézus magatartása, mi volt az Isten elgondolása. Mikor Isten Gábor angyal által a megtestesülés híret adja, először egy nő: a Szűzanya szerez tudomást erről. Aki másodsorban a Szentlélek ihletésére megsejti ezt, ismét egy nő: Erzsébet. (Nem a pap Zakariás, és nem a jegyes Szent József!) Zakariás már kapott egy üzenetet Istentől, de úgy látszik a kételevő miatt alkalmatlanná vált arra, hogy továbbra is neki szöjjon Isten. József is kételkedett. Tehát Isten előtt nem számít az, hogy ki milyen hivatalt visel, fontosabb az, ki hogyan hisz. — Mikor Jézust a templomban bemutatják, az agg Simeon után ott van az öreg Anna próféta asszony. „Ő is odajött abban az órában, magasztalta Istent és beszélt róla mindazoknak, akik Jeruzsálemben megváltásra vártak” (Lk 2,38). Jézus első csodáját Édesanyja, tehát női kívánságra tette. Jákob kútjánál félre-

tette a zsidók szokását, nem törődött mások véleményével. Mert szóba állni egy asszonnyal, aki ráadásul idegen; szamariai volt. Sőt kinyilatkoztatást tett neki, hogy Ő a Messiás. Az asszony viszi el a hírt, szavára tódul Jézushoz a város. . . . „bejárta a városokat és falvakat” . . . . . „később volt a tizenkettő és néhány asszony . . . akik vagyonukból gondoskodtak róla” (Lk 8,1—3).

Egy-egy olyan korban, mikor a zsidó férfiak naponta imában köszönték meg Istennek, hogy nem nőnek születtek, úgy kerülték őket, hogy még az árnyékuk se érjen közel hozzájuk, Jézus kézen fogja Jairus kislányát és úgy kelti életre. Betér Márta és Mária házába. A „lejobb résznek” nevezi, hogy Mária a lábaihoz ül. Engedi, hogy olajjal mossa lábait a „bűnös asszony”. Föltámadása után először szintén egy nő látja meg; Mária Magdolna. Mennyire megalázónak látszik, hogy az egyház feje, Szent Péter egy asszony által kap üzenetet a feltámadásról: „Menj most testvéreimhez és vidd hírül nekik” (Jn 20,17). Tehát maga Isten adja a küldetést — és milyen fontos dologban! Az angyal ugyanígy tesz Jézus sírjándál: „Most pedig siessetek, vigyétek hírül tanítványainak és Péternek . . .” (Mk 16,6—7). Még hosszan sorolhatnánk a példákat.

Az apostolok együtt imádkoztak Máriával, az asszonyokkal, amikor várták a Szentleket. További útjaikon is hányszor térnek be egy-egy istenfélő, jámbor asszony házába. Így terjedt el a kereszténység. Nem az egyház fogadta be az asszonyokat, hanem az asszonyok fogadták házukba az egyházat. Természetesen a szívükbe is. Imádságukkal, szolgálatukkal, de munkatársakként is (pl. Priszka) ott vannak az apostoli munkában. Rómában a véres keresztényüldözés idején a nők, sőt kislányok! éppen úgy vállalják a vértanúságot Krisztusért, mint a férfiak. Az egyház pedig szentként tiszteli őket is, sírjuknál szentmisét mutat be, ereklyéiket megőrzi. — Van úgy, hogy ámulatba ejtik a tudós és tanult embereket, mint Alexandriai Szent Katalin. Vagy távol a nyilvánosságtól, intim légkörben a jegeyesüket térítik meg, mint Szent Cecilia. De hány ismeretlen térítőről is tudunk, mikor a szentek életét olvassuk: „Dajkája térítette a keresztény hitre”. Tehát még a szolgák is hithirdetők voltak! Így terjedt a kereszténység.

Az egyház szabadságát Nagy Konstantinnak tulajdonítják. Fölmérhetetlen a jelentősége mögöttes édesanyjának, Szent Anónának. Nélküle nem így alakult volna a történelem! — Később a frankok királynőjének, Klotildnak a hite téríti meg Klodvig királyt és a népet. Milyen mérhetetlenül sokat köszönhet a magyar nép Boldoa Gizellának Szent Istvánon keresztül. István nem lehetett volna az, aki lett, Gizella nélkül. — A mai napig is mennyi hálával gondolnak a lengyelek és litvánok a mi Nagy Lajos királyunk lányára, Hedvigre. Ő térítette meg a királyt, a litván népet az ő nyomában térítették. — A tatárjárás után Szent Marit vezeklő élete emeli és menti meg az országot. Mekkora áldás Szent Erzsébet élete, működése, példája!

A Jézus Szíve kultusz elindulásánál, a nagykilenced elterjedésénél egy szerény, ismeretlen apáca: Alacoque Szent Margit áll eszközként. Az Úrnap ünneplése, egy másik nő, Lütich Szent Julianna látomása után terjed el. — A kármelita rend reformálása, a szemlélődő ima elterjedése, a misztikus irodalom nagyrészt Avilai Szent Teréz műve. — Taaadhatatlan, hogy az egyszerű, elrejtett Kis Szent Teréz „kis ösvényén” sok ember talált Istenhez és került közelebb hozzá. — A nagy alapításoknál Asszisi Szent Ferenc mellett ott van Szent Klára, vagy már a népvándorlás előtt Szent Benedek mellett szintén ott van rendjével ikertestvére, Szent Skolasztika. — Mondhatunk modernebb példákat. Nagai doktor meátérését feleségének köszönheti. Mekkora hittel őrizték évszázadokon át pap nélkül a hitet az asszony ősei ebben a japán családban. — Az egész világ elismeréssel szól napjainkban Teréz anyáról. Valamikor egy egyszerű harmadrendi domonkos apáca, Sienai Szent Katalin hatalmas szerepet vitt a pápaság életében. Rávette a pápát, hogy visszatérjen Rómába. A közelmúltban milyen óriási jelentősége volt, hogy Chiara Lubich közvetített Athanagorasz pátriárka és a római pápa között. Isten ma is ad feladatokat és talál alkalmas eszközöket.

„A hegyre épült város el nem rejthető . . .” (Mt 5,14). Nem kell hozzá beosztás, működési terület, felhatalmazás, különleges jogok vagy bármi ilyesmi. Ahol hit van, ahol keresztény élet létezik, ott terjed és hat a kereszténység. Mindegy, hogy férfi vagy nő valaki, fiatal vagy öreg, tudós vagy egyszerű ember, a világ melyik pontján és milyen körülmények között él, elismerik vagy félreértik, segítik vagy akadályozzák, dicsérik vagy rágalmazzák, erőttől duzzad vagy betegségben szenved. Ha megteszi mindazt, ami tőle telik és amit Isten kíván, készséges eszköz az Úr kezében, építheti hatékonyan Isten országát. — A nő is ember első-sorban és csak másodlagos — de nem mellékes —, hogy nő. Isten halhatatlan lelket adott neki, meghívta az Ő életébe, megváltotta, kegyelmeivel elhalmozza éppen úgy, mint a férfit. — Tény, hogy Jézus megelőzte és fölülmúlta magatartásban és értékelésben korát, a nőket illetően. Úgy tűnik, hogy a ma egyháza lemarad ilyen szempontból saját korától és a társadalomtól. Ez azonban csak az embernek lehet akadály, de nem Istennek és az Ő kegyelmének. — Az egyetlen helyes női magatartás most és mindenkor az, hogy a Szűzanya lel-

küldetésével és alázatával tekintse magát az Úr „szolgáló leányának”. Igen kell mondani Istennek minden hívására az Ő „igéje szerint”. — Adhatnak a nőknek bármilyen jogot és munkaterületet, fölruházhatják bármiféle hatalommal, mindaz semmit sem érne megfelelő keresztény élet nélkül. Nem a körülményekben, hanem a lelkiületben dől el az egyházban a nők küldetése és hivatása! — Kaphat valaki egyházi beosztást, attól még árthat is az egyháznak éppen beosztása miatt — megfelelő lelkiület nélkül. És élhet valaki akármilyen észrevétel nélkül — emberi szempontból —, Isten előtt nincs ismeretlenség. A kegyelem szabad működésében: „A szél ott fúj, ahol akar. Hallod zúgását, de nem tudod honnan jön és hová megy. Ez áll mindarra, aki Lélekből született” (Jn 3,8).

Kéri Jolán

SEZMLÉLETVÁLTOZÁS A NŐKRŐL — EGYHÁZUNKBAN

„Krisztusban nincs se férfi, se nő” (Gal 3,28) — írja Szent Pál. Bár a nemek közti egyenlőség alapelve már a Genézis első lapjain megtalálható, melyet Krisztus gyakorlata is szentesített, határozott megfogalmazása a 2. Vatikáni zsinatra várt, a jövőre való konkrét hatása pedig igen gyümölcsözőnek ígérkezik. A Gaudium et spes a tények valóságát figyelembe véve szól a nőknek a férfiakkal való jogi és gyakorlati egyenlőségéről (vö. 9.) és megállapítja, hogy „a nők előtt már nyitva áll a tevékenység csaknem valamennyi területe” (60.). — „Mivel pedig napjainkban egyre fokozódik a nők tevékeny jelenléte a társadalom életében, igen fontos hogy egyre nagyobb szerep jusson nekik az egyház apostolkodásának különféle területein is.”

Mi következik ebből? — Mindenekelőtt újszerű és világosan kitűnik, hogy a zsinat ide vonatkozó határozatai nem tesznek különbséget az apostolkodás terén a világi férfiak és nők között. Küldetésük azonos az egyházi közösségekben, a családban, az ifjúság körében, a társadalomban, nemzeti és nemzetközi síkon: Krisztusnak legyenek élő tanúi, apostolai, akinek papi, prófétai és királyi tiszttségében részesültek a keresztiség révén, s akiket a bérésezésben maga a Szentlélek küld (vö. A világiak apostolkodásáról 3.) Így volt ez már az ősevházban is, ahol a hit terjesztésében a férfiak mellett tevékenyen működtek nők is. A zsinati határozatok megvalósításának a kezdetén azonban szembe kell néznünk egy új problémával is, amely a világiakról szóló határozat nyomán egyre élesebben rajzolódik ki. Ez a nőkkel szemben fokozottabb eszmélődést kíván. Túl sokáig volt ugyanis az egyház „ruhája” klerikális ahhoz, hogy a kezdeti „Isten népe” fogalomhoz visszatérjünk és következményeit, tanulságait levonjuk. Mivel pedig az egyházban a nő az, aki mindig „laikus”. — helyzete igen sok esetben fokozott kisebbségi érzésnek vagy túlkompenzálásnak vált okozójává. „Karizma-komplexusnak” nevezik ezt többben, amely a hivatásos papságból kirekesztett hívek maqatartására lehet jellemző. Leküzdése mind a hivatalos egyház tisztviselői, mind a nők számára fontos. Feltétele ugyanis annak, hogy a nők egyenértékűen és felszabadultan vehessenek részt a különféle apostoli munkaterületeken, a „Lélek adományai szerint.”

A hierarchia feladata e téren az, hogy a nőt őszintén elfogadja munkatársnak, ne csak kényszerből tűrje meg, s kizárólag periferikus területeken alkalmazza. Igaz, sok előítéletet felszámoltak már, de még távolról sem értünk a végére. Sőt néha úgy látszik, ezek még avarapodnak is. Látszólag jelentéktelennek tűnnek, de alapvetően helytelen szemléletet tükröznek az igehirdetésben és liturgikus szövegekben elhangzó, diszkriminációt kifejező kijelentések. (Pl. „fiak”. Helvettesíthető és pontosabb: „gyermek”; böiti prefáció, könyörgések stb., a „férfias” jelző használata normatív értelemben.) Kis figyelemmel — „férfias” figyelemmel — és megbecsüléssel — elkerülhetők volnának. Ne legyen az a látszat, mintha csak a „fiak” számítanának. Tudjuk, hogy nem így van, de mégis bántó és nem is fejezi ki a valóságot. Felemlíthetjük még a papság egy részéről megnyilvánuló idegenkedést, féltékenységet, tanácsatlanságot, amikor nem tudnak — vagy nem akarnak — mit kezdeni a világi nők aktív részével. Ezért azok sokszor csalódottan visszavonulnak, különösen az aktív fiatal lányok, ha nem kapnak megfelelő területet az egyházban az apostoli munkában való részvételre.

A zsinat erről így nyilatkozik: „A papok ismerjék el (a világiakat) és segítsék érvényesülni az egyház küldetésében nekik jutó sajátos szerepet. Bizalommal ruházzanak tisztségeket is a világi hívőkre az egyház szolgálatában teret biztosítva szabad tevékenységüknek, hogy kezdeményezzenek is” (A papok szolgálatáról 9.). A nők kötelessége e vonatkozásban, hogy ne

engedjenek az alacsonyabbrendűség kísértésének, hanem identitásukat megőrizve tudatosít-sák nemük pótolhatatlan értékeit, amelyek beépítése az elszemélytelenedő világba mind-inkább lényegesebb feladatuk. „A nő figyelmeztesse az emberiséget, hogy a világ szörnyűvé válik, ha semmibe veszi a lelket, s hogy maga az emberi szellem sem képes tökéletessé tenni a világot, ha nem fogadja be az istenit.” — „A nő emancipációja annyit jelent, hogy tudatára ébred felelősségének a világ építésében és vállalja is, hogy részt vesz ebben, s betölti a maga sajátos hivatását minden téren: gazdasági, politikai, társadalmi síkon, a legkisebb sejtekben és a legnagyobb közösségekben egyaránt” (M. Quoist: Így élni jó. 46. o.). A hívek kb. kétharmad része nő. A társadalomban szerepük fokozódik, iskolázottságuk is egyre növekszik. A közélet sokrétű problémáiban az intellektuális egyenlőség alapján együttműköd- nek a férfakkal. Ha a férfiak a tárgyi világhoz, hódításhoz inkább hajló racionális gondol- kodása kiegyensúlyozottabb, a nőknek inkább személyes iránti gondoskodásával, beleérző képességé- vel, az élet iránti tiszteletükkel, ha egymásban ezeket az értékeket kölcsönösen elismerik és felhasználják, csak javára válhat a világi közösségnek, és az egyháznak is. A magányos nő könnyen férfissá válik. Ez természetes is, hiszen egy személyben kell önmaga segítő társá- nak lenni. Hogy ez csak a szükséges mértékben történjék meg, tudatos önnevelés kell önmagát alakítania, hogy női értékeit későbbi korban is megőrizhesse. Ugyanez áll termé- szetes a férfiakra is (vö. Dr. Gyökössi: Magunkról magunknak, 67. o.). A zsinat az idők jeleinek a fölismerésével széles távlatokat nyitott meg a világiak előtt. Vajon a nők milyen fontos területeken hasznosíthatnák tehetségüket, értékeiket?

A házasságok rendkívül fontos szerepük van az egyházközösségekben. A lelkipásztori mun- kában szinte nélkülözhetetlenek a családok problémáinak a megoldásánál, hiszen ők mint a „kis egyházak”, a családnak tagjai élnek a keresztény családi életet. Gyermekük első hitre vezetői ők és egyben idős hozzátartozóik felelős gondozói is. De saját családi életük kereszté- ny megélésén túl is különleges feladatuk van. A korszerű jegyesoktatásban a lelkipásztor hathatós segítői lehetnének, mivel nem könyvből, mások elbeszéléséből, hanem saját maguk megélt és megoldott keresztény családi életükből ismerik a felmerülő kérdéseket. A lelki- pásztori előkészítés így a hittani és szentségi részre korlátozódna, s egyben jobban el is mélyülhetne. — Részt vehetnének a nők az ifjúság és az elvált házasságok tervszerű lelki gon- dozásában, és tanácsadó szolgálatot is tarthatnának. Otthoni hitoktatási módszereik, tapasztalataik, imamódjuk átadásával más keresztény családoknak is segítségére lehetnének. A család nyitottsága, a magányosok felé is megnyilatkozó őszinte vendégszeretete lehetővé tenné azok bekapcsolását is a segítségbe. A dolgozó édesanyák megváltozott szerepe anya- társaik, munkatársnők irányában nyújtana újabb lehetőséget az apostoli munkára. Ehhez szükséges, hogy nyitott és készséges befogadó lélekkel figyeljék a Szentlélek indításait. A kölcsönös segítség, a baráti érintkezés, a szép családi élet jóakarató érdeklődésre való be- mutatása éppen úgy, mint az iskolai szülői munkaközösségekben való részvétel, más világ- nézetű szülőkkel való jó kapcsolat kialakítása: mindmégannyi modern formája az apostoli munkaterületnek. A gyermekek bekapcsolásához a templomi liturgikus szolgálatba, a hit- oktatásban való buzgó részvételre feltétlenül szükséges a szülői, talán elsősorban édesanyai példa és biztató szó. Áldozatot kíván, de megéri, ha ők is néha részt vesznek ezeken a foglalkozásokon és együtt haladnak gyermekükkel. A vasárnapi szentmisén való közös rész- vétel egész életre maradandó nyomot hagy az ember lelkében. Szótlanul is irányíthatják gyermekeiket istenszolgálatra, segíthetik ilyen irányú hivatásuknak kibontakozását, mindenek előtt pedig példát mutathatnak a keresztény családi életre.

A családos nők az egyházközösségi tanácsokban való tevékeny részvétellel, vagy ezen kívül is okos ötletekkel, jóakarattal bírálattal, problémák fölvetésével szorosabban állhatnak papjaik mellé. Ez az érdeklődő, felelősségteljes magatartás nagy lelki segítséget nyújthat a lelkipásztoroknak: emberi síkon sem érzi üresnek, hiábavalónak munkáját és nem veszi körül a minden energiát fölemészítő közöny. — A laikus nők másik része nem házasságban. Legtöb- ben bizonyos kényszerűségben élnek ebben az állapotban. Ide sorolhatjuk az özvegyeket és a hitükben élő elvált asszonyokat is. Elsősorban vallásos nő-társaik lehetnének segítségükre abban, hogy megtalálják életük értelmét és adottságaiknak megfelelő célban, munkakör- ben feloldják magányosságukat. Jóindulatú és igen jól felhasználható munkaerőtartalékot jelenthetnek, pl. a Karitászt keretében, az elfekvőben, vagy otthon élő idős emberek segíté- sében, pótmamaság vállalásában „tehetnek valami szépet és nagyot Istenért.” Gyermekük örökbe fogadása, fiatalok patronálása stb... mind egy-egy módja és lehetősége annak, hogy ők is szükségesnek, fontosnak érezzék magukat Isten népe közösségében. — Nem hanyagolható el az a szűk női réteg sem, amely kezdettől fogva tudatosan mondott le a házasságról anélkül, hogy szerzetesi hivatást választott volna, s amely életét Isten és az egyházban élő testvérek szolgálatára kívánja szentelni. Szerepük és helyzetük az első szá- zadok diakonisszáikhoz, vagy a közelmúlt hitoktatási nőihez, vagy a ma is közvetlenebbül egyházi szolgálatot teljesítőkéhez hasonlítható. Sokan közülük egyházi szolgálatban állnak,

vagy betegek, öregek között dolgoznak. Felbecsülhetetlen volna, ha idős, vallásos testvéreink számára, akik azelőtt napi áldozók voltak, a zsinat által lehetővé tett ordináriusi engedéllyel az Oltárizsentséget elvihetnék.

Örvendetes, hogy hazánkban is lehetőség nyílt a Hittudományi Akadémia Levelező Tagozatán nők magasszintű teológiai képzésére is. Egyes országokban püspöki megbízatással laikus celibátusban élő nők különféle egyházi szolgálatokat teljesítenek, főképp papot nem feltétlenül kívánó munkaterületeken. A növekvő paphiány miatt lehetséges, hogy ez lesz az egyedüli megoldás útja. (Nálunk alig néhány évtized múlva száz betöltetlen plébániára lehet számítani!) A stúdiumokkal való felkészüléssel párhuzamosan szükséges lesz a hívek alapos felkészítése is, hogy e „teológáknak” női mivoltában is elfogadják az egyetemes papságban gyökerező szolgálatukat. — A távolabbi előkészítés a lelkipásztorkodó papság bölcs pedagógiájától függ, hiszen már most szorgalmazhatják tevékeny részvételüket a liturgiában a számukra lehetővé tett módokon. Ugyancsak szükség lesz a hierarchia kifejezett támogatására is, amellyel — a zsinati határozatok alapján — nem tesznek megkülönböztetést a világi férfiak és nők között. A minden keresztény hívőt érintő általános apostolságon kívül még különféle módokon is bevonhatók a világiak a közvetlenebb együttműködésre a papság apostoli munkájában, — azoknak a férfiaknak és nőknek a példájára, akik Pál apostol segítették az evangélium hirdetésében, sokat fáradozva az Úrban (vö. Fil 4,3; Róm 16,3). Arra is alkalmasak, hogy a hierarchia felvegye őket olyan egyházi munkakörökbe, amelyek lelki célt szolgálnak. Ezért „kapjanak is meg minden lehetőséget, hogy erők szent és koruk szükségleteinek megfelelően derekasan keveyék részüket az egyház üdvösség-szerző munkájából” (Lumen Gentium 33, 34.). A világi hívők egyetemes papságán alapuló általános vagy közvetlenebb apostoli működésének fontosságára a Szentlélek vezette rá a zsinatot. A zsinati egyházfogalomhoz hozzátartozik a világiak egyházi küldetésének a körvonalazása is. Az Egyházzól szóló hittanaj rendelkezés IV. fejezete ezzel foglalkozik és így ír: „A világiak és lelkipásztorok e családias kapcsolatából igen sok jót lehet várni az egyház számára: erősödik a világiakban saját felelősségük tudata, fokozódik cselekvő készségük, és könnyebben is ajánlják fel közreműködésüket a lelkipásztoroknak. Ezeket viszont segíti a világiak tapasztalata, mely által mind lelki, mind világi ügyekben világosabban látnak és megfelelőbben tudnak dönteni. Így valóban minden tag kifejti a maga erejét, ezáltal pedig az egyház eredményesebben teljesíti küldetését a világ életéért” (LG 37.). Hozzátehetjük bátran, hogy a nők — elfogadva másáruk és különbözőségük mellett egyenlőségüket, — ha saját maguk is kellő bizalommal vannak képességeik iránt, értékes új meglátásokkal, tanácsokkal járulhatnak hozzá az igazság teljessége felé haladó egyházban felmerülő kérdések, feladatok megoldásához. Hitérzéküket, tudásukat fejlesztve álljanak mindig készen — „korsóikban olajjukkal” — arra, hogy a szükségletek és lehetőségek szerint a rájuk jellemző rugalmassággal, alkalmazkodóképességgel szolgáljanak, ki-ki a Lélek neki juttatott ajándékai szerint, az egy Krisztus-Test javára (vö. 1Kor 11,4).

II. János Pál pápa hamarosan megválasztása után meglátogatta Szienai Szent Katalin sírját, ahol ezeket mondta: „Bárcsak kéz a kézben, a világon élő valamennyi nővel együtt közösen fedezhetnék fel a nő küldetésének gazdag jelentését, azt a kincset, amelyet a Teremtő a nő szívébe helyezett” (M. K. 1978. XI. 13.).

Lehotay Mária

KISMAMÁK, NAGYMAMÁK

A világ kevés országában kedveznek oly mértékben a fiatal anyáknak, mint hazánkban. Kisgyermekükkel három évig maradhatnak otthon. Tanúi lehetnek első mosolyuknak, elindulásuknak, ébredő gondolkodásuknak. De ennek a kedvezménynek is megvan a maga buktatója. A kismamák egy része unatkozik. Azt szokták mondani, hogy okos ember nem tud unatkozni. Pedig nem annyira ész, mint szoktatás kérdése. Akit gyermekkorában megtanítottak arra, hogy idejét mindig hasznos dolgokkal töltsse, nem unatkozik, bármennyi szabadidő áll is rendelkezésére.

Szó esik a kismamák ún. „falkórjáról”, ami főleg a zárt lakótelepi lakások betegsége, ahol napközben alig találkozik a fiatal anya felnőttel, akihez szólhat, akivel gondolatait kicserélheti. A kertés és falusi lakásokban ez ritka jelenség. Ott mindig akad tennivaló a ház körül is, meg a levegő, a napfény, a szabadság érzete is aktivitásra hangol. A szomszédokkal is több a kapcsolat. Ellentétben — a napot és levegőt ugyan nem nélkülöző —,

de passzivitásba és monotonizmusba kergető játszótéri üldögélésekkel, ahol a gyermek teremtő fantáziája is korlátozott területre határolódik. Más ez, mint a kert számtalan rejtelmével, „titkáival”, ami a gyermeket tevékenységre, felfedező utakra készíti, vonzza. A játszótéren akad ugyan sorstárs kismama, de a jobbra, többre török — ráunva a végül is pletykálkodásba fuló, inaktív semmittevésre — már a három év letelte előtt visszamenek dolgozni munkahelyükre .

Irnak az újságok arról is, hogy sok kismama unalmában rászokik az italra. Sorstársaikkal — ha vannak a közelben — összeülnek iszogatni. — Másutt arról lehet olvasni, hogy nem főznek, hanem ételhordóban viszik haza ebéjüköt a közeli kifőzésből és hogy ki ne hűljön, melegíteni se kelljen, állva dobják be azt. — Jogos ezért a kérdés: Mivel töltheti be, főleg az egy-gyerekes kismama, a rázúduló bőséges szabadidőt? A törekvők, a találékonyak, a tevékenyek esti varró-, vagy nyelvtanfolyamokra iratkoznak, vagy egyéb továbbképzéseken vesznek részt (addig férjük vigyáz a gyereke). — *De hogyan lehetnének és miben az egyházi közösség hasznára?*

Sajnos, sok helyütt még ma is előítélet nyilvánul meg egyháziak részéről a nők foglalkoztatásait illetően, leszámítva a házvetőnői és takarítónői állást. Van, aki még női kántorról sem akar hallani, pedig általában semmivel sem kevesebb a készségük, képzettségük, kitartásuk, lelkesedésük a férfiakénál. Kántori munkára kismamák ritkán alkalmazhatók, mivel házon kívül tölthető idejük inkább az esti órákra korlátozódik. Viszont a plébániai képviselő testületben, a tanácsban nagyon is igényelhető szakértelmük, ötleteik, gyakorlati érzékük, tanácsaik. Főleg olyan kérdésekben, melyekben a nő tájékozottabb, tapasztaltabb, rugalmasabb. Így a plébániai család-, öreg-, beteggondozásban, kisgyermek foglalkoztatásában. Vállalhatnak otthoni gépelést, esetleg számviteli dolgokat. Hacsak benéz a kismama gyereke sétatáta között az elhagyott magányos öregekhez s pár szót elbeszélget velük, máris tett valamit. Jegyeseket, s más fiatalokat is beavathat családi, házassági, gyermeknevelési tapasztalataiba. Azok ezt úgy viszonyozhatják, hogy ügyelnek a gyerekekre, míg a kismama ügyes-bajos dolgait intézi. Itt dominál a jó példa, mely szinte egy csapásra teljesíti ki, gazdagítja a példaadót és a példavevőt. — Új világot építünk. Szükségünk van az egyházi megújulásban is a fiatalok, köztük a nők segítségére, együttműködésére, szívósságára és véleményére is. Szükségünk van életadó energiájukra, hogy a Lélek segítségével öntsenek mindennapjainkba és ünnepeinkbe.

A nagymamák ma általában túlterheltségről panaszkodnak. Sokszor joggal. Erejükön felül vállalnak, vásárolnak, főznek a családra. Meleg étellel, meleg szobával fogadják a gyerekeket. S ha a fátással a tömbházakban nincs is munka, a szív melege mindenkor szükséglet a kis és nagyobb gyerek számára. A nagymamáknak néha lélegzeni sincs idejük. Fáradtak, nehezen győzik. Mégis szerencsétlenek, ha elveszik tőlük a gyereket, mégha éppen az ő kímélésükre is adják óvodába, ebédeltetik napköziben. Munkaigényük még fáradtan is kielégíthetetlen. Mindenre készek, ha szükség van rájuk. Törődöttségükben is töretlenek, fiatalos lendülettel vállalkoznak kényelmetlen feladatokra is. A nagymamákat minden érdeklí: mi történik az iskolában, felelt-e a gyerek és hányast kapott, mik a tervei, hobbjai, alkotásai, a nagyobbak kinek udvarolnak és ki udvarol nekik... Amit a fáradt szülő esetleg unottan leráz, arra a nagymama mohón lecsap. Együtt nézik unóáikkal a tévét, elmennek moziba, sétálni, viszik a templomba. Ha mindettől távol maradnak, ha mindez kiesik az életükből, szerencsétlenek; kifosztottnak érzik magukat.

Az egyházközségi munkára általában csak a fiatalabbjának jut ereje (a szegény-, öreg-, beteggondozásra, adószedésre). De otthon maradván is sokat segíthetnek azzal, ha a mindennapi élet keretén belül, különösebb fáradság nélkül segítenek a gyermeknevelésben. Lehetőleg vita nélkül s nem avatkozva a szülők dolgába, felfogásukat harc nélkül érvényesítve. A gyerekek gyakran közelebb állnak a nagyszülőkhöz, mint szüleikhez, hiszen több időt töltenek velük! Hamarább elfogadják tőlük sok mindent a generációs különbségek ellenére is, mint a munkahelyi gondoktól gyötört, kimerült szülőktől. Inkább titkon azt várják, hogy feküdjön már le a gyerek, hogy végre nyugalom legyen. — De ha a nagyszülők erre rájönnek, ne beszéljenek róla, ne kérkedjenek vele, ne tudatosítsák, mert az csak nézeteltérések okozója. Amellett, hogy vidám kedvvel fogadják a hazatérő gyereket, tanulhatnak és a templomi hittanleckét is átvehetik vele. Hozzáfűzhetnek érdekes, tanulságos történeteket, akár a maguk életéből — a nagyszülők gyermekkorai mindenkor izgalmas téma a gyerek számára! — akár olvasott irodalomból véve azokat. Felolvashatnak nekik a Bibliából. A gyereket érdeklik az érdekesítő ószövetségi történetek s közel kerülhetnek az evangélium szelleméhez az Újszövetség által. Elsősorban Jézushoz, egyéniségéhez, aki létünk értelme és célja. Megtaníthatják a rózsafüzér imádkozására őket. A nagymamák széppé tehetik a hétköznapiakat és bearanyozhatják az ünnepeket. Hangulatos sütés-főzéssel is, belevonva az aprónépet, akik számára ez kettős haszon: ügyesednek általa és megtanulnak dolgozni és imádkozni, vagyis megbecsülni, megkülönböztetni az ünnepeket a többi hétköznaptól.

A konyha meghitt beszélgetések színhelyévé válhat. Sidney Cornelia Callahan, a neves amerikai sokgyermekes anyja és katolikus írója írja: „Kis találkozások a konyhában lelkese-
dést, barátságot, szeretetet eredményeznek” (Illusion von Eva, 160. o.). Bizony a nagy-
mamáknak napközben a gyerekek kisebb-nagyobb barátait is el kell viselniük, — mint az
okos szülőknek is —, ha nem akarják, hogy gyermekeik házon kívül keressék szórakozásukat.
Szintén Callahan írja az édesanyjakról (de világunkban egyre jobban áll ez a napközben
őket helyettesítő nagymamákra): „Ha egy asszonyt egy sereg gyerek vesz körül, — részint
házi, részint házon kívüli —, az otthonteremtés értelmet és beteljesedést nyer. — Ilyen csa-
ládanyáknak nem kell a közösséget házon kívül keresniük, a közösség a házhoz jön” (Die
Illusion von Eva, 159. o.).

A türelem a mai nagyszülők egyik legnagyobb erénye, érdeme. Helyesen szeretve unokái-
kat, belevonva őket a lelki és gyakorlati tevékenységekbe, teljesítenek annyit Istenért és em-
berért, mint a legmagasabb szellemi szinten munkálkodó tudósok.

Paleta Éva

• • •

„OTT VOLTAM MÁR A VILÁG ŐSKEZDETÉN...” (Sir 24,9a). Még el sem kezdődtek a szá-
zadok, én már megszülettem Isten kezéből. Pirinyó voltam, kicsinyke, de arra szánva, hogy egy-
re szebbé váljak az idők során, munkatársra legyek Isten művének. A világmindenségben min-
den egyesülessel és megtermékenyülés által jön létre. Találkoznak, egyesülnek az egymást
kereső elemek, kettő-kettő egymásba olvad, s megszületik egy harmadik. Engem Isten áraszt-
ott az őскеzdeti sokféleségbe, sűrítő és központosító erőket. En vagyok a létezők össze-
kapcsoló oldala. Illat vagyok, amely egymás felé futni készíti őket. Szabadon, szenvedélyes
erővel vonzom őket, egymás felé egyesülésük útján. Mindent én mozgatok, rendezek egybe.
En vagyok a világba szüremkedett báj, hogy szerveződni késztessem a világot. A Világ telett
álló Esmény vagyok, hogy így emelhessem fölfelé. *En vagyok a Női lényeg...* Az élet fel-
virradásakor már olyan létezőkbe kezdtem tetet ölteni, melyeknek hivatása lett, hogy igazán
tükrözzék arcomat. Fokról fokra váltam egyénivé. Először homályos és tovaftató voltam, mint-
ha csak haboztam volna, hogy marandandó tanyát üssek-e tapintható formák sátrai alatt...
de, amikor a lelkek már gazdagabb, mélyebb, lelkibb egyesülésre váltak képessé, én is
többféle formát öltöttem magamra. Lassan-lassan így alakult ki az *élettárs, az anya típu-
sa...* S kezdtem megnyilatkozni az életben... Amikor a férfi szereti a nőt, kezdetben azt
hiszi, hogy szerelme csak hozzá hasonló egyénre irányul, akit átölel hatalmával s akihez
szabadon társul... Azt vélte, hogy élettársat talál maga mellett. De már észreveszi, hogy
bennem titkos nagy Erőt érintett meg a *fátyolarcú Rejtőző* aki most így jött el hozzám, hogy
tovaragadjon... Kapu vagyok a teremtés teljes Szívében, a Földnek a kapuja, a nagy Be-
avatás. Aki engem ölel, átadja magát énemnek és a Világmindenség foglya lesz. De jaj,
tudásuk: a Jó és a Rossz tudása... A beavatáskor az ember megrészegül... S erőlködés-
tek végén: csak port, csak hamut öleltek át...

„ÉS NEM PUSZTULOK EL SOHA, MINDÖRÖKRE...” (Sir 24,9b). Krisztus megmentett. Fel-
szabadított. Amikor azt mondta, jobb a szűzi állapot, azt hitték, hogy meghaltam az örök élet
számára. Pedig igazában ezekkel a szavakkal támasztott fel, akárcsak Lázárt Magdolnával.
S Krisztus odaállított engem —, ragyogó fénykoszorúként — Önmaga és az emberek közé...
Hogy Nő maradhassak abban az új szférában, ahová feljutott a Teremtés, új formát kellett
ölnemem anélkül, hogy elváltozott volna régi természetem... Ezentúl is büvölök, de már a
Fény felé. Vonzok még most is, de a szabadságba. En ezentúl a Szűzesség vagyok. A Szűz
még asszony és anya is: íme az új idők jele... A jövőendő korok hervadhatatlan Szépsége
vagyok, a Női eszménykép. S minél inkább Nő leszek, annál anyagtalánabb, s égiebb lesz
az arcom. En vagyok az Egyház, Jézus Arája. Szűz Mária vagyok én, minden ember anyja...

S ugye elég, — választott boldogok, — hogy egy szempillantásra fölengedjen bennetek
az a feszültség, mely titeket Istenbe sodor, — elég egy perc, visszazogneznek abból a köz-
pontból, amely ígézte magához vonz. S az isteni tűzben ismét felragyogni látjátok arcomat.
— S akkor majd ámulva nézitek, hogy Szépségem sodrában szüntelenül étellel telve suhan
tova az egymást érő égi vágyak sora, melyek a Semmi partjaitól elindulva futni készítették és
összegyűjtötték a Szellem elemeit az örök Szerelemben.

ÉN AZ ÖRÖK NŐI VAGYOK!

Teilhard de Chardin: *Az Örök Női*
(Részletek *Dienes Valéria* fordításából)

Számunk írói:

Udvardy József csanádi püspök, Szeged — Belon Gellért apátplébános, Jánoshalma — Bozóky Éva író, Budapest — Böröcz Enikő ev. lelkész, Kisbábó — Cselényi István Gábor gk. lelkész, Újfehértó — Gál Ferenc, a Hittudományi Akadémia professzora, Budapest — Goják János plébános, Györe — Kéri Jolán, Szeged — Kiss László lelkész, Budapest — Lehotay Mária, Budapest — Muntag Ildikó könyvtáros, Budapest — Paleta Éva, Budapest — Sólymos Szilveszter főiskolai tanár, Pannonhalma — Széll Margit tanár, szerk. munkatárs, Budapest — Vasadi Péter, az Új Ember munkatársa, Budapest — Zelk Zoltán költő, Budapest.

Az illusztráció fr. Eric, Taizé-i testvér rézkarca.

INHALT

Die christliche Verantwortung – und das Kind (András Szennay)

AUFSÄTZE

JÓZSEF UDVARDY, Bischof von Csanád: Gedanken über das Jahr des Kindes

ENIKŐ BÖRÖCZ: Die gesegnete Menschheit

GELLÉRT BELON: Evangelische Anschauung der Frauenfrage

MARGIT SZÉLL: Gedanken über das Mysterium der Weiblichkeit

FERENC GÁL: Zur Frage des Priesteramts der Frauen

GESPRÄCH DER „TEOLOGIA“ MIT ZOLTÁN ZELK

„Die Glückseligkeit der Äste“

(Gedanken über die Geborgenheit und über das kindliche Glück) (M. Sz.)

DURCHBLICKE

Richtlinien und praktische Fragen über den kirchlichen Dienst der Frauen
(M. Sz.)

UMSCHAU

Frauen auf den Wegen der Geschichte (Éva Bozóky)

„... Du hast das Heil in die Hand eines Weibes gelegt“

(Szilveszter Sólymos)

Was nur auf das Weib erwartet (Ildikó Muntag)

Frauen in der Urkirche (László Kiss)

Erwägungen über die Kirche und Weiblichkeit (Péter Vasadi)

Himmlischer Vater – Mutter-Kirche (János Goják)

Die salbenbringenden Frauen unserer Zeit (István Gábor Cselényi)

THEOLOGISCH-SEELSORGLICHE FRAGEN

Mann und Frau in Bibel und Kirche (K. D.)

... Die wirklich „aus dem Geist geboren sind“ (Jolán Kéri)

Anschauungsänderung über die Frau in unserer Kirche (Mária Lehotay)

Werdende Mütter – Grossmütter (Éva Paleta)

SOMMAIRE

Notre responsabilité chrétienne devant l'Enfant (*András Szennay*)

ETUDES

JÓZSEF UDVARDY, évêque de Csanád: A propos de l'Année de l'Enfant

ENIKÓ BOROCCZ: L'humanité bénie

GELLÉRT BELON: La question féminine vue à la lumière de l'Évangile

MARGIT SZÉLL: Sur le mystère de la féminité

FERENC GÁL: A propos du ministère sacerdotale de la femme

ENTRETIEN DE „TEOLÓGIA”
AVEC LE POÈTE ZOLTÁN ZELK

„Le bonheur d'être des branches

Pensées sur notre besoin de protection ce qui fait le bonheur de nos enfants
(M. Sz.)

TOUR D'HORIZON

La femme au service de l'Eglise: sur le plan des principes et de la pratique
(M. Sz.)

PERSPECTIVES

Les femmes à travers l'histoire (*Éva Bozóky*)

„... Tu as mis le salut entre les mains de la femme (*Szilveszter Sólymos*)

La mission réservée aux femmes (*Ildikó Muntag*)

Les femmes dans l'Eglise primitive (*László Kiss*)

L'éloge chrétien de la femme (*Péter Vasadi*)

Dieu notre Père — l'Eglise notre Mère (*János Goják*)

Les femmes d'aujourd'hui portant les aromates (*István Gábor Cselényi*)

QUESTIONS THÉOLOGICO-PASTORALES

L'homme et la femme dans la Bible et dans l'Eglise (*K. D.*)

... ceux qui sont véritablement „nés de l'Esprit” (*Jolán Kéri*)

L'Eglise revise sa conception de la femme (*Mária Lehotay*)

Futures mamans — grands mamans (*Éva Paleta*)

TEOLÓGIA negyedévi folyóirat, megjelenik március, június, szeptember és december közepén. — Laptulajdonos: Actio Catholica Országos Elnöksége. — Szerkesztőség és kiadóhivatal: 1053 Budapest, Károlyi M. u. 4—8. III. lépcső I. 8. (A kéziratot kizárólag ide kell küldeni) — Felelős szerkesztő: dr. Szennay András — Főmunkatárs: dr. Gál Ferenc — Felelős kiadó: dr. Várkonyi Imre. — Egyházi jóváhagyással — Előfizetési díj 1 évre 100,— Ft. Egyes szám ára 25,— Ft. Belföldi előfizetés: Actio Catholica Országos Elnöksége TEOLÓGIA folyóirat, Budapest 62. 511—324 számú csekkszám-láján. — Külföldön előfizethető a Kultúra Könyv és Hírlap Külkereskedelmi Vállalat útján. Külföldi előfizetési díj 1 évre 10.50 USA dollár, vagy ennek megfelelő összegű más pénznem. Átutalható a Magyar Nemzeti Bankhoz (Budapest 54), a Kultúra 024/2 számú számlájára az összeg rendeltetésének (Teológia előfizetés) a feltüntetésével. — Terjeszti a Magyar Posta. — Minden jog fenntartva. —

79-3341 Pécsi Szikra Nyomda — F. v.: Szendrői György

Index szám

25 821

ISSN 0133—1779